

TRANSILVANIA

REVISTA

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

Nr. 3.

Maiu — Iunie.

1913.

Emiliu Viciu.

— Pedagogul și opera sa. —

Studiu comemorativ de Ioan Georgescu.

Omul.

Rar profesor și superior care să fie avut atâta autoritate înaintea elevilor ca răposatul profesor al liceului și rector al internatului Vancean de băieți din Blaj: *Emiliu Viciu*.

O privire, un gest, o vorbă din partea lui eră de ajuns ca să impună disciplina și ordinea cea mai desăvârșită și celor mai neastâmpărați băieți. Muștrări, amenințări, pedepse mai mari, — dacă trebuia să aplice și de acestea în cazuri mai grave — le aplică astfel, încât acelea își aungeau totdeauna scopul, restabilind complet echilibrul sufleteș al micilor delincvenți.

Noi băieții îl porecleam «Papa» pentru absoluta autoritate ce simțeam că o avea asupra noastră.

Chiar și mai târziu la universitate, când am avut multe ocazii de-a ne convinge despre autoritatea și respectul necondiționat ce ți-l inspiră oamenii cu o disciplină sufletească deosebită, ne gândeam cu cea mai perfectă stimă la profesorul și superiorul nostru din Blaj.

De unde însă atâta autoritate la un om de-o constituție fizică extraordinară de debilă, cum a fost Emiliu Viciu? De unde puterea lui de-a muia și modela inimile elevilor după rezoanele superioare ale educației încredințate lui ca profesor și îndeosebi ca rector al «Seminarului junimei române gr-cat. studioase» din Blaj?

Din două izvoare foarte firești: din știința și din caracterul său integru, întemeiat pe o rară religiozitate; din știința lui exactă de matematician, care nu dă greș niciodată.

Nu știam — și nu știam toți școlarii laolaltă — să fie fost caz, când Emiliu Viciu să se fi incurcat sau zăpăcit vreodată la vreo problemă de

matematică sau de fizică. Și, Doamne, ușor te mai zăpăcești, când ai 18—20 de ore la săptămână, cum au profesorii noștri dela școalele secundare, și ușor te mai judecă școlarii din acest punct de vedere.

Autoritatea lui sporește, când ne încredințăm la felurite prilejuri, că el avea aceleași cunoștințe minuțioase și exacte și în alte domenii. Dacă substituia vreun coleg absent, nu înlocuia niciodată studiul respectivului profesor cu vreun studiu de-al său, — lucru care iarăși mult cumpănește înaintea școlarilor!

Ci decât știința, neasemănat mai mult respect ne însuflă caracterul său integru și consecvent.

El nu știa ce sunt «favoriții» (lucru foarte important pentru oricine se ocupă cu educațiunea!). El nu prefera pe unii (pe cei mai buni) față de alții (cei mai slabi), și era totdeauna judecătorul drept nepreocupat al tuturor, dar mai ales al băieților deștepți și ștregari. Astfel ca să amintesc un singur caz: Intr-o geroasă Duminecă de iarnă trei seminariști îl rugară pe dânsul, ca rector, să le permită a asculta sf. liturgie în capela Seminarului, ca să nu degere în biserica catedrală, — ceeace le-a și permis firește, având seminariștii aceștia încălțăminte slabe. Trecând însă băieții palanul și ducându-se fără nici o permisiune în sala de gimnastică ca să se joace, i-a pedepsit în mod exemplar: Pe școlarul cel mai bun, care și pe deasupra se vede că i-a condus la rele și pe ceilalți, l-a pedepsit cu un carcer de douăori mai mare ca pe ceilalți, deși aceștia nu au mărțurisit, că ar fi fost seduși de cel dintâiu.

Această iubire de dreptate a lui de o parte, și respectul nostru necondiționat față de dânsul de altă parte, erau cari împrumutau figurii sale nimbul acelei autorități mari, de care se bucură el înaintea noastră.

Nu e de mirat deci, că un bărbat cu astfel de calități avea o covârșitoare influență asupra formării viitoarelor sutlete prin pilda sa hotărâtoare. Căci el nu pretindea nimic dela elevi, ceeace nu le-ar fi arătat mai întâi el cu pilda sa. Și apoi se știe, că în educație — ca și airea în viață — pilda e totul. Ea este singura școală, în care putem învăța. În deosebi tinerimea. Cât de primitoare este ea de pilde bune, când i se dau asemenea pilde!

Mai pre sus de toate era însă religiozitatea lui adâncă, — religiositate, de a cărei mari binefaceri știa să facă părtăși și pe elevii săi, atât ca rector al internatului de băieți prin «exhortațiunile» ce le ținea în presara tuturor Duminecelor și sărbătorilor de peste an, cât și ca profesor al liceului prin prelegerile sale.

Rețin următorul moment dela una din prelegerile sale de fizică:

Amintind odată despre, «meteorograful» celebrului iezuit italian Angelo Secchi, care a câștigat, precum se știe, cu acest aparat premiul cel mai mare la expoziția universală din Paris (în 1867), ni l-a descris mai întâi spunându-ne că aparatul acesta înregistrează toți factorii atmosferici (presiunea aerului, temperatura, direcția și puterea vânturilor, umezeala

aerului și cantitatea de ploaie) și că acest minunat aparat suplinește zece observatorii,¹ apoi ne-a comunicat această anecdotă: Fiind întrebat constructorul acestui aparat (iezuitul Angelo Secchi) de un amic al său necredincios, că *cine a făcut* acest aparat, — iezuitul a răspuns, că el s'a făcut dela sine, începând să-i expună teoriile materialiste pe cari le profesă amicul său necredincios. Acesta însă, firește, nu s'a lăsat îmbătat de vorbe fără rost în cazul de față, ci stăruia tot mai mult să-i spună: *cine a făcut aparatul?* — Vedeți, reflectă după acestea profesorul Emiliu Viciu, cea dintâi întrebare ce se ivește în mintea omenească și numai la privirea unui simplu aparat nou, cum a fost și «meteorograful» lui Secchi, este *cine l-a făcut?* Cum ar putea deci să nu se întrebă tot asemenea, când e vorba de contemplarea aparatului neasemănat mai minunat al universului întreg? Și cum ar putea să se mulțumească mintea omenească cu niște biete îngăimări materialiste despre originea lumii, cu excluderea Creatorului, când necredinciosul amic a lui Secchi n'a admis o asemenea ipoteză nici în cazul unui simplu «meteorograf».

Așa știă să ridice Emiliu Viciu pe elevii săi «peste corpurile cerești» și «peste numerii infinitezimale» la cunoașterea și iubirea cea fără de margini a cerescului Părinte, — precum a încrestat cu prilejul morții sale unul din foștii săi elevi.²

Dar și în privința aceasta exemplul vieții sale religioase avea o însemnătate cu mult mai hotăritoare.

În orice vreme îl cercetai, totdeauna îl găseai în cea mai deplină concentrare sufletească: în rugăciune sau în meditațiune sfântă. Bag seama pentru aceea și prindea cuvântul lui mai mult decât al altor preoți. Nu știu cum, dar eu unul numai când îl urmăream pe el celebrând sf. liturgie, numai când îl observam pe el stând și purtându-se prin biserică, — numai atunci îmi dădeam perfect seama despre adevărătatea credinței noastre, numai atunci întrezăream marile realități ultra-pământene pe cari le acopere vălul mistic al credinței. A fost, cred eu, cea mai rară fericire a-l fi putut cunoaște pe Emiliu Viciu în intimitatea sufletului său de o extra-ordinară religiozitate. Și când eră greu bolnav, de nu se mai putea mișca însuș, lăsa să fie dus pe un scaun cu roțițe în capelă, ca să poată asista cu toate acestea la sf. liturgie!

De altfel o impresiune directă despre adâncă lui religiozitate va primi cetitorul și în decursul analizei noastre de mai la vale a studiului său: «*Chestiunea educațiunei*», — studiu, în care toate sunt privite în lumina vecinicii («sub specie aeternitatis»), toate sunt judecate din punctul de vedere al adevărilor religioase absolute.

De sine se înțelege deci, că dacă îndoiala sau necredința își arătau uneori hâdoasele lor spectre, turburând liniștea sufletelor noastre tinere, nu aveam decât să ne ridicăm privirile la figura lui luminoasă și liniștită,

¹ Mai multe în articolul lui Pohle despre Secchi din Wetzer-Welte's Kirchen-Lexikon.

² Vezi «Cultura Creștină» Blaj, 1912 pp. 442–443.

să-i ascultăm cuvintele lui de înbărbătare, și mai ales să-l urmărim în orice moment al vieții sale, — și turburarea noastră sufletească încetă ca prin minune.

Multe ar fi de spus încă despre personalitatea excepțională a acestui preot și profesor zelos,¹ aflui însă mai potrivit a reîmprospăta câteva din temeinicele pagini ce-a scris despre «*Chestiunea educațiunei*», — pagini cari conțin o seamă de adevăruri și observațiuni foarte momentuoase pentru ceice se ocupă de această chestiune — și trebuie să se ocupe toți părinții în genere, iar învățătorii și preoții în special — de aceea vom stăruî mai mult asupra lor.

Opera.

În «*Raport despre institutele de învățământ greco-catolice din Blaj pe anul școlastic 1902—1903*» a publicat *Emiliu Viciu*, pe atunci profesor la liceu și rector al internatului Vancean de băieți, remarcabilul său studiu: «*Chestiunea educațiunei*».

Studiul, care e un întreg bine rotunzit, îmbrățișează sau cel puțin schițează întreg programul educațiunei, din cea mai fragedă copilărie, când primim cele dintâi și cele mai decisive impresiuni și până târziu când intrăm în lupta vieții. Structura studiului încă e foarte logică: Întâi așează temelia cea trainică a educațiunei, religiunea, a cărei necesitate pentru educațiune o dovedește în prima parte a studiului său: «*Cum trebuie să fie educațiunea*»? (pp. 3—7) și numai după ce a pus această trainică temelie se ocupă în partea a doua cu deamănuntul, după însemnătatea cauzei, de «*Educațiunea în casa părintească*» (pp. 8—24) care propriaminte este adevărata educațiune, — iar pe urmă în partea a treia schițează «*Rolul școlalei*» (pp. 24—29), pledând pentru o mai intensă și mai intimă cooperare a școlalei cu familia.

Ca formă, studiul ne face impresia unei elocuțiuni, fiindcă adesea îi agrăește direct pe părinți, precum se va vedeă și din lectura acestei analize.

Păstrând ordinea indicată, să cercetăm mai de aproape singuraticile părți.

¹ Cu prilejul morții sale ziarele au publicat următoarele date biografice:

Emil Viciu, născut în Nirașten la 26 Aug. 1863. Clasele gimn. inferioare le-a studiat în Murăș-Oșorhei, iar cele superioare în Blaj susținând examenul de maturitate în an. 1882. Studiile teologice la facultatea teologică a universității din Budapesta ca alumn al Seminarului central terminând la an. 1886. Încă cleric se înscrie la filozofie ascultând matematica și fizica 1½ an în Budapesta, iar după absolvirea cursului teologic, la Universitatea din Cluj, unde obține diploma de profesor pentru școlalele medii. La 12 Ianuarie 1889 fu numit profesor de matematică și fizică la gimnaziul din Blaj. Afară de oficiul de profesor a mai funcționat și ca prefect I. al Internatului Vancean de băieți în anii 1892/3 până la 1895/6, iar dela 1 Dec. 1898 și până în 1903 a funcționat și ca rector al numitului Internat. A trecut la pensie în 1909. Membru al Exactoratului arhidiecezan. Lucrări literare: Fizica pentru clasa VII. și VIII. gimn. tradusă în colaborare cu Iosif Hossu dir. gimn. A scris: Algebra pentru cl. IV—VIII. (1896). Geometria pentru gimnaziul superior, tradusă în colaborare cu Iosif Hossu și Dr. Ioan Radu, prof. în Brad (1900). A scos dimpreună cu directorul Iosif Hossu ed. II. din Aritmetică de George Vlăssă pentru cl. I—III. la an. 1889. Fizica populară de Elie Chirilă, scoasă în a II-a edițiune (1898). Chirotonit ca preot celibe la 27 Aug. 1889.

1. «Cum trebuie să fie educațiunea»?

Prima întrebare ce-și pune Emiliu Viciu în studiul său este cea înscrisă în fruntea acestui capitol («Cum trebuie să fie educațiunea»?) — întrebare, la care autorul răspunde mai pe larg, arătând că *adevărata educațiune numai religioasă poate fi*.

Fiind întrebarea aceasta de cea mai mare însemnătate și fiind și expunerile regretatului autor de cel mai mare interes, le cităm aproape în întregime.

Dupăce agrăește pe părinți să înceapă marea operă a educațiunei copiilor lor de timpuriu, din cea mai fragedă vârstă, — continuă astfel:

«Incepeți cu ajutorul lui Dumnezeu, căci scopul lucrării, *scopul educațiunei* e sfânt, *e fericirea pe pământ și în cer a copiilor voștri*,¹ iar acestea fără ajutorul lui Dumnezeu sunt cu neputință. Ele sunt strâns legate de olalta, încât prima fără a doua nu se poate ajunge, și chiar dacă s'ar putea ajunge, prima fără a doua nimica nu plătește, căci dacă viața pământească ar țineă nu 70—80, ci sute de ani, și ar decurge în sănătatea cea mai deplină, fără cea mai mică boală, fără cea mai mică durere, ea totuși ar fi numai o picătură în mare, o nimica în fața vieții de veci. Dacă în viața aceasta am aveă comorile lumii întregi și toate dorințele pământești ni s'ar împlini și nefericirea nici după nume nu am cunoaște-o, în ora morții toate acestea nimica nu ne vor folosi, decât ne vor mări durerea că le pierdem. Și întors, dacă viața aceasta ar fi o serie neîntreruptă de suferințe, dacă am trece din nefericire, dacă lipsa ne-ar fi un soț nedespărțit și boalele cele mai grele și durerile cele mai crâncene și-ar face culcuș în trupul nostru, sufletul tot nu va duce cu sine amărăciunea vieții pământești în viața de veci. Durerile odată trecute nu mai dor, dacă e eschisă temerea, că se vor mai putea întoarce, și fericirea trecută nu poate alina nici cea mai mică durere, dacă nu e la mijloc speranța reîntoarcerii ei.

«Așadară nu ascultați de aceia — avertizează E. Viciu pe părinți — cari vreau să elimineze din educațiune viața ceealaltă, cari înșelători sau numai înșelați și ei, conștiu sau numai inconștiu, dar își întind mâinile lor sacrilege să răpească *cel mai mare bine*, ce-l puteți da copiilor voștri, *creșterea religioasă*,² ce singură poate câștiga copiilor voștri fericirea neperitoare din lumea ceealaltă.

«Nu ascultați de aceia, cari în schimbul unei comori vreau să dați copiilor voștri sfărâmaturi fără nici un preț, nu credeți celorce vă zic, să lăsați viața ceealaltă în grija religiunei și a bisericei, iar voi să grijiți a le da o creștere practică, ca să se știe învârti în lume, ca să știe purta greaua luptă a vieții, lupta pentru existență. Nu le credeți, căci doară educațiunea religioasă nu neglijă viața pământească, din contră pune pond

¹ Subliniat de autor.

² Subliniat de autor.

foarte mare pe ea, căci viața de veci se câștigă sau se pierde *în și prin*¹ viața aceasta» (pp. 3—4).

Arată apoi în cele următoare avantajile educațiunei religioase și face un strașnic rechizitor al educațiunei nereligioase sau «practice».

Reținem:

«E amăgire a vorbi despre două feluri de educațiuni: una practică, ceealaltă religioasă; una ce țințește la fericirea pământească, ceealaltă la viața de veci. Educațiunea numită din partea lumii practică, e educațiune nereligioasă, educațiune falsă, contrară scopului nostru. Ceice vreau să desbrace educațiunea de caracterul său religios, sunt inimicii cei mai mari ai neamului omenesc, mai tirani decât cei mai mari tirani, de cari amintește istoria, căci vreau să ucidă partea cea mai nobilă din om, sufletul.

«Părinți! — urmează autorul — nici de aceea să nu vă temeți, că gândul continuu la viața de veci ar putea amări bucuriile lumii acesteia. Nu vă temeți, căci bucuriile inocente nu le amărește, ci dimpotrivă le potențează, iar bucuriile pe cari le amărește, nu mai sunt bucurii permise și inocente, ci abuzuri de libertatea ce ne-a dat-o Dumnezeu, păcate cari au de urmare mânia lui Dumnezeu, neliniștea și neindestulirea în lumea aceasta și perderea fericirii în lumea cealaltă.

«Creșterea religioasă nu va amări viața copiilor voștri, dimpotrivă singură ea îi va da adevăratul farmec, singură ea îi va da liniștea și indestulirea, fără de care fericirea din lumea aceasta nu e decât un vis desert. Pentru cei crescuți în adevărata religiozitate, pentru cei educați în frica Domnului, Dumnezeu este părinte pururea bun și îndurător, care și nefericirile numai pentru aceea le trimite asupra noastră, deoarece știe că ele sunt mai acomodate pentru câștigarea vieții de veci decât binele și fericirea. Dacă ele vin asupra noastră ca pedepse pentru păcatele comise, creștinul adevărat, oricât ar fi de grele, mulțumește lui Dumnezeu, că pedepsele le trimite aci și nu le rezervă pentru viața ceealaltă, iar dacă sunt trimise pentru ispitirea credinței sale, le suferă cu paciință în convingerea că prin ele își câștigă merite nespuse înaintea lui Dumnezeu.

... «În vreme de încercare, de nefericire cu ce se vor mângăia cei necredincioși? — întreabă autorul. Le va aduce doară alinare și mângăierea conștiinții că trebuie să suferă, căci tot nu le stă în putere a-și schimba nefericirea? Li vor liniști doară scrișnirea dinților și blestemele aruncate asupra aceloră, dela cari își țin nefericirea? Și când mizeria va bate la ușă și lipsa va intra în casă, oare ura față de cei avuți, și dorul de a pune mâna pe averea lor, îi va hrăni, le va potoli foamea? Și la caz de boale incurabile, de zăcere în pat cu anii, la ce vor recurge? Doară la injurături și blestemuri ori doară la revolver și glonț?

«Da, nu va fi practică — urmează autorul în aceeași ordine de idei — educațiunea religioasă în înțelesul acela, ca înavușirea și ridicarea în oficii și poziții înalte să o permită sau recomande prin mijloace neiertate

¹ Subliniat de autor.

prin minciuni, înșelăciune sau ponegrirea celor ce ne stau în cale. Religiunea nu permite minciuna, înșelăciunea, detragerea și calomnia, iar prea multa umblare după averi și pozițiuni înalte o condamnă chiar și dacă se întâmplă pe căi permise. În ochii credinței averile sunt ale lui Dumnezeu, iar noi suntem numai administratorii lor îngreunați cu îndatorirea grea de a da oarecândva seamă despre folosirea lor. Astfel cel ce-și câștigă averi, încarcă asupra sa și grea răspundere, și anume cu atât mai grea cu cât vor fi mai mari averile câștigate. În lumina credinței oficiile și pozițiile înalte sunt împreunate cu multă răspundere, și dacă cineva nu după chemarea Domnului a ajuns la ele, și-a îngreunat numai răspunderea înaintea lui Dumnezeu și dobândirea vieții de veci.

«Da, nu e practică educațiunea religioasă în ochii acelor care în viață nu au altă țință decât să-și câștige poziții înalte și averi, ca să-și satisfacă orgoliul și să-și poată procura cât mai multe distracțiuni și plăceri. Religiunea ne impune, ca din averea moștenită sau câștigată de noi o parte să o folosim pentru ajutorarea celor lipsiți, pentru săturarea celor flămânzi, pentru îmbrăcarea celor goli, pentru vindecarea celor bolnavi. Și ca să putem folosi la câți mai mulți, ne cere să ne îndestulim cu puțin, să trăim simplu, să încunjurăm luxul, și pânăce suntem în stare a câștiga să nu încetăm a munci, a lucra. Ca să putem ajuta pe câți mai mulți, ne oprește luxul, ne interzice distracțiunile și plăcerile lumești și în schimbul acestora ne impune să cercetăm pe cei bolnavi, să mângăiem pe cei întristați, să încurajăm pe cei deserați, să învățăm pe cei neștiutori și să întoarcem înapoi la Dumnezeu pe cei rătăciți.

«În ochii celor sumeți, în ochii celor lipiți cu inima de averile și plăcerile, ce și le procură cu ajutorul averilor, educațiunea religioasă nu e practică, dar e practică în ochii bolnavilor îngrijiți în spitalele fraților mizericordiani și a surorilor de caritate, dar e practică în ochii copiilor fără părinți sau părăsiți de părinți și a bătrânilor ajunși la neputință, cari află adăpost în azilele întemeiate de caritatea creștinească. Dar e practică în ochii sârmanilor păgâni întorși prin părinții misionari din întunerecul idolatriei la lumina credinței, dar e practică în ochii sârmanilor leproși exchiși din societatea omenească și huiduiți cu pietri, cari încă au fost luați în grijă de caritatea creștinească îmbrăcată în haină călugărească» (pp. 6—7).

II. «Educațiunea în casa părintească».

Dupăce a demonstrat astfel în cele precedente, că adevărata educațiune numai religioasă poate fi, fixează în cuvintele lapidare *problema educațiunei*, — cuvinte, cari *resumă totodată idealul creștinesc despre viață*.

«Problema educațiunei — zice Emiliu Viciu — va fi să-i facă pe copii: evlavioși și umiliți față de Dumnezeu; ascultători față de părinți și mai mari; blânzi și afabili în vorbe și purtare; iubitori de adevăr; mulțumitori și recunoscători față de binefăcători; iertători față de cei ce le-au făcut rău; totdeauna gata a ajuta pe cei lipsiți; negrăitori de rău; nerăs-

bunători față de alții; fără violențe în cuvinte și fapte; sânguincioși, sprinteni și veseli la lucru; cumpătați în mâncări și beuturi; curați în moravuri; nesumeți în bine și fericire; pacienți și rezignați în boale, lipse și alte nefericiri; cu un cuvânt conștient și acurați întru împlinirea tuturor dătorințelor față de Dumnezeu, față de sine și față de aproapele» (p. 8.)

Și această marea problemă are să o rezolve familia!

De aceea își începe autorul remarcabilul său studiu cu următoarea alocuție către părinți:

«Părinți! temeiul educației e în mâinile voastre. Noi învățătorii și profesorii facem prea destul, dacă grijim ca lucrarea voastră educatoare să nu se zădărnicească, dacă ne dăm silința să nu se strice copiii crescuți de voi cu atâtea grije, în cazul cel mai bun dacă continuăm lucrarea voastră; dar ceea ce voi nu ați făcut la timpul său, abia cred că se mai poate face...

«Grăbiți dară a pune temeiul acesta de cu vreme. Incepeți educațiunea copiilor voștri, pânăce sunt în vrâstă fragedă, cu inima moale ca ceara, în care puteți imprima ceea ce tocmai voiți, și până când sunt cu totul izolați de lume, căci influența lumii e veninoasă, pe mulți îi molipsește, multe osteneți zădărnicește. Incepeți cu toată iubirea inimei voastre părintești, căci educațiunea fără iubire împrumutată nu e cu putință și apoi cine va putea să iubească pe copiii voștri, nu zic mai mult, dar cel puțin în așa măsură cum îi iubiți voi, și iarăși pe cine vor putea să iubească copiii voștri așa cum vă iubesc pe voi?

«Incepeți de timpuriu, începeți din momentul, când copiii voștri dau primele semne de înțelegere, și apoi continuați fără încetare, căci dacă nu va veni timpul când inima se va învârtosi și nu va mai primi nici sfaturile și povețele, nici înfruntările și dojenile voastre părintești» (p. 3).

Accentuează că educațiunea are să se facă treptat.

Să nu întrepunem însă părerile și observațiunile noastre aseinenia unui zid despărțitor, ci să-l lăsăm pe autor să-și urmeze mai departe frumosele sale expuneri:

«In etatea fragedă a copilăriei — scrie Emiliu Viciu — mintea încă nu e desvoltată, gradul de pricepere e neînsemnat, iar dacă amânăm educațiunea pe mai târziu, inima copilului se va umplea de multe aplicări rele, întocmai după cum se umple de burueni o grădină nelucrată. Și ca să duc mai departe asemănarea: grădinile trebuie săpate de timpuriu, ca să piară buruienile, — apoi trebuie sămănată sămânța bună, dar aceasta nu deodată, ci fiecare la timpul său după natura legumelor și plantelor ce voim să le cultivăm».

Aplicând această comparațiune la educație, *autorul arată îndeosebi rolul decisiv al mamei.*

«Intocmai așa trebuie să porceadă și educațiunea — zice el — anume întâi să pregătească sufletul copilului pentru primirea sămânțelor celor bune, și apoi la timp potrivit să samene una câte una sămânța diferitelor virtuți. Terenul se pregătește prin sentimentele religioase, iar acestea trebuie

deșteptate din cea mai fragedă copilărie, îndatăce copiii au ajuns să vorbească și să priceapă. *Mama, căci ea trebuie să înceapă*, le va spune, că acolo sus în cer locuște un Părinte prea bun, căruia noi îi zicem Dumnezeu. Noi nu putem vedea pe Dumnezeu, dar Dumnezeu ne vede pe noi, și cu drag privește la toți oamenii buni, dar mai ales la copiii buni. Oamenii buni și copiii buni în toată ziua își pun mâinile laolaltă și se roagă, zicând: «Tatăl nostru carele ești în cer etc».

«Mai târziu — cităm și acestea expuneri, fiindcă din ele se vede cum are să se facă educațiunea religioasă ulterioară a pruncilor — înaintând copilul în pricepere, mamele le vor spune și alte adevăruri despre Dumnezeu. Le vor spune, că Dumnezeu a făcut cerul și pământul, plantele și animalele, iar mai pe urmă pe oameni: pe Adam și Eva. Dumnezeu e atotputernic, atotștiutor, a toate văzător. Nu este loc în lume, unde să nu strabată ochiul Lui, nu este gând ascuns, pe care El să nu-l știe. În mâinile Lui ne este viața și sănătatea. El ni le dă și ni le ține, până când află de bine, iar când nu vrea, ni le iă.

«Dupăce copilul va fi ajuns la și mai multă pricepere, părinții îi vor spune despre moarte și despre viața cealaltă, firește mai întâi numai despre raiu și viața fericită de acolo, în mijlocul îngerilor și sfinților, iar mai târziu și despre iad și despre torturile de acolo.

«Cu deosebire bine trebuie imprimat adevărul despre prezența lui Dumnezeu în tot locul, ca să se dedee copilul cu gândul că nicăiri și niodată nu e sigur, și astfel de o parte să nu-i fie frică seara în întunec, de altă parte nici întru ascuns să nu-și permită lucruri neiertate, căci Dumnezeu toate le știe, toate le vede; El vede și întru ascuns» (pp. 8—9).

Observă însă cu perfectă dreptate, că *aceste adevăruri religioase nu au să fie expuse în formă teoretică, inaccesibilă pentru copil, ci în formă «de istorioare din sfânta scriptură»* și că:

«Paralel cu deșteptarea sentimentelor religioase trebuie plantată în inima copilului sămânța virtuților. Aci iarăși nu poate fi vorba despre o procedură sistematică, ci părinții să fie cu ochii deschiși și îndată ce în copil se ivește o aplicare rea, să-și dea silința a o smulge și a plantă în locul ei virtutea corespunzătoare. Aplicarea rea se manifestează în cutare faptă sau în cutari fapte ale copilului, deci grija părinților va trebui să fie, ca să înduplece pe copil să nu mai repețească faptele acele, eventual să lucreze tocmai contrarul. Spre ex. dacă copilul în lăcomia sa a luat din mâna fratelui său sau a surorii sale mai mici poamele sau prăjiturile, nu numai că trebuie îngrijit ca să nu o mai facă, ci pentru înfrânarea lăcomiei trebuie pus, să dea totdeauna fraților și surorilor din mâncarea cea predilectă» (p. 9).

Și acum atrage atențiunea părinților asupra unui *șir întreg de porniri rele*, cari încep să se manifesteze din cea mai fragedă pruncie.

În 11 puncte desfășură mai amănunțit diferitele primejdii ce amenință educațiunea copilului, indicând totodată și remediile cele mai salutare.

Vom parcurge și noi toate acestea puncte, deoarece ele alcătuiesc însuș miezul importantului său studiu: «*Chestiunea educațiunei*».

1. În primul rând atrage atențiunea asupra celei mai copilărești scăderi, asupra *lăcomiei*.

«Lăcomia — zice Emiliu Viciu — se poate vindeca ușor, dacă mamele nu vor ascultă de instinct, ci de minte, și nu vor da copiilor decât atâta mâncare, câtă le este de lipsă, și mâncările, spre cari arată o deosebită plăcere, le vor da anume mai rar și atunci nu în cvantul ce îl dorește copilul. Mâncările, după cari așazicând se bate, anume nu i le va face, și când le va face, nu-i va spune înainte, ca să nu petreacă cu gândul tot la mâncare. Tot asemenea se va sili a deda pe copil și cu mâncările mai puțin plăcute, și numai acolo să nu forțeze lucrul, unde vede averiune mare față de cutare, nu cumva copilul să se bolnăvească».

Arată și urmările rele ce poate să aibă îmbuibarea copiilor cu mâncări prea multe și prea alese, când admoniază pe mame, «că mâncarea este și trebuie să rămână necesitate trupească, mijloc pentru susținerea vieții, iar nu mijloc de desfătare, de deliciu trupesc», și că prin îmbuibarea pruncilor cu mâncări «ele cu voia contribue la nefericirea copiilor lor, cari azi-mâne vor ajunge sub mână străină, unde nime nu-i va întrebă după mâncarea favorită, unde nime nu-și va bate capul, că oare copilului său îi place cutare mâncare sau nu; că oare mânâncă și se satură ori doară rămâne flămând? — Primejdia cea mai mare o vede însă în împrejurarea, că băiatul din lacom devine egoist, «care azi-mâne va pretinde ca toată familia să-i umble în călcâie» (pp. 10—11).

Știe însă, că mamele rezonează altfel, că ele zic, că, deoarece în străini și așa nu i se face copilului pe voie, cel puțin acasă să i se facă, — de aceea, dupăce admoniază mai întâi pe părinți, că ei nu trebuie să-și caute desfătarea în îndestularea copiilor, reflectează astfel:

«Părinții nu trebuie să uite, că Dumnezeu nu pentru aceea le-a dat copii, ca să le fie o jucărie, un mijloc de desfătare, ci ca din ei să facă fii credincioși bisericei, cetățeni folositori societății și statului și oarecând locuitori ai cerului, nu trebuie, să uite că decât mângâierea și fericirea de-a avea copii e neasemănat mai mare răspunderea, ce o au înaintea lui Dumnezeu. Dacă despre preoți se poate zice, că nu se vor mântui fără credincioșii incredințați păstoriei lor, despre părinți încă se poate zice, că nu vor putea intra în raiu fără de copiii lor. Da părinților! înaintea tronului Dumnezeesc veți avea să dați seama nu numai despre sufletele voastre, ci și despre sufletele copiilor voștri, mulți puțini câți veți fi avut. Și dacă va fi pierit din vina voastră și numai unul, cu ce veți răspunde, ce veți da Domnului în schimb? Prețios lucru este înaintea lui Dumnezeu un suflet! Doară de dorul mântuirii sufletelor s'a pogorât din cer și s'a suit pe cruce»! (p. 10).

Iar mai departe:

«Unele mame așa își pregătesc copii pentru vieța dintre străini, ca și când străinii încă tot cu ochii lor de mamă se vor uita la ei ca și

când străinii încă tot cu instinctul lor de mamă le vor umbla în voie. Unii părinți își învață copiii atât de egoiști și de caprițioși, încât dacă în viață ajung în poziții înalte, tiranizează pe subalternii lor, iar dacă sunt subalterni se simt nefericiți, căci nu are cine să le umble în voie ca în copilărie» (p. 11).

Cuvinte serioase, vrednice de luat aminte!

2. «Mânia — scrie autorul — încă se manifestează de timpuriu». Nu inzadar suntem fii mâniei, după cuvântul Scripturii:

În cea mai fragedă copilărie ne spune că «trebuie împăcați cu ceva jucărie sau trebuie atrasă atențiunea lor în altă parte, mai târziu însă trebuie stărpită aplicarea spre mânie prin capacitări, prin subtragerea anumitor favoruri, prin arătarea neplăcerii părinților, în urmă prin aceea, că trebuie puși să se roage de iertare de câteori și-au pierdut răbdarea și s'au mâniat, și să promită că pe viitor se vor stăpâni».

Dacă băiatul e mai mare și e, dintr'o pricină sau alta, foarte iritat, nu trebuie pedepsit imediat, pentru că, precum observă autorul, «în cerbicia lui mai bine suferă și bătaie decât să lase să i se frângă voința perversă», ci numai «după ce îi va fi trecut mânia, părinții îl vor mustra cu toată seriozitatea și cu toată liniștea îi vor da pedeapsa de lipsă, spre ex. nu i se va permite să se joace sau să vorbească cu frații, nu i se va da demâncare până mai târziu; apoi trebuie pus, să se roage de iertare și să promită, că nu va mai fi cerbicos. În caz de repetiție pedeapsa va fi și mai grea, subtrăgându-i-se anumite favoruri pe timp mai îndelungat». — «Mai departe trebuie aduse exemple, din cari să se vadă cât rău poate produce mânia; în mânie omul poate lovi pe altul, încât să-l schilăvească sau chiar să-l omoare» (pp. 11—12).

3. Decât lăcomia și mânia autorul află, și nu fără temei, precum se va vedea din înseși expunerile sale, că e cu mult mai primejdioasă *superbia*, care «e foarte greu de estirpat» și care «în ultima ei gradațiune îl face pe om să se ridice direct în contra lui Dumnezeu».

În etatea fragedă a copilăriei, zice autorul, *superbia* se manifestă ca egoism, ca dorința «de a avea întâietate, unde e ceva de primit».

Sentimentul acesta îl alimentează de cele mai multeori înșăș familia prin desmerdările, iar mai târziu prin feluritele laude împărțite copiilor.

«Unii îi spun copilului, că e frumos — sunt cuvintele autorului nostru — alții că e bun, alții că ce vestminte frumoase... are. Mai vin la casă rudeni și oaspeți, și fiecare îi mai spune câte o laudă, mai ales dacă le știe zimbî sau le sărută mâna. Încă și mai din greu curg laudele, după ce copilul a apucat să îngâne câteva versuri, dacă a început să umble la școală și învață bine sau scrie frumos, sau are voce plăcută și cântă melodios. Dacă copilul e diligent și talentat, câte ocaziuni nu se îmbie de a fi laudat în școală, și afară de școală!

«Laudele îi plac, îl măgulesc, dela un timp încolo le așteaptă, le pretinde chiar. Ele sunt ca un venin lent, care luat în cvant mic se preface în necesitate, dar apoi încetul pe încetul nimicește nevinovăția sufle-

tului, căci prin laude omul se face închipuit, arogant, superb, disprețuitor, dar apoi și urgisit înaintea altora și mai pre sus de toate urgisit înaintea lui Dumnezeu. Sfânta Scriptură ne spune, că Dumnezeu urgisește pe cei superbi și le deneagă grațiile și ajutoarele sale».

De aceea dă autorul următoarele îndrumări practice:

«Părinți! fiți foarte cruțători în laude și când lăudați, grijiți, ca laudele voastre să fie spre binele, nu spre îngâmfarea și stricarea copiilor voștri. Laudele să fie așa făcute, ca atențiunea copilului să se îndrepte nu asupra faptei împlinite și asupra sa, ci asupra viitorului și asupra voiei părinților și asupra, mai ales asupra voiei lui Dumnezeu. Lucruri de toate zilele nu trebuie lăudate, însă când copilul lacom își stăpânește lăcomia și-și împarte bucata de pâine în două, ca jumătate să o dea unui cerșitor sau altui copil flămând, când copilul aplicat spre mânie nu numai că nu își răsbună asupra frățiorului său care l-a lovit, ci încă se întrepune pentru el la tatăl său, ca să nu-l bată: atunci tatăl sau mama îl poate răsplăti cu o sărutare, spunându-i că se va bucura, dacă tot așa va face și altădată... Ca vorbele acestea să nu se tocească și prin urmare să-și piardă efectul altădată în asemenea cazuri părinții îi fac copilului vreun anumit favor și îi îndreaptă atențiunea asupra cutărei scăderi, de care suferă, spunându-i că dacă va cercă să se îndrepteze și în privința aceea, bucuria dășilor va fi și mai mare.

«În felul acesta li se ia laudelor ascuțișul, care atât de ușor poate răni sufletul copilului, li se smulg dinții veninoși, și cu ei veninul acesta atât de dulce sufletului omenesc, dar și atât de periculos pentru mântuirea lui.

«Dar nu e destul — continuă autorul — ca părinții să nu-și laude copiii, ci până când petrec în sânul familiei trebuie să-i scutească și de laudele altora și să-i înarmeze în contra eventualelor laude de mai târziu, când vor trebui să părăsească sanctuarul familiei și să iasă în lume».

Și anume:

«Până ce sunt mici, ușor pot fi scutiți de laudele prietinelor, cunoșcătorilor și rudeniilor cari umblă la casă, căci dacă părinții nu dau copiilor prea multă importanță, nici oaspeții nu le vor da. Dacă părinții nu-i vor expune oarecum spre vedere, dacă nu-i vor atrage în mijlocul conversațiunii, dacă nu-i vor pune să se producă înaintea oaspeților cu declarații, cântări etc., nici oaspeților nu le va veni în minte să se ocupe cu ei.

«E mai greu a-i înarma însă în contra eventualelor laude din mijlocul lumii, dar oricât ar fi de greu, părinții dacă vreau binele și mântuirea copiilor lor, trebuie să-și dea toată silința a o face și aceasta. Primul pas în direcțiunea aceasta e deja făcut, dacă părinții își vor fi crescut copiii așa cum s'a amintit mai sus, adică îi vor fi dedat la modestie, care pe lângă aceea că e atât de lipsă, mai e și o podoabă frumoasă pentru orice copil. Atâta însă nu e de ajuns, ci este neapărat de lipsă a sădi în sufletul copilului virtutea umilinței creștine, iar odată sădită, părinții să nu încete a o uda și cultivă fără încetare. Vieța Mântuitorului le ofere exemple de umilință foarte instructive».

Arată apoi, *câtă muncă stăruitoare reclamă educațiunea în casa părintească!*

Firește, ca părinții să poată face lucrurile acestea, pe cât e cu putință, trebuie să fie cu ochii tot după copii. Ceeace pentru tatăl e mai greu sau chiar cu neputință, pentru mamă e mai ușor — *și de aici se vede mai cu seamă hotărîtorul rol ce-l are mama în educațiune!* — căci ocupațiunile dănei sunt legate de casă și de jurul casei. Seara apoi, când tatăl va veni acasă dela lucru sau dela afaceri, soția sa îi va spune tot ce s'a petrecut în decursul zilei, fără să ascundă ceva, fără să pună parte copilului, și în cazuri mai grele se vor sfătui împreună, că ce este de făcut. Ceeace tatăl nu poate face în zilele de lucru, trebuie să o suplinească în Dumineci și în alte zile libere, acestea să le jertfească lui Dumnezeu și copiilor săi.

«In privința aceasta — observă însă autorul — se păcătuiește mult. Tatăl petrece orele și zilele libere în casină sau joacă cărți la cutare prețin iar mama își trimite copiii în vecini să se joace, ca să mai scape de ei. In alte familii bărbatul vine dela birou drept acasă, dar amărit și obosit de afacerile zilei, acasă vră să aibă liniște, vră să vadă fețe vesele, ca să i se însenineze fața brăzdată de griji. Astfel soția nu are curajul să-l mai amărească cu vești rele, că copilul său favorit s'a purtat rău, că ziua întreagă tot în ștregării a petrecut-o. Ștregării învață ușor slăbiciunile părinților. De mamă nu se tem, și așa ziua întreagă o petrec în voia lor, iar când de cătră seară se pun cu buna pe lângă mama, o îmbrățișare, o sărutare, și dacă mai e lipsă și o promisiune și pacea e gata, așa că pot aștepta pe tatăl lor cu fața senină, și la întrebarea lui îi pot spune că au fost buni și ascultători; știu ei bine că mama nu-i va da de minciună».

De aceea admoniază autorul cu toată seriozitatea:

«Părinți! iubiți-vă copiii, dar iubiți-i cuminte. Nu ascundeți unul altuia greșelile copiilor, ci mergeți mână în mână și unde nu mai știți nici voi, ce e de făcut, puneți-vă în genunchi și vă rugați lui Dumnezeu să vă lumineze mintea, căci copiii, pentru cari sunteți îngrijați, nu sunt numai ai voștri, ci și ai Lui».

Revenind apoi la superbie, zice:

«Aplicarea spre superbie se manifestă în zeci și poate și sute de feluri, spre ex. în dorința de a aveă vestminte mai frumoase decât alții; în disprețul celor mai simpli, mai săraci și de condițiune mai inferioară; în batjocorirea, vorbirea de rău și calomniarea altora; în neindestulirea cu condițiunea și starea, în care ne aflăm; în iubirea laudelor și măgulirilor; în invidierea celor mai bogați și mai talentați decât noi; în urgisirea celor ce ne vorbesc de rău etc. etc. Peste tot înclinarea spre superbie o putem asemăna unui monstru cu o sută de capete. Câtă osteneală nu se recere pânăce ajungi să-i tai unul și totuș ce puțin e aceasta, când îi mai rămân 99, și dacă pe al 100-lea nu l-ai tăiat bine, iarăș crește și acesta (pp. 12—15).

Airea arată că *superbia duce la ateism*. Reținem următoarele cuvinte semnificative:

... «Superbia... se preface în îngâmfare, în oprimarea și tiranizarea altora, apoi în divinizarea sa și disprețuirea lui Dumnezeu, iar în ultima linie în negarea Lui. Da, în ultima linie în negarea lui Dumnezeu, căci pânăcând admite un creator și susținător al universului, simțește că nu se poate socoti mai presus de Acela, deci ca să nu fie silit a socoti pe cineva mai presus de sine, neagă existența lui Dumnezeu» (p. 17).

4. Cu privire la dificila *chestiune sexuală* autorul admite, foarte corect, să li se dea băieților mai întâi numai *lămuriri negative*, adică să li-se spună «ceeace nu e iertat în această privință» și accentuează cu deosebită tărie însemnătatea motivelor religioase cari trebuie să-l rețină pe băiat dela rele.

«Ochiul tatălui și al mamei — scrie autorul — nu e pretutindenea de față, dar pretutindenea e de față și toate le vede ochiul lui Dumnezeu. Nu este loc atât de ascuns, nu este noapte atât de întunecoasă, prin care să nu străbată ochiul lui Dumnezeu. Dar Dumnezeu nu numai că toate le vede, ci nespus de mult urește păcatele luxuriei și le pedepsește îngrozitor...» (p. 19) până într'al nouălea neam, după cuvântul Scripturii.

Ca remedii în contra excitărilor sexuale recomandă: evitarea persoanelor «lascive» și un sever control al lecturii. «Cărțile imorale, precum și cărțile cari ușor aprind fantazia tinerească — zice autorul — trebuie strict oprite».

Păcat că alte momente *psihologice* lipsesc referitor la punctul acesta, deoarece acestea, fiind mai apropiate decât motivele religioase, de multe ori prind mai bine.

5. *Lenea* copiilor trebuie combătută prin îndeletniciri mai ușoare și prin joc.

Referitor la jocul copiilor observă: «Copiii să se joace pe cât numai se poate înaintea mamei, ca să-i poată controla și să nu-i scape din ochi eventualele aplicări rele, cari ies la iveală cu ocaziunea jocului. Jocuri indecente, de sine înțeles, nu trebuie permise, iar de altă parte copilul care la joc nedreptățește pe altul, îl înșală sau îl bate, în pedeapsă trebuie oprit dela joc, pânăcând nu promite îndreptare» (p. 20).

6. *Minciuna* încă nu e de admis între nici un fel de împrejurări.

Copiilor trebuie să li se spună, zice autorul, că dacă au greșit sau au făcut rele și își recunosc vina, scapă cu mai puțină pedeapsă, dacă vor fi sinceri. Nu notează însă — ceeace încă e foarte important că trebuie multă precauțiune și în aceasta, căci dacă nu, băieții pot abuză și de o astfel de sinceritate.

7. Arată însă limpede urmările triste ce le poate avea obiceiul de a lua dela părinți, frați sau surori câte ceva fără știrea și învoirea lor (*cleptomania*). De aceea îndeamnă autorul: «trebuie muștrat și dacă lucrul îi e de lipsă, altfel se învață a pune mâna pe tot ce vede și îi place».

8. De asemenea sunt foarte remarcabile cuvintele autorului despre *spiritul de economie*, la care trebuie deprins băiatul de mic:

«Cu zaharicale și lucruri cari îi strică dinții și stomacul, nu trebuie obicinuit; cu bani încă numai mai târziu, și și atunci anume cu scopul,

ca încetul pe încetul să se deprindă a-și procura lucrurile de lipsă în persoană, la început sub conducerea părinților, mai târziu singur.

«Din momentul, când i s'a pus bani la dispoziție, trebuie început a-l deda la marea măiestrie de a fi de-oparte cruțător, nespesând banii decât pe lucruri necesare, de altă parte a renunța la anumite lucruri mai puțin necesare, și banii cruțați a-i folosi pentru ajutorarea celor lipsiți: cerșetori, orbi, schiopi sau alți nenorociți» (p. 21).

Și iată și motivarea religioasă pe care o dă autorul nobilului sentiment de a ajuta pe cei lipsiți:

«Dumnezeu a voit, ca averile să fie un puternic mijloc de legătură între oameni, legând pe cei bogați de cei săraci prin milă și binefaceri, pe cei săraci de cei bogați prin mulțumita, recunoștința și iubirea ce izvoarește de aci» (p. 22).

9. Nu uită Emiliu Viciu din programul său de educațiune nici «*cangrena*» — cum o numește el cu tot dreptul — *judecării și vorbirii de rău despre alții*, precum și a *calomniilor* cari otrăvesc viața socială.

«Părinți! — îi provoacă autorul — nu suferiți copiilor voștri să vorbească de rău despre alții. Nu lăsați să batjocorească ori să vorbească de rău nici pe mai marii, nici pe semenii lor, nici pe alții mai mici decât ei. Spuneți-le că batjocorindu-i, vorbindu-i de rău pentru scăderile lor naturale, proprie batjocoresc și vorbesc de rău pe Dumnezeu, carele a trimis asupra lor scăderile acelea. Dânsul va fi știind pentru ce, dar pentru aceea de bună seamă nu le-a trimis ca alții să-i batjocorească și să-i vorbească de rău». — Despre defectele morale încă zice, că trebuie judecate cu deosebită considerare, căci «cine știe — întreabă autorul — oare noi nu am fi căzut în greșale și scăderi și mai mari, dacă am fi ajuns între asemenea împrejurări, cine știe că trăind în lume nu vom cădea în greșeli și păcate și mai mari decât ale lor?» (p. 22).

10. Infieriază și uritul obicei al *înjurăturilor* sau sudalmelor, pentru combaterea cărora propune înființarea unor reuniuni, a căror membri să se oblige ca să nu injure și să-și ferească de injurături copiii, servitorii, lucrătorii etc.

11. În urmă drept încheiere, a acestui minunat program de educațiune creștinească autorul recomandă mai pe sus de toate: *resignațiunea în voia Domnului*, fără de care virtute viață liniștită și fericită nici nu ne putem închipui.

Căci iată și aceste cuvinte:

«Viața și moartea, sănătatea și boalele, averea și lipsa, nu stau în mâinile noastre, ci Dumnezeu ni le dă și le iă, când vreă și când află de bine. Din culmea bunăstării și fericirii lumești Dumnezeu ne poate arunca în cea mai mare mizerie și nefericire. Și fiindcă nimeni nu poate ști, asupra căruia dintre noi vor veni, și când vor veni relele acestea, părinții sunt datori să-și pregătească copiii, că decumva în viață nu vor fi scutiți de ele, să le știe suportă și nu numai să le știe suportă, dar să le știe valoră în folosul vieții viitoare, așa cum o așteaptă dela noi Domnul.

«Din momentul, când copilul începe a vedea năcazurile și neferici-
rile altora și începe a reflecta asupra lor, ori apoi din momentul când
însuș copilul a fost cercat de boale sau alte năcazuri, părinții trebuie să
înceapă a-i pregăti sufletul pentru virtutea resignațiunei și la timp potrivit
să o și sădească și să o cultive în continuu. Trebuie spus copilului că în
fața lui Dumnezeu toți, până și cei mai bătrâni și mai înțelepți, suntem ca
copiii mici față de părinții lor, adevărați neștiutori și neînțelepți. Singur Dum-
nezeu știe ce este spre binele nostru, spre mântuirea noastră» (p. 23 –24).

III. Rolul școlăii.

Cetitorul și-a putut da seama din cele de până acum despre temei-
nicia observațiunilor și îndrumărilor lui E. Viciu referitor la «*educațiunea
în casa părintească*», care este — precum s'a accentuat la locul său —
educațiunea cea mai însemnată și cea mai hotăritoare pentru viață.

Mai rămâne să-i cunoaștem, în sfârșit, și părerile sale referitoare la
rolul educativ al școlăii, — păreri, cari fiind datorite unui ager observator
și probat om de școală cum a fost regretatul autor, sunt cu atât mai
prețioase :

«Menirea școlăii ar fi — zice profesorul E. Viciu — ca pe lângă
instrucțiunea ce o dă elevilor sau elevelor sale, să continue firul educa-
țiunei început în casa părintească, să întărească și să cultive virtuțile sădite
de părinți și să continue a extirpa aplicările rele ce au mai rămas în su-
fletul copilului sau se ivesc din nou. În faptă însă pe terenul educațiunei
școala nu poate face atâta, cât face pe terenul instrucțiunei. De altfel nici
nu-i mirare, de oparte fiindcă strict luat cu educațiunea de-adeptul numai
studiul religiunei se ocupă, pe când celelalte studii cu puțină excepțiune
nu dau decât cunoștințe, de altă parte elevii nu stau numai sub influența
școlăii, cum stau copiii mici sub influența familiei». — Și aici schițează
pe scurt multiplele și variatele influențe, cărora sunt supuși băieții în
timpul studiilor. «A trecut deja timpul izolării fericite din sânul familiei
— zice autorul — când copilul putea fi ferit de influența otrăvitoare a
lumei, să nu vadă răul, să nu-l molipsească păcatul. În școală pe lângă
copiii cu creștere bună pot să fie — și, durere, sunt — și copii cu creștere
neglijată, apoi e știut, că răul se lățește mai repede și mai ușor decât
binele. Sub influența exemplelor rele în decurs de un an se poate pierde
mult din binele ce s'a sădit și cultivat în decurs de câțiva ani, poate chiar
fără ca profesorul să observe».

Zugrăvește apoi în câteva trăsături greutățile educațiunei în școală.

«În școală — scrie profesorul E. Viciu — învățătorul are câteva zeci
de elevi unii aplicați mai mult spre lene, alții spre mânia, alții spre superbie,
alții spre alte scăderi și rele. Cu cari să se ocupe, la cari să le dea mai
multă atențiune? Și apoi cum să purceadă față de ei, deoarece câte per-
soane atâtea firi și naturi deosebite?! Față de unul vorba frumoasă poate
e mazere pe perete, altul la o vorbă aspră se îndârjește, de nu mai poți
scoate o singură vorbă dintr'ânsul.

«Și apoi de unde să le știi defectele, cine să ți le spună? Transgresiunile în contra liniștei și ordinii le poate afla profesorul, celelalte greșeli și scăderi mai greu sau de loc. Elevii din clasele inferioare încă își mai spun scăderile, mai ales dacă se îndușmănesc, celelalte aproape de loc.

«Apoi profesorul nici nu poate influența asupra elevilor cu acelaș rezultat, ca părinții asupra copiilor lor. Pe copil, mii de legături îl leagă de părinți. Înainte de toate îl leagă iubirea naturală, apoi zecile de îndigușe, cari îl avizează la ajutorul și sprijinul părinților. Dar profesorul ce poate pune în cumpănă față de aceste? Doară știința și onorabilitatea sa, ori doară iubirea sa față de elev?» (pp. 24—25).

Mai remarcă autorul și influența, nu neînsemnată, a familiei sau a familiilor, în mijlocul cărora petrece băiatul pe timpul studiilor, precum și aceea a lecturii — despre care va mai fi vorba și mai jos — care încă poate produce foarte mult rău, și în sfârșit, patimile și păcatele neexterminate la timpul său (în casa părintească) cari în timpul adolescenței sunt cu mult mai anevoie de stărpit.

Toate acestea le aduce autorul, și le aducem și noi, ca un «*contrapond*» la multele exagerări ce se comit mai ales în timpul de față despre rolul educator al școalei, — exagerări, în urma cărora mulți, durere, foarte mulți părinți lasă aproape toată educațiunea copiilor în grija școalei.

Rolul pozitiv, în educațiune, al școalei E. Viciu îl resumă în următoarele:

Religiunea este în primul rând chemată a desăvârși opera educațiunii:

Nici la celelalte studii, nu se pierde însă cu totul din vedere educațiunea, cu toate că predominază, cum e și firesc, instrucțiunea.

«Așa spre ex. — scrie autorul — sârguinții, iubirii de ordine, ascultării și subordinațiunii atât de necesare în viață li se dă mare atențiune. Dacă vreunul sau altul dintre elevi nu își învață lecțiunile, dacă vreunul sau altul păcătuiește în contra obedienței, pe lângă mustrarea sau pedeapsa corăspunzătoare, profesorul folosește ocaziunea, ca să pună în vederea clasei întregi necesitatea obedienței în familie, în școală, în biserică și în stat.

«Când se întâmplă, ca vreun elev să mințească și lucrul ajunge la cunoștința profesorului, acesta nu întârzie a arăta înaintea clasei întregi ce lucru urât e minciuna, cum nimicește încrederea dintre oameni, cum inveninează relațiunea dintre membrii familiei sau ai statului». (pp. 26—27).

Mai departe:

«Școala le dă elevilor în mână piese de cetire, în cari se preamărește virtutea, iar păcatul se expune disprețului. Li pune să cetească și să memorizeze poezii, în cari se cântă iubirea de patrie și vitejia întru apărarea ei, iubirea și gratitudinea față de superiori, mila și compătimirea față de cei mizeri și nefericiți. Le dă în mână cărți bune și moralizatoare și îi avertizează să se ferească de cele rele. Asemenea cearcă să-i ferească de oamenii stricați și de societățile rele. Se silește a-i feri de înjurături și vorbe imorale, pe cari le persecută cu toate mijloacele ce-i stă la dispoziție».

Apoi exclamă:

«Dacă toți părinții și-ar face datoria de educatori ai copiilor lor, dacă toți elevii ar aduce cu sine de acasă frica Domnului, umilința creștină, iubirea de adevăr, conștiințiozitatea în împlinirea datorințelor sale etc. etc., dacă nici unul nu ar veni infectat de lepra sufletească ce molipsește alte zeci și sute, școala încă ar putea face neasemănat mai mult. Așa însă de multeori stă neputincioasă trebuind să vadă cu durere, cum se pierd în vânt atâtea silințe, cum rămân lipsite de rezultat atâtea ostenele crunte».

Și, pe urmă, încheie cu niște reflexiuni despre rezultatele minunate ce le-ar putea produce *o mai strânsă cooperare dintre școală și familie*.

Școala și familia — observă autorul — ar trebui să fie în relațiuni și mai strânse de cum sunt acuma, ca mână în mână să lucreze la educațiunea copiilor. Anume părinții ar trebui să informeze școala despre naturelul copilului precum și despre stadiul educațiunii lui, iar școala să informeze pe părinți despre toate momentele mai însemnate, despre mersul educațiunii în școală, ca în vacanțe să poată continua dânsii mai departe, de unde a lăsat școala. Despre experiențele făcute să informeze din nou școala, ca și școala să iee eventualele precauțiuni de lipsă.

«Când elevii merg acasă pe vacanțe, părinții nu intru aceea să-și bată capul — admoniază autorul — cum să umble în voia copiilor, cum să-i gugulească, cum să le facă mâncările cele mai plăcute, ci să le observe purtarea pas de pas și să-i pună să le povestească toată viața lor dela școală. Din acestea vor vedeă îndată, că oare copiii lor tot cei vechi sunt: buni, blânzi, negrăitori de rău, iubitori de adevăr etc. etc., ori doară au învățat datini și obiceiuri nouă? In contra răului să iee apoi fără amânare măsurile de lipsă, punându-se în conțelegere și cu profesorii.

«Mai ales să se informeze părinții despre cărțile ce le cetesc copiii afară de școală, căci precum cărțile bune foarte mult bine produc, așa cele rele formal ruinează zeci și sute de tineri. Dacă părinții nu cunosc cărțile, de cari le spun copiii, întrebe de învățător, de preot, în caz de lipsă să scrie la profesor». (pp. 27—28).

* * *

Încheiem și noi cu această ultimă constatare a regretatului nostru autor: Cărțile bune produc foarte mult bine.

Sperăm deci că și bunele sale observațiuni și îndrumări, — pe cari noi le-am redat fără de altă pretenție decât aceea a fidelității — vor produce mult, foarte mult bine pe terenul educațiunii noastre, dacă de sine înțeles, vor fi ascultate și urmate.

Credem însă, că oricine va înțelege, că *ascultarea* de asemenea vorbe bune și înțelepte, ca acelea ale lui Emiliu Viciu, *este*, după cum adeverește și înțelepciunea de mai multeori seculară a mult încercatului nostru popor, *vieață, iar neascultarea este moarte*. Aceasta mai ales într'o chestiune ca aceea a educațiunii, care este o chestiune de viață și de moarte, o chestiune dela care ne atârnă viitorul.

Chestiunea manualelor în școlile noastre secundare.

De **Dr. Onisifor Ghibu**, referentul secției școlare a Asociațiunii.

I.

De vr'o patru ani încoace s'a accentuat din ce în ce tot mai stăruitor necesitatea apropierii profesorilor dela școlile noastre superioare și medii, în vederea ridicării nivelului puținelor noastre institute culturale și în vederea unei colaborări bine organizate a diferitelor elemente, cari servesc la altarul acestora. Încă în anul 1910 s'a accentuat în presa noastră, că singura modalitate prin care s'ar putea creă legăturile necesare între profesorii noștri e aceea, de a-i grupă pe toți în cadrele secției școlare a «Asociațiunii.» Modalitatea aceasta s'a dovedit de cea mai bună și, după ce adunarea generală a Asociațiunii, ținută la 1911 în Blaj, a modificat statutele secțiilor științifice literare, în sensul ca numărul membrilor corespondenți ai acestora să poată fi nelimitat, ea s'a dovedit și realizabilă.

Între aceea secția școlară a și început pregătirile pentru strângerea profesorimei în sânul ei, și din ședința ei dela 2 Decembrie 1911, a lansat un apel către direcțiunile școlilor noastre, aducându-le la cunoștință scopul pe care-l urmărește, și cerând totodată ca profesorii să se declare, dacă aderează sau nu la această idee. Cu excepția școlii normale (preparandiei) gr-cat. din Oradea-mare și a seminarului teologic din Blaj și din Gherla, cu timpul toate școlile noastre medii și superioare au răspuns afirmativ la această întrebare.

Tot cu acel prilej li s'a comunicat direcțiunilor și «o schiță de program pentru o ședință a secției școlare a Asociațiunii», care cuprindea următoarele probleme:

1. Educația morală.
2. Educația fizică.
3. Planul de învățământ.
4. Manualele școlare.
5. Bibliotecile școlare.
6. Stabilirea lecturii la studiul limbei române.
7. Ediții școlare din autorii români.
8. Intocmirea colecțiilor și laboratoarelor.
9. Unificarea terminologiei științifice în școală.
10. Unificarea terminologiei școlare.
11. Situația socială a profesorului la noi.
12. Organizarea economică a profesorilor.
13. Călătorii de studii.
14. Cursuri de vară.
15. Chestiuni didactice și metodice.
16. Internatele.

După pregătirile necesare, secția școlară a propus ședinței plenare a secțiilor științifice-literare din 1912 ca 113 profesori secundari să fie declarați membri corespondenți ai secției școlare. Ședința plenară, în scopul studierii și mai amănunțite a chestiunii acesteia, a amănat o hotărâre asupra ei până la ședința din 1913. Între aceea secția școlară a continuat cu pregătirea lucrurilor pentru ședința plenară din 1913 și, dela 14 Iulie 1912 până astăzi, a ținut trei ședințe, în cari a adus mai multe deciziuni meritorice cu privire la măsurile de luat. Cel mai însemnat lucru pe care l-a făcut însă e, că a hotărât, ca din programul publicat mai sus, deocamdată să studieze chestiunea *Manualelor școlare* pentru cursul secundar. În acest scop secția școlară a adresat către toate direcțiunile școlare următoarea scrisoare:

Onorată Direcțiune,

În legătură cu scrisoarea din Ianuarie 1912, pe care și-a luat voie a V-o adresa secția școlară a «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», prin aceasta ne luăm voie a Vă aduce la cunoștință că, deși cu prilejul adunării generale a secțiilor științifice-literare, ținută la 1—2 (14—15) Iulie a. c., nu s'a putut duce în îndeplinire ideea de a declara pe toți profesorii noștri secundari de membri corespondenți ai secției școlare, această secție a decis totuși ca, având în vedere multele necesități ale școalelor noastre medii, și până la o rezolvire favorabilă a chestiunii acesteia, să caute a sană unele din ele. În ședința sa ținută în 30 Octomvrie n. 1912 la Blaj, secția școlară, discutând mai de aproape starea școalelor noastre medii și trebuințele acestora, a constatat că una din cele mai mari piedeci, cari nu se mai pot suferi, e lipsa de manuale corespunzătoare pentru diferitele materii. În consecință, secția școlară a aflat de necesar ca, prin aceasta să se adreseze tuturor direcțiunilor școalelor noastre medii și să le roage, ca cel mai târziu până la 1 Februarie 1913, să binevoiască a înainta aici:

- a) lista manualelor pe cari le folosesc la diferite materii de învățământ;
- b) lista manualelor necorespunzătoare, pe cari, în lipsa altora mai bune le întrebuințează;
- c) lista manualelor, cari le lipsesc;
- d) *declarația particulară a profesorilor, că la ce manual lucrează, respective: la pregătirea cărui manual s'ar angaja?*

Prin aceasta secția școlară dorește să afle mai întâi starea lucrurilor, pentru ca apoi, punându-se în legătură eventual și cu Consistoriile ambelor noastre biserici, să facă posibilă edarea celor mai necesare manuale în cele mai bune condiții posibile și introducerea lor în toate școalele noastre de acelaș caracter.

Deodată cu comunicarea acestor liste Vă rugăm să binevoiți a Vă declara, dacă institutul D-Voastră ar lua asupra sa angajamentul moral de a introduce manualele întocmite în conformitate cu aceste hotărâri, căci numai în acest chip se poate ajunge la o uniformitate în învățământ și numai astfel se poate asigura și trecerea manualelor și rebonificarea cheltuielilor împreunate cu edarea lor?

În așteptarea răspunsului D-Voastră, semnăm cu deosebită stimă:

Blaj—Sibiiu, Decemvrie 1912.

Ioan F. Negruțiu, prezid. sect. școl.

Dr. Onisifor Ghibu, ref. sect. școl.

Răspunsurile sosite prezintă un deosebit interes. Ele sunt un material de studiu foarte prețios. De aceea secția școlară, în ședința ei dela 2/15 Maiu, ținută la Blaj, a hotărât ca ele să se publice și să se trimită tuturor profesorilor, cari vor fi apoi poftiți să ia parte la ședința secției școlare, care se va ține la 30 Iunie (13 Iulie) a. c. în Sibiiu. În această ședință, la care au fost convocați toți profesorii noștri, se va discuta chestia manualelor și se vor lua și anumite măsuri pentru ducerea chestiunii acesteia la o rezolvire sănătoasă cât se poate mai grabnică.

În cele următoare vom da mai întâi lista manualelor dela liceele noastre, apoi dela școalele normale (preparandii) și, în urmă, dela școalele civile de fete. După fiecare se va da și răspunsul la punctele b, c și d, din scrisoarea de mai sus, iar la sfârșit se vor cuprinde pe scurt concluziunile și problemele cari se desprind din întreg materialul, — probleme pe cari e chemată a le rezolvi cât mai grabnic profesoriimea în colaborare.

II.

Liceele.

1. Manualele întrebuințate în liceul din Beiuș (gr.-cat.).

Clasa I.

Catehism al religiunii creștine de Dr. Izidor Marcu, ed. II. Blaj 1906.

Gramatica limbii române pentru cl. I—III de Nicolae Bogdan, ed. II. Brașov 1908. Carte de cetire pentru cl. I și II de Virgil Onișiu, ed. I. Brașov 1905.

Gramatica limbii maghiare pe bază sintactică pentru cl. I—II de Ioan Kéri, ed. I. Beiuș 1901. Magyar nyelvtan mondattani alapon pentru cl. I—II de Dr. Bartha József, ed. VII-a, 1910. Magyar olvasókönyv de Prónai Antal, ed. IV-a, 1910.

Gramatica latină de Dr. Alexandru Pteancu și Vasile Bichigean, Gherla 1906. Latin nyelvtan és mondattan pentru cl. I—III de Roseth Arnold ed. IV. Carte de cetire latină pentru cl. I—II de Dr. Al. Pteancu și V. Bichigean, Gherla 1906. Latin olvasókönyv pentru cl. I—II de Pirchala Imre, ed. VIII, 1907.

Földrajz pentru cl. I—II de Brózik Károly, 1907. Atlas de Dr. Lange—Cherven, 1908.

Istoria naturală de Dumbrava—Borlan, ed. I. Budapesta 1900. Természettajz, de Dr. Sztérényi Hugó, 1911.

Manual de Aritmetică, partea I, de Mocnik—Vlassa, ed. III. Blaj 1905. Számтан pentru cl. I—III de Mocnik—Egly—Czakó, ed. XXVII, 1912.

Planimetria desemnativă de Dr. Fodor—Wagner—Hossu, ed. II. Blaj 1905. Rajzoló mértan pentru cl. I—II de Dr. Fodor—Wagner, 1906.

Clasa II.

Gramatica limbii maghiare ca în cl. I. Magyar olvasókönyv, ed. III de Prónai Antal, 1911.

Gramatica limbei latine: Tr. Farkas, Beiuș 1903. Pentru maghiari, ca în cl. I. Carte de cetire ca în cl. I. Pentru maghiari de Dávid István, 1911.

Brózik K. Földrajz, ed. II. Budapesta 1908. Atlas ca în cl. I.

Istoria naturală de Dumbrava—Borlan, ed. I. Budapesta 1903. Természettajz Dr. Sztérényi Hugó, II kötet, IV kiad., 1911.

Mocnik Vlassa, Manual de aritmetică, ed. III. Blaj 1905. Számтан: Mocnik-Egly—Babiák, ed. XXVII. 1907.

Stereometria de Dr. Fodor—Wagner—Hossu, ed. II. Blaj 1903. Rajzoló mértan I—II rész de Dr. Fodor—Wagner, 1903.

Religiunea și Limba română, ca în cl. II.

Clasa III.

Carte de cetire, de Virgil Onițiu, ed. II. Brașov 1906.

Rendszeres magyar nyelvtan, de Deme Károly, ed. V 1903. Magyar olvasókönyv, III oszt. VI. kiad., de Prónai Antal, 1909.

Gramatica I. germane, de Nestor—Popescu—Prie, ed. IV. Blaj 1908, Elméleti és gyakorlati német nyelvtan, de Dr. Szemák István, 1902. Német olvasókönyv I. rész. ed. VII. de Dr. Szemák István, 1906.

Latin mondattan: Roseth Arnold, ed. III. 1911. Corn. Nepos és Phaedrus, de Dr. Székely István, 1900.

Magyarország története, de Dr. Jászai Rezső I. rész. ed. II. 1912.

Mathematikai és fizikai földrajz, de Dr. Schmidt Ágoston, ed. XI 1912. Atlas ca în cl. I.

Geometria desemnativă: Planimetria constructivă pentru cl. III—IV, de Dr. Fodor—Wagner—Hossu—Domșa, ed. II. Blaj 1907. Constructiv planimetria: Fodor—Wagner, ed. VII 1909.

Religiunea, Gramatica română și Gramatica latină, ca în cl. II.

Clasa IV.

Istoria biblică mare, de Gavril Pop, ed. IV. Blaj 1907.

Manual de stilistică, de Ioan Fekete-Negruț, ed. IV. Sibiu 1906. Carte de cetire de Virgil Onițiu. Brașov 1895.

Írálytan, de Koltai Virgil, IV. kiad. 1895. Arany János «Toldija» ed. VIII, de Lehr Albert, 1892.

Német olvasókönyv, II r. de Dr. Szemák István, 1897.

J. Caesar, Ovidius műveiből és Curtiusból Olvasmányok, de Szentimrei—Székely, 1901.

Magyarország története II rész., ed. II, de Jászai Rezső, 1911.

Botanica, de Dr. Ambrosie Chețianu. Blaj 1907. A növénytan alapvonalai, de Dr. Róth Samu, 1901.

Elemente de algebră, de Emil Viciu. Blaj 1896. Algebra, de Borossay Dávid, ed. IV, 1907.

Religiunea, Gramatica germană și Geometria desemnativă, ca în cl. III.

Clasa V.

Principiile fundamentale ale religiunii creștine, de Dr. V. Suciu. Blaj 1909.

Retorica și carte de cetire, de Gr. Pletosu—I. Gheție, 1909.

Rhetorika és rhetorikai olvasókönyv, de Riedl Frigyes, ed. VI. Budapesta 1905.

Német mondattan, de Dr. Szemák István, ed. V 1901. Német olvasókönyv III. rész, de Dr. Szemák István, ed. V 1903. Német stílusgyakorlatok, pentru cl. V—VIII, de Endrei Ákos, ed. VI 1912.

Szemelvények Ovidiusból, de Dr. Cserép József, ed. III, 1911. Cicero két beszéde, de Köpesdy Sándor, ed. VI, 1907. Latin stílusgyakorlatok, pentru cl. V—VIII. de Molnár Samu, 1904. Római régiségek, pentru cl. V—VIII, Wagner—Horváth, 1907.

Görög nyelvtan de Dr. Maywald József, ed. V. Budapesta 1906. Görög olvasó és gyakorlókönyv de Dr. Maywald József I rész, ed. V. Budapesta 1910.

Supl. de limba greacă: Magyar irod. olvasmányok pentru cl. V—VII, I rész, ed. VI, de Dr. Badics Ferenc, 1911. Homer Iliáda, de Kempf József, ed. II 1911. Homer Odysseája, de Kempf József, ed. II 1905. Szemelvények Herodotosból, de Geréb József, ed. IV 1905. Görög régiségek és irodalomtörténet vázlata: Wagner—Horváth, 1911. Numai pentru suplinitori

Világtörténelem I. rész, Ó-kor, de Vaszary K. și Dr. Németh Ambrus, 1909.
 Történ. isk. atlasz de Helmár Ágost, 1890.
 Az állattan kézikönyve, de Dr. Paszlavszky József, 1097.
 Algebra de Borossay Dávid, ed. V, 1912.
 Geometria, de Borossay Dávid, ed. V, 1911.

Clasa VI.

Principiile speciale sau dogmatice, de Dr. Ioan Rațiu, ed. II. Blaj 1895.
 Poetică și legendar poetic de Rațiu—Ciura. Blaj 1911.
 Poétika és poétikai olvasókönyv, de Riedl Frigyes. Budapesta 1904.
 Német olvasókönyv III rész de Dr. Szemák István, 1903. Német mondattan és stílusgyakorlatok ca în cl. V.
 Szemelvények Vergiliusból, pentru cl. VI—VII, de Dr. Cserép J., ed. IV, 1911.
 Szemelvények Liviusból, de Kalmár Elek, ed. IV, 1911.
 Görög nyelvtan, de Dr. Maywald József, ed. V. Budapesta 1906. Görög olvasó és gyakorlókönyv de Dr. Maywald J., ed. IV, p. II. Budapesta 1906. Görög régiségek és az irodalom története vázlatban, de Wagner—Horváth, ed. II 1911. Atât pentru grecești, cât și pentru suplinitoriști.
 Supl. de limba greacă: Magyar irod. olvasmányok, de Dr. Badics Ferenc, ed. VI, partea II, 1912. Aischylos Oresteiaja (Magyar könyvtár 27 sz.) 1894. Sophokles Antigónéja, (Magyar könyvtár 84 sz.) ed. II 1883. Görög állami és vallási régiségek, ca în cl. V.
 Világtörténelem, II. rész. Középkor és ujkor de Vaszary K. și Dr. Németh Ambrus. 1911. Történ. térkép a középkorhoz, de Helmár Ágost. 1890.
 Chemia és mineralogia, de Dr. Reichenhaller K. 1906.
 Latin stílusgyakorlatok, Romai régiségek, Matematica și Geometria ca în cl. V.

Clasa VII.

Principiile morale sau etice ale religiunii creștine, de Dr. V. Suciu. Blaj 1909.
 Elemente de istoria literaturii, de E. Hodoș, Caransebeș 1908.
 A magyar irodalom története, de Dr. Pintér Jenő. Budapesta 1911.
 Német olvasókönyv IV. rész. de Dr. Szemák István, ed. V 1906. Lecturi private: Wilhelm Tell, de Dr. Heinrich ed. VII, 1912. Hermann und Dorothea, de R. Weber, ed. VIII, 1912.
 Sallustius Crispus, de Holub Mátyás, 1885. Cicero, Orationes selectae, de Dávid István, 1890.
 Limba greacă: Szemelvények Herodotosból, de Dávid István, ed. IV, 1911. Szemelvények az Odysseiából, de Kempf József, II kiad. 1903. Görög régiségek és az irodalom története vázlatban, ca în cl. VI. Atât pentru grecești, cât și pentru suplinitorii de greacă.
 Supl. de limba greacă: Magyar irod. olvasmányok III. rész. ed. V, 1911. Szemelvények Thukydidesből, Szilási Mor, ed. II 1899. Demosthenes válogatott beszédei, ed. II, de Dr. Földi József, 1911.
 Világtörténelem III. rész, ed. VII. Vaszary Kolos—Dr. Németh Ambrus, 1911.
 Földrajzi atlasz, de Dr. Lange—Cherven, 1898.
 Kísérleti természettan pentru cl. VII—VIII, de Fehér—Szekeres, ed. X, 1911.
 Geometria de Borossay Dávid, partea II, ed. II, 1910.
 Limba română, Német stílusgyakorlatok, Latin stílusgyakorlatok, Római régiségek, Szemelvények Vergiliusból și Matematica, ca în cl. VI.

Clasa VIII.

Istoria bisericească de Dr. Victor Szmigelszki. Blaj 1886
 Szemelvények Tacitusból, de Dr. Gyomlai, 1894. Cicero bölcséleti munkái: Dr. Boros Gábor, 1902. Szemelvények Horatiusból: Wirth Gyula, 1912.

Limba greacă: Szemelvények Homeros Iliasából, Kempf József, ed. II, 1911. Szemelvények Plato műveiből, Simon József. Görög régiségek és irodalom története vázlatban, ca în cl. VII. Atât pentru greciști, cât și pentru suplinitori.

Supl. de limba greacă: Platon és Aristoteles, de Dr. Alexander Bernáth, 1911.

Magyarország oknyomozó története, de Dr. Jászai Rezső, 1904.

Filozofia propedeutică, Szitneyi Elek, 1903.

Limba română, Limba maghiară, Limba germană, Limba și antichitățile latine, Fizica, Matematica și Geometria, ca în cl. VII.

Obiecte de învățământ extraordinare.

Higiene: Dr. Fodor József, Egészségtan, átdolgozta Gerlóczy Zsigmond dr., ed. III. Budapest 1911, cl. VII.

2. Manualele întrebuințate în liceul din Blaj (gr.-cat.).

Clasa I.

Catehismul religiei creștine, de Dr. Izidor Marcu, ed. II. Blaj 1905.

T. Cipariu, Gramatica română, ed. VII, de Silvestru Nestor. Blaj 1897. Aprobata de Ministerul reg. ung. de culte cu Nr. 10,008—1890. (Nec.)* — Profesorii G. Precup, A. Ciura și P. Suciș se angajează la lucrarea gramaticii și legendarului român mai corăsp.)

Carte de cetire pentru cl. I și II gimn. V. Onișiu, Brașov 1905.

Manual de limba maghiară, pentru cl. I. și II. de Dr. Octavian Prie. Budapest 1911.

Gramatica latină pentru cl. I și II. gimn. de Dr. Al. Pteancu și Vas. Bichigeanu, Gherla 1906 și Carte de cetire latină, de aceiași autori.

Geografia cl. I. gimn. de Dr. A. Cheșianu. Blaj 1902. (Epuizat. Se pregătește ediție nouă).

Lange—Cherven, Atlasz, XVI. kiad. Budapest 1910.

Curs elementar de botanică și zoologie pentru școlile medii, de Gh. Chelariu, Partea I. Brașov 1913.

Manual de aritmetică, lucrat după Fr. Mocnik, de Gh. Vlăsa, ediț. III. Blaj 1905.

Planimetrie desemnativă de Fodor—Wagner, trad. de Iosif Hossu, ed. III. lucrata de Flaviu C. Domșa. Blaj 1909.

Clasa II.

Geografie cl. II. gimn. și reală, de Dr. A. Cheșianu. Blaj 1902. (Epuizat. Se pregătește ediție nouă).

Curs elementar de botanică și zoologie de Gh. Chelariu. Partea II.

Stereometria desemn. de Fodor—Wagner, trad. de Iosif Hossu, ediț. II. Blaj, 1903. (Se pregătește ediție nouă de prof. Fl. Domșa).

Religiune, Limba română, Limba maghiară, Limba latină, Aritmetica și Atlas ca în cl. I.

Clasa III.

Gramatica limbei române de N. Pilția. Brașov 1889. (Sintaxa lipsește cu totul).

Carte de cetire pentru cl. III. gimn. de Virgil Onișiu. Ed. II. Brașov. 1906. (E în lucrare partea a II-a a manualului de prof. Prie—Caliani).

Manual de limba maghiară de N. Bogdan. Brașov 1902.

Gramatica limbei latine de I. Farkas. Beiuș 1903. (Ar fi de lipsă editarea autorilor clasici, cu comentarii românești).

Latin olvasmányok a gimnáziumok III. és IV. oszt. számára, szerkesztették Fodor Gyula és Kurz Sándor. II. kiad. Budapest 1904.

Gramatica germană de Nestor—Popescu, ed. IV. de Dr. Oct. Prie. Blaj 1908.

* Nec. = Necorăspunzător.

Istoria Ungariei pentru clasele inf. de L. Mangold, trad. de V. Goldiş, ed. II. Braşov 1901. (Nu e aprobată de ministrul de culte şi instr.)

Kogutovitz Manó, Térképek a hazai történelem tanításához, Budapest.

Geografie pentru cl. III. gimn. de Dr. A. Cheţianu. Blaj 1903. (Epuisat. Se pregăteşte ediţie nouă).

Planimetrie constructivă de Fodor—Wagner, trad. de Iosif Hossu, ed. II de Flaviu C. Domşa. Blaj 1907.

Religie, Aritmetică şi Atlas, ca în cl. I.

Clasa IV.

Istoria biblică a testamentului vechiu şi nou, de Gavril Pop, ed. IV. Blaj 1907.

Manual de stilistică pentru cl. IV. de Ioan F. Negruţiu, ed. IV. Sibiu, 1906.

Carte de cetire pentru cl. IV. gimnazială de Virgil Oniţiu, Braşov 1895.

Limba maghiară ca în cl. III. Partea IV. Braşov 1912.

Istoria naturală pentru cl. IV. gimn. de Dr. A. Cheţianu. Blaj 1907.

Elemente de Algebră de Emil Viciu. Blaj. 1907. (Nec. — Profesorii Tr. German, şi N. Negruţiu s'ar angaja la ed. nouă).

Geometria desemnativă: Ca în cl. III.

Clasa V.

Principiile fundamentale sau generale ale religiunii creştine, de Dr. Vasile Suciu. Blaj 1909.

Retorică şi carte de cetire pentru învăţământul secundar, de Greg. Pletos şi Ioan Gheţie, ed. II. Năsăud, 1009. (Nec.)

Rhetorika és rhet. olvasókönyv, Riedl Frigyes V. kiad. Budapest 1902.

Exerciţii de stil în limba maghiară, de N. Putnoký şi Al. Viciu. Blaj 1898.

Szótár, magyar-román şi román-magyar, de I. Gheţie.

M. T. Ciceró. De Imperio Cn. Pompei, Köpesdi Sándor, Budapest VI. kiadás, 1907.

Szemelvények P. Ovidius Naso műveiből, Cserép József, III. kiadás, Budapest 1903.

Dicţionar român-latin şi latin-român, Al. Viciu, Blaj 1893 şi 1910.

Anticităţi romane, de A. Deac, Blaj 1902 (Nec.)

Curtius—Hartel, Gramatica limbii eline, de Paul Budiú. Braşov 1898.

Carte de cetire elină de Paul Budiú, după K. H. Schenkl. Braşov 1909.

Német nyelviskola, Dr. Theisz Gy. II. rész. Budapest 1908.

Exerciţii de stil de N. Putnoký şi Al. Viciu.

Istoria universală de Dr. A. Márki, trad. de Dr. E. Szabó şi Silv. Nestor. Evul vechiu. 1909. (Subţernută spre aprobare).

Kogutowitz M. Történelmi atlasz I. füzet, VII. kiad. Budapest 1907.

Elemente de zoologie, de Roth—Vangel, trad. de A. Uilăcan. Budapest 1897. (Nec.)

Geometrie, manual şi colecţiune de probleme, de Dr. L. Sárkány, trad. de Hossu—Viciu—Radu. Blaj 1899.

Algebră ca în cl. IV.

Clasa VI.

Principiile speciale sau dogmatice ale religiunii creştine, de Dr. Ioan Raţiu, Blaj 1895.

Poetica şi Legendar de poetică de Dr. I. Raţiu şi Al. Ciura, Blaj 1911.

Poetika és poet. olvasókönyv Riedl F. VI. kiad. Budapest 1909.

Szemelvények Vergilius Aeneisből, de Wirth Gyula. Budapest 1904.

Szemelvények T. Livius római történetéből de Kalmár E. Budapest 1900.

Szemelvények Xenophon műveiből de Keczer Gy. Budapest 1903.

Istorie, Dr. A. Márki, ca în cl. V, Evul mediu. Blaj 1909. (Subţernută spre aprobare).

Elemente de mineralogie, petrogr. și geologie, de Roth—Uilăcan. Blaj 1899. (Epuisat).

Logaritmi : Öt számjegyű sorsz. és szögmértani táblák, Dr. Lutter N. Budapesta 1892.

Limba germană. Exerciții de stil maghiare, Dicționar maghiar, Dicționar latin și anticitații latine, Atlas, Algebră și Geometrie ca în cl. V.

Clasa VII.

Principiile morale ale religiunii creștine, de Dr. Vasilie Suciu, Blaj 1900.

Elemente de istoria literaturii, de Enea Hodoș. Caransebeș 1908. (Nec. — Profesorii Dr. Rațiu și Ciura o au în lucrare .

A magyar nemzeti irodalom története. Bartha József Dr. Budapesta 1906. Exerciții ca în cl. V.

Vergilii Aeneis, ca în cl. VI. M. Tullii Ciceronis Orationes Selectae XIII, ed. Stephanus Dávid. Budapesta. C. Salustii Crispi liber de coniuratione Catilinae et de bello Iugurthino. Bartal—Malmosi. Budapesta 1881.

Herodotos műveiből való szemelvények, Dávid István. Budapest 1905. Homeros Odysseiaja. Csengeri J. Budapest 1907.

Theis, Német nyelviskola III. Budapesta 1912. Wilhelm Tell, Schauspiel von F. Schiller, kiadta Heinrich G. VII kiadás. Budapesta 1911.

Istorie: A. Márki, Evul nou. Blaj 1910. (Subțernută spre aprobare).

Curs de fizică experimentală de A. Ciorteș și T. Blaga, Brașov 1911.

Clasa VIII.

Compendiul istoriei universale a bisericii catolice, de Dr. V. Smigelski. Blaj 1886. Szemelvények Q. Horatius Fl. műveiből, Wirth Gyula. III kiadás. Budapest 1912. Szemelvények P. C. Tacitus műveiből. Gyomlai Gyula. III. kiadás. Budapest 1912.

Homeros Iliáda, Csengeri J. Budapesta 1908.

Platon Sokrates védelme és Kritonja, Horváth Zsigmond. Budapest 1899.

Goethe, Hermann und Dorothea, Weber R. VIII. Budapest 1912.

Istoria pragmatică a Ungariei, după Ribáry. (Nec. - Prof. P. Suciu lucră la o istorie pentru cl. VIII.)

Manual de fizică, de Abt—Hossu—Viciu. Blaj 1891 (Nec.)

Psihologie și Logică, ed. de Dr. Vasilie Hossu, Blaj 1898 (Nec.)

L. română, L. maghiară, L. germană, Algebra, Geometria, Logaritmi, ca în cl. VII.

3. Manualele întrebuițate în liceul din Brașov (gr.-or.).

Clasa I.

Istoria biblică pentru școalele medii.

Carte de cetire latină cu voc. I. de Budiu—Perthes.

Gramatica latină de Budiu—Perthes.

Gramatica limbei române ediția nouă de N. Bogdan.

Limba maghiară I. de N. Bogdan.

Carte de cetire p. cl. I și II g. și r. de Virgil Onițiu.

Geografia pentru clasa I. de D. Făgărășianu.

Atlas complet de Kogutovicz.

Curs elementar de Botanică și Zoologie I, de G. Chelariu.

Geometrie I. Planimetrie și desen geometric de P. Percea.

Aritmetica de Beke-Ciorteș.

Antologia magh. P. I., de Dr. I. Bunea.

Clasa II.

Istoria biblică pentru școalele medii.
 Gramatica latină de Budiu—Perthes.
 Carte de cetire lat. cu voc. Partea II. de Budiu—Perthes.
 Carte de cetire p. cl. I și II g. și r. de Virgil Onițiu.
 Gramatica limbei române de N. Bogdan.
 Manual de limba maghiară II de N. Bogdan.
 Geografia II de Dr. A. Chețianu.
 Atlas geografic complet de Kogutovicz.
 Curs elementar de Botanică și Zoologie II de G. Chelariu.
 Stereometrie de P. Percea.
 Aritmetica de Beke—Ciortea.
 Antologia maghiară P. I., de Dr. I. Bunea.

Clasa III.

Catehismul de S. Popescu.
 Din liturgica bisericii ortodoxe.
 Gramatica latină de Budiu—Perthes.
 Carte de cetire latină cu voc. II. de Budiu—Perthes
 Sintaxa limbei latine de V. Goldiș.
 Carte de cetire III (ediție nouă) de V. Onițiu.
 Cornelius Nepos lat. de Dr. K. Vaida.
 Gramatica limbei române de N. Sulică—N. Pilția.
 Limba maghiară III de N. Bogdan.
 Gramatica limbei române II de I. Petran.
 Manual de limba germană I-II de Dr. C. Lacea
 Istoria Ungariei de Goldiș-Mangold.
 Harta la Istoria Ungariei de Helmar.
 Geografia III de Dr. A. Chețianu.
 Geografia fizică de Nestor Silvestru-Schmidt.
 Planimetria constructivă III, IV de I. Hossu.
 Aritmetica de Beke-Ciortea.
 Antologie magh. P. II de Dr. I. Bunea.

Clasa IV.

Catehismul de S. Popescu.
 Din liturgica bisericii ortodoxe.
 C. Iul. Caesar, De bello gallico, de Kempf.
 Sintaxa limbei latine de V. Goldiș.
 Gramatica limbei latine de Budiu—Perthes.
 Limba română de V. Onițiu.
 Carte de cetire p. cl. IV (ediție nouă corectată) de V. Onițiu.
 Manual de limba germană III, IV de Dr. C. Lacea.
 Istoria Ungariei de V. Goldiș.
 Limba maghiară IV de N. Bogdan.
 Planimetria constructivă III-IV de I. Hossu.
 Botanica de Dr. Chețianu.
 Stilistica de I. F. Negruțiu
 Antologia magh. P. II de Dr. I. Bunea.
 Repetitoriu p. limba magh. de Dr. I. Bunea.

Clasa V.

Istoria Bisericească I. de Dr. Il. Pușcariu.
 Sintaxa latină de V. Goldiș.
 Carte de cetire elină de Budiu-Schenkl.
 Gramatica elină de Budiu-Curtius-Hartel.
 Istoria Universală I de I. Petrovici.
 Manual de Stilistică de I. F. Negruțiu.
 Carte de cetire p. cl. IV. g. (ediție nouă corectată) de V. Onițiu.
 Istoria naturală (Zoologie) de Dr. Vangel Jenő, tradusă de Al. Uilăcan
 Noțiuni din Istoria liter. latine de N. Sulică.
 Toldi de Arany - Lehr.
 Gramatica limbei germane de Dr. I. Bunea.
 Carte de cetire germană de Dr. Bunea.
 Antologia magh. P. III de Dr. Bunea.
 Repetitoriu pt limba magh. de Dr. Bunea.

Clasa VI.

Istoria bisericească II de Dr. Il. Pușcariu.
 Sintaxa limbei latine de V. Goldiș
 Gramatica elină de Budiu-Hartel.
 Carte de cetire elină de Budiu-Schenkl.
 Istoria Universală, evul mediu de V. Goldiș.
 Chemia și mineralogia, ediție nouă de A. Vlaicu.
 Toncs G. és Loósz István: Költői olvasmányok.
 Noțiuni din Istoria lit. latine de N. Sulică.
 Gramatica limbei germane de Dr. I. Bunea.
 Carte de cetire germană de Dr. I. Bunea.
 Repetitoriu pt. limba magh. de Dr. I. Bunea.

Clasa VII.

Dogmatica ortodoxă de Gr. Pletosu.
 Sintaxa limbei latine de V. Goldiș.
 Teoria dramei de Dr. Iosif Blaga.
 Gramatica elină de Budiu-Hartel.
 Magyar nemzeti irod. története II de Dr. Vida Sándor.
 Istoria universală, evul nou de V. Goldiș.
 Noțiuni din istoria lit. lat. de N. Sulică.
 Geografia politică, de Deac-Scholz.
 Gramatica limbei germane de Dr. I. Bunea.
 Matematica financiară de A. Ciortea.
 Fizica P. I. de A. Ciortea și T. L. Blaga
 Repetitoriu pt. limba magh. de Dr. I. Bunea.

Clasa VIII.

Statutul organic
 Gramatica elină de Budiu-Hartel;
 Magyar nemzeti irod. története I., de Dr. Vida.
 Analize psihologice de Dr. Iosif. Blaga.
 Noțiuni din istoria lit. lat. de N. Sulică.
 Gramatica limbei germane de Dr. I. Bunea.
 Repetitoriu pt. limba magh. de Dr. I. Bunea.
 Ist. literat. rom. de Virgil Onițiu.
 Din cele trecute vremi (manual auxil.) de V. Onițiu
 Fizica p. II. A. Ciortea și T. L. Blaga

4. Manualele întrebuințate în liceul din Năsăud (fundațional).

1. Religionea greco-catolică.

Istoria biblică a testamentului vechiu și nou de G. Popu, ed. IV. Blaj 1907. cl. I—II.
 Catehismul religiunii creștine de Dr. Iz. Marcu, ed. III. Blaj 1905, cl. III—IV. (Nec.)
 Principiile fundamentale sau generale ale religiunii creștine de Dr. V. Suciu. Blaj 1909, cl. V.
 Principiile speciale sau dogmatice ale religiunii creștine, de Dr. I. Rațiu. Blaj 1895, cl. VI.
 Principiile morale sau etice ale religiunii creștine de Dr. V. Suciu. Blaj 1909, cl. VII.
 Compendiul istoriei universale a bisericii catolice de Dr. V. Smigelski. Blaj 1886, cl. VIII.

2. Religionea greco-orientală.

Istoria biblică pentru școalele medii de Dr. Il. Pușcariu, ed. III. Sibiu 1907, cl. I—II.
 Catehism pentru școalele medii de S. Popescu. Sibiu 1902, cl. III—IV. (Nec.)
 Manual de istoria bisericească de Dr. Il. Pușcariu, ed. III, p. I—II. Sibiu 1907 cl. V—VII.
 Dogmatica ortodoxă de Gr. Pletosu. Sibiu 1899, cl. VII—VIII. (Lipsește total un manual de morală pentru clasa a VII-a).

3. Limba română.

Gramatica limbii române pentru cl. I—II de N. Bogdan, ed. II. Brașov 1908, cl. I—II. (Se simte lipsa de ediții corespunzătoare din autorii români, cari să le poată folosi elevii din inferior; să se prelucreze anume părți din scriitorii români potrivit modului de pricepere al elevilor din cl. I—IV. Ar fi bine apoi să se facă un conspect preste autorii, din cari să se facă aceste ediții, precum și din care scrieri ale lor. Pentru o poetică mai acomodată și un legendar la poetică are manuscris Ioan Păcurariu. În colaborare ar pregăti o istorie a literaturii și o crestomație I. Păcurariu și Dr. N. Drăganu. Cea întrebuințată de prezent nu corespunde).

Carte de cetire pentru cl. I—II gimn. de V. Onițu. Brașov 1907, cl. I—II.
 Gramatica română pentru învăț. secundar de I. Petran, ed. II. Arad 1902, cl. III.
 Carte de cetire pentru cl. III de V. Onițu, ed. II. Brașov 1906, cl. III.
 Manual de stilistică de I. F. Negruțiu, ed. IV. Sibiu 1906, cl. IV.
 Carte de cetire pentru cl. IV gimn. de V. Onițu, ed. II. Brașov 1895, cl. IV.
 Retorica și Carte de cetire de Gr. Pletosu și I. Gheție, ed. II. Năsăud 1909, cl. V.
 Poetică și legendar poetic pentru școalele medii și institutele pedagogice de Dr. I. Rațiu și Al. Ciura. Blaj 1911, cl. VI.
 Istoria literaturii române de E. Hodoș, ed. IV. Caransebeș 1908, cl. VII—VIII.

4. Limba maghiară.

Manual de limba maghiară pentru școalele medii etc. de Dr. Oct. Prie, p. I—II. Budapest 1910, cl. I. (Nec. - S'ar angaja pentru redactarea unui manual mai corespunzător Corn. Sânjoanu).

Manual de limba maghiară pentru școalele medii etc. de Dr. Oct. Prie, p. I—II. Budapest 1910, cl. II.

Manual de limba magh. pentru cl. III—IV gimn. de N. Bogdan. Brașov 1902, cl. III.
 Sztiliztika középiskolák, polgári iskolák és felsőbb leányiskolák számára, Weszely Öd., 7 kiad. Budapest, cl. IV. (Se folosesc manualele întrebuințate la școalele cu limba de propunere maghiară (de stat). Sunt însă prea grele pentru gradul de cunoștință și pricepere al elevilor dela institutele noastre. Ar fi bine să se pregătească manuale în stil mai ușor și în conformitate cu trebuințele elevilor noștri).

Rhetorika és olvasmányok a retorikához, Koltár Virgil dr., ed. IV. Bpest 1911, cl. V.
 Poetica és olvasókönyv a poetikához, Riedl Frigyes dr. 5 kiad. Budapest, cl. VI.

Magyar irodalomtörténet I. kötet: A legrégibb időktől Kisfaludy K-ig de Vida, Al. Fiume 1906, cl. VII.

Magyar irodalomtörténet II. kötet: Kisfaludy K.-tól napjainkig dr. Vida Aladár. Fiume 1906, cl. VIII.

Manual ajut. Gheție János: Magyar-román és román-magyar szótár Budapest. Exerciții de stil în limba magh. de Putnoky-Viciu. Blaj 1898, cl. V–VIII.

5. Limba germână.

Manual de limba germână de Dr. Const. Lacea, p. I II. Brașov 1906, cl. III.

Manual de limba germână de Dr. Const. Lacea, p. III–IV. Brașov 1906, cl. IV.

Miklós-Kaiblinger: Német nyelvkönyv III rész. I kiad. Budapest, cl. V. (Ca și la limba maghiară, și aci se întrebuințează ediții străine în lipsa de manuale întocmite anume pentru institutele cu limba de propunere română. Ar fi consult, să se întocmească și aci ediții potrivite pentru trebuințele institutelor noastre).

Német olvasókönyv Heinrich G.-tól II rész. 11 kiad. Budapest, cl. VI.

Miklós-Kaiblinger Német nyelvkönyv V rész, 2 kiad. Budapest 1912, cl. VII.

Német olvasókönyv Heinrich G.-tól IV rész, 7 kiadás. Budapest, VIII.

Wilhelm Tell von Fr. Schiller, magyarázta Heinrich G. 7 kiadás. Budapest, cl. VII.

Goethe: Hermann und Dorothea, kiadta Heinrich G. Budapest, cl. VIII.

Carte ajut.: Dicționar germân-român și român-germân de Dr. D. P. Barcianu.

6. Limba latină.

Gramatica latină pentru cl. I și II gimnaz. de Dr. A. Pteancu și V. Bichigean. Gherla 1906, cl. I–II. (E în pregătire ediția a II-a).

Sintaxa limbii latine pentru cl. III–IV gimn. de V. Goldiș. Brașov 1896, cl. III–IV. (Ar fi de dorit să se facă din nou în o ediție mai scurtă și mai sistematică, sau să se prelucere sintaxa lui Holzweissig).

Latin olvasókönyv a gimn. III és IV. oszt. számára, Pirchala Imre. 5 kiad. 1908, cl. III–IV.

M. Tullii Ciceronis: Orationes selectae II kiad. Dávid István. Budapest 1909. V și VII.

Szemelvények Ovidius műveiből ed. dr. Csengeri I. Budapest 5 kiad., cl. V.

Titii Livii: Ab Urbe condita libri I–IV ed. St. Dávid. Budapest 1899, cl. VI.

P. Vergilii Maronis Aeneis I. 1–IV. 1 köt. Pirchala Imre, V. kiad., cl. VI.

C. Sallustii Crispi: Catilina, Holub után Kemenes I.-tól, cl. VII.

G. Sallustii Crispi: Iugurtha, Hittrich Ö. 3 kiad., cl. VII.

P. Vergilii Maronis Aeneis I. V–XII. 2 köt. Pirchala Imre, 3 kiad., cl. VII.

Q. Horatii Flacci opera: I. Carmina et epodi 3 kiad. Bartal-Malmosi-Csengeri. Budapest 1903, cl. VIII.

Q. Horatii Flacci opera II: Satirae et epistolae, Bartal-Malmosi-Csengeri, 3 k. Budapest 1904, cl. VIII.

P. Cornelius Tacitus nagyobb történeti műveiből szemelvények dr. Gyomlay Gy. 3 kiad., cl. VIII.

Cicero: De officiis ed. dr. Csengeri János, cl. VIII.

Alexiu Viciu: Dicționar latin-român și român-latin, Blaj.

Wagner-Horváth: Római régiségek és a római irodalomtörténet vázlata. (S'ar angaja la compunerea unui manual de antichități, mitologie, ist. literat. latine I. Pécuarium și V. Bichigean).

7. Limba greacă.

Gramatica limbii eline după Curtius-Hartel de Paul Budiu. Brașov 1898, cl. V–VI. (Ar fi de lipsă o gramatică greacă scurtă, care să tracteze sistematic dialectul atic și ionic, și pentru redactarea căreia s'ar angaja în colaborare V. Bichigean și Dr. Drăganu).

Homerus: Szemelvények az Odysseából Kempf I. 2 kiad. Budapest, cl. V–VI.

Herodotes művéből szemelvények, magyarázta Dávid I. 4 kiad. Budapest, cl. VI.
 Xenophon nagyobb elbeszélő műveiből szemelvények, Keczer Géza, cl. VII.
 Homeros: Szemelvények az Iliásból, Kempf I. 2 kiad. Budapest, cl. VII–VIII.
 Szemelvények Platonból, Simon József S-től ed. II. Budapest 2 kiad., cl. VIII.
 Lévy V. és Vida Al.: Görög-magyar és magyar-görög szótár. Budapest 1887.
 (Se simte lipsa unui dicționar grec-român).

8. Studiile suplinoare de limba greacă: a) Lectura maghiară.

Magyar irodalmi olvasmányok az V. oszt. számára, Jancsó Benedek 2 kiad. Budapest, cl. V.

Magyar irodalmi olvasmányok a VI. oszt. számára, II. köt., 2 kiad., cl. VI.

Magyar irodalmi olvasmányok a VII. oszt. számára, III. köt., 2 kiad., cl. VII.

Magyar irodalmi olvasmányok a VIII. oszt. számára, IV. köt., cl. VIII.

b) Lectură greacă.

Homeros Iliás bő szemelvényekben fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. Csengeri I., cl. V.

Homeros Odysseia bő szemelvényekben fordította és jegyzetekkel kísérte dr. Gyomlay Gy., cl. V.

Geréb I.: Szemelvények Herodotes történeti műveiből, 4 kiad., cl. V.

Antigone, Sophokles trágédiája, ford. és magy. Csiky Gergely, 2 kiad. Budapest 1904, cl. VI.

Görög lyrai anthologia, Sarudy Gy. Budapest, cl. VI.

Szemelvények Thukydidesből, dr. Szilási Mór 2 kiad. Budapest, cl. VII.

Demosthenes válogatott beszédei, dr. Földi József, 2 kiad. Budapest, cl. VII.

Görög régiségek és a görög irodalomtörténet vázlata, Wagner I. és dr. Horváth B. 2 kiad., cl. VII.

Plato és Aristoteles, szemelvények, Péterfy I., Gyomlay Gy., Alexander B. 5 kiad., cl. VIII.

A görög vallás és művészet: dr. Geréb József. Budapest 1891, cl. VIII.

9. Istorie.

Istoria Ungariei de V. Goldiş după L. Mangold ed. II. Braşov 1901, cl. III–IV.
 (Manualul întrebuiţat ar trebui amplificat puţin şi edat separat pentru ambele clase, în conformitate cu planul de învăţământ).

Istoria universală: Evul vechiu de Ioan Petrovici, Braşov 1904, cl. V.

Istoria universală de V. Goldiş după L. Mangold. tom. II. Braşov 1893, cl. VI.

Istoria universală de V. Goldiş după L. Mangold, tom. III. Braşov 1897, cl. VI–VII.
 (Manualul pentru clasa VI trebuie edat separat, tot așa şi cel de pe cl. VII. La acest din urmă ar fi să se adaugă şi geografia politică).

Istoria pragmatică a Ungariei după Dr. Ribáry şi Mangold. Blaj 1884, cl. VIII.
 (Nu corespunde. Pentru un manual nou s'ar angaja în colaborare Scridon şi Motogna).

Térképek Magyarországtörténetéhez: Helmár Agost, Pozsony—Budapest, cl. III, IV, VIII.

Történelmi iskolai atlasz, tervezték Acsády, Brózik, Cherven, stb. rajzolta Kogutovics M., cl. III–VIII.

10. Geografie şi atlase.

Geografia pentru cl. I. gimn. şi reală de Dr. A. Cheŝianu, p. I. Ungaria. Blaj cl. I. (Epuisat. Trebuie o ediţie nouă, în care să se intercaleze harte şi ilustraţii).

Geografia pentru cl. II. gimn. şi reală de Dr. A. Cheŝianu, p. II. Europa, Asia, Africa. Blaj, cl. II.

Geografia pentru cl. III gimn. şi reală de Dr. A. Cheŝianu, p. III. America, Australia, Geogr. fizică. Blaj, cl. III.

Geografia politică de Aron Deac. Blaj 1891, cl. VII. (Nu corespunde de loc. Geografia politică să se adaugă ca supliment la manualul de istorie de cl. VII).

Földrajzi iskolai atlasz, tervezte Kogutowicz Manó 9 kiad. Budapest 1910, cl. I, III, VII.

11. Istoria naturală.

Curs elementar de botanică și zoologie pentru clasele inferioare ale școalelor medii de G. Chelariu, Brașov 1891, cl. I.

Curs elementar de botanică și zoologie de G. Chelariu, Brașov 1901, cl. II.

Istoria naturală pentru cl. IV gimn.: Botanica de Dr. A. Chețianu, Blaj 1907, cl. IV.

Elemente de zoologie după S. Roth, trad. de Uilăcanu, 1898, cl. V.

Elemente de mineralogie, petrografie și geologie de A. Uilăcanu după S. Roth, Blaj 1890, cl. VI. (Sunt de lipsă manuale nouă, la cari s'ar angaja în colab. I. Bojoru).

12. Matematica.

Manual de aritmetică de G. Vlassa după Fr. Mocnik, ed. III., p. I. Blaj 1905, p. II III, 1906, cl. I—III.

Elemente de algebră de Emil Viciu, Blaj 1896, cl. IV—VIII.

Geometrie pentru clasele gimn. sup. de Dr. L. Sárkány, trad. de Hossu—Viciu—Radu. Blaj 1899, cl. V—VIII. (Ar fi lipsă de un manual nou, la care ar lucra în colab. E. Domide).

Lutter Nándor: Ötszámjegyü logarithmustáblák, 10 kiad., cl. VI—VIII.

13. Fizica.

Manual de fizică după dr. Abt., trad. de Hossu—Viciu, Blaj 1891, cl. VII—VIII. (Manualul fiind învechit, se simte lipsa unuia nou, la care ar lucra în colab. G. Mărcușiu).

14. Desemnul.

Planimetria desemnativă de I. Hossu după L. Fodor și Dr. A. Wagner, ed. III, întocmită de Fl. C. Domșa, Blaj 1909, cl. I.

Stereometria desemnativă de I. Hossu, după L. Fodor și Dr. A. Wagner, ed. II, Blaj 1903, cl. II. (E trebuință de un manual nou, la care ar conlucra T. Șimon).

Planimetria constructivă pentru cl. III—IV a școalelor medii de L. Fodor și de A. Wagner, trad. de I. Hossu ed. II, Fl. Domșa, Blaj 1907, cl. III IV.

15. Filozofia.

Propedeutica filozofică de Gr. Pletosu; p. I. Psihologia empirică 1899; p. II, Logica. Năsăud 1900, cl. VIII. (Ar fi de dorit să se facă alte manuale, căci cele folosite de prezent sunt învechite și ca sistem și ca limbă).

16. Profesorul Augustin Bena lucrează la un manual de teoria muzicii și de solfegii.

5. Manualele întrebuințate în gimnaziul din Brad (gr.-or.).¹

Clasa I.

Istoria biblică de Dr. Il. Pușcariu, ed. II.

Carte de cetire pentru cl. I și II gimn. de V. Onițiu și Gramatica limbei române de N. Bogdan.

Carte de cetire și Gramatica latină de Dr. A. Pteancu și V. Bichigean.

Manual de limba maghiară pentru cl. I de Nicolae Bogdan.

Geografie de Dr. A. Chețianu și Atlas de Kogutowicz.

Aritmetica de Ciortea Beke.

Geometrie de P. Percea.

Botanica și Zoologia de G. Chelariu.

¹ Pe baza Anuarului din 1911/12.

Clasa II.

Carte de cetire și Gramatica latină de Dr. A. Pteancu și V. Bichigean, p. cl. II.
 Manual de limba maghiară de N. Bogdan, pentru cl. II.
 Geografia de Dr. A. Chețianu, p. II.
 Aritmetica de Ciorteș-Beke, p. II.
 Stereometria desemnativă de Pavel Percea.
 Istoria naturală de Gh. Chelariu.
 Religionea și limba română, ca în cl. I.

Clasa III.

Mărturisirea ortodoxă, publ. de Barbu Constantinescu. 1877.
 Carte de cetire pentru cl. III de V. Onițiu.
 Sintaxa latină de V. Goldiș și Pirchala I. Latin olvasókönyv.
 Manual de limba maghiară de N. Bogdan, p. III.
 Manual de limba germană de Dr. C. Lacea, p. I.
 Istoria Ungariei de V. Goldiș, ed. I.
 Geografia de Dr. A. Chețianu, p. III. Atlas de Kogutovicz.
 Aritmetica de Ciorteș-Beke, p. III.
 Planimetria constructivă de Hoszu-Fodor-Wagner.

Clasa IV.

Manual de stilistica română de I. F. Negruțiu.
 Latin olvasókönyv de Pirchala Imre și Sintaxa limbei latine de V. Goldiș.
 Manual de limba maghiară de N. Bogdan, p. IV.
 Manual de limba germană de Dr. C. Lacea.
 Istoria Ungariei de V. Goldiș.
 Aritmetica de Lurtz, p. IV.
 Planimetria constructivă de Hoszu-Fodor-Wagner.
 Botanica de Dr. A. Chețianu.
 Religionea, ca în cl. III.

În legătură cu listele acestea de manuale, direcțiunile școalelor din chestiune mai dau și alte lămuriri privitoare la manuale. Și anume:

Direcțiunea liceului din *Beiuș* scrie:

«La noi sunt mai toate manualele ungurești, adecă în clasele superioare, ba și în celea inferioare unele ca: Geografia, Istoria și L. maghiară în III-IV. În superioare numai Limba română e românește.

Drept-ce: manuale necorespunzătoare nu putem avea, cu excepția: literatura română în cl. VII-VIII, de Hodoș; ar mai trebui direasă și completată.

Ce atârână: c), manuale nu lipsesc.

Ce atârână: d), Dr. Alexandru Pteancu se angajază la Gramatica latină în cl. I-II, a căruia gramatică latină și acum se folosește în mai multe gimnazii românești.

Apoi institutul nostru va introduce manualele românești corespunzătoare întocmite de secția școlară, când celea folosite în prezent n'ar mai corespunde.

Ca profesori destoinici în manauarea scrisului de prezent amintesc mai ales pe: Dr. Constantin Pavel aprobat din l. rom. lat. și grecă = în scris românesc, -- Dr. Al. Pteancu, aprobat din rom. lat. grecă = în scris unguresc, -- dar toți sunt în ale lor, fiind mai toți tineri. Bătrâni sunt numai eu subscrisul (Vasile Stefanica), apoi Traian Farkas care are manual de latină I-IV, drept, acum se epuizază, Victor Borlan, care are și acum naturala în I-II și IV.»

Direcțiunea liceului din *Blaj* scrie :

Ce privește declarația și angajământul moral de-a introduce manualele, cari se vor lucra și edă prin Asociațiune, observăm, că aceasta atârnă dela aprobarea manualului prin înaltul ministru de culte și instrucție și prin superioritatea noastră școlară.

Ne-am bucură foarte mult de conlucrarea în comun a profesorilor și de unitatea în manuale, la care țânțește secția școlară a Asociațiunii. Dumnezeu să ajute»!

Direcțiunea liceului din *Brașov* scrie :

«Ce privește introducerea manualelor *noue* la școalele noastre, întrucât chestiunea aceasta nu depinde exclusiv dela corpul profesoral, ci dela Consistorul arhidiecezan, și întrucât trebuie judecată din caz în caz pe de o parte cu considerare la planul nostru de învățământ, pe de altă parte mai cu seamă la limba literară (adeseori foarte defectuoasă) a multor manuale, în mare parte traduse și prelucrate din limba maghiară, un angajament categoric și definitiv nu putem să luăm. Dar putem promite, că tot ce vom găsi de corăspunzător pentru trebuințele noastre, vom stărui să se introducă și la noi».

Direcțiunea liceului din *Năsăud* scrie :

«Salutăm ca salutară idea însoțirii pe această cale a profesorilor și a conlucrării în comun, după vederi unitare, a manualelor de școală pentru institutele noastre medii și aderăm întru toate la concluzele On. Secțiunii. Totodată ne angajăm a introduce manualele întocmite în conformitate cu acele hotăriri cu adausul, ca amintitele manuale să fie aprobate și de Înaltul Minister, dupăcum pretinde la institutul nostru legea școlară».

Direcțiunea gimnaziului din *Brad* n'a răspuns la scrisoarea noastră, nici după ce i s'a cerut a doua oară, în Maiu, răspuns. De aceea și lista manualelor am dat-o după «Anuarul» gimnaziului pe 1911/12, căci nu voiam ca să lipsească nici o școală, întrucât e cu putință.*

* Excepție formează numai școala normală gr.-cat. din Oradea mare, care nu publică Anuare. (Vezi cap. III.)

Privitor la întrebările de sub b, c și d, din scrisoarea noastră, direcțiunea liceului din Brașov a făcut un chestionar pe care îl dăm în extras în cele următoare:

Chestionar

pentru secția școlară a Asociațiunii.

1. Cari dintre manualele folosite de D-Ta în clasele și la obiectele D-Tale, nu le ții corăspunzătoare și le folosești numai de nevoie? Care este defectul lor principal?	2. Ce manual sau carte auxiliară (în clasele și la obiectele D-Tale) ne lipsește cu totul? Cum și prin ce este substituit?	3. D-Ta, de prezent, ai în lucrare vr'un manual nou? Sau vrei să pregătești vre-unul? Sau Te-ai angaja să lucrezi singur sau în colaborare cu cineva — un manual nou?
<i>Manualul de cl. VII. gimn.</i> Dogmatica ortodoxă de Gr. Pletosu. 1. Este scrisă într'un limbaj foarte greoiu și de nepriceput pentru elevi. 2. Este scrisă prea concis, neexplicându-se mai de aproape învățăturile dogmatice pe înțelesul elevilor. Acest manual este mai mult un extras din diferite scrieri dogmatice și cu totul nepotrivit pentru cl. VII g. <i>Manualul de cl. VIII gimn.</i> Morala creștină de C. Coca deasemenea e greoi scris și prea pe scurt, — fixate fiind mai mult punctele din învățătura morală decât tractată.		De prezent mă ocup cu Dogmatica cl. VII. g. dându-le elevilor manuscript la partiile mai grele. Am de gând să duc lucrul până la sfârșit, ca cu vremea să fie un manual corespunzător de dogmatică pentru clasa VII gimn.
	O carte de cetire (crestomație) românească pentru clasele V și VI gimn. * Mă ocup cu gândul să fac eu această crestomație.	A-și pune bucuros la dispoziția unui sau unor colegi chieმაți manualul meu litografiat de <i>Istoria Literaturii române</i> pentru cl. VIII gimn., — pentruca în înțelegere cu mine și cu colaborarea mea să revizuiм, să completăm și să îndreptăm acest manual spre a-l scoate după aceea în tipar. În cazul acesta a-și completează manualul și cu o crestomație, care azi îi lipsește.

Dr. N. Stinghe, profesor.

Virgil Onițiu, director.

În clasele inferioare folosesc manualele de *limba maghiară* ale domnului N. Bogdan.

Au defectul (I și II) că cuvintele pieselor de cetire nu sunt așezate unele sub altele, ci unele lângă altele, așa încât băieții, ca să le poată învăța trebuie să le scrie înc'odată. Băieții mai mici însă totdeauna le copiază greșit și astfel le și învață greșit.

În manualele din cl. III și IV lipsesc cuvintele, prin ceea ce se pierde mult timp, fiindcă profesorul e silit să le spună cuvintele necunoscute elevilor.

La *limba maghiară*, în clasele inferioare, se simte lipsa unei cărți de conversațiune despre diferite subiecte scoase din viața practică.

La *poetica* română din cl. VI gimn. o *crestomație bogată*, care să cuprindă în sine tot ceea ce avem mai de valoare în literatura noastră (nu numai lucrări în versuri, ci și în proză).

Am un manual litografiat de *Poetică* pentru cl. VI (I Partea generală. II Genul liric. III. Genul epic).

(Genul dramatic se ia separat în cl. VII după manualul d-lui Dr. I. Blaga, de aceea nu se cuprinde în manualul meu).

La altă lucrare *deocamdată* nu mă pot angaja.

Axente Banciu, profesor.

În cl. VII gimn. cetesc «Wilhelm Tell» în ediția ungurească, îngrijită de Heinrich Gusztav.

Defectul ei este, că e ediție ungurească, astfel încât elevii nu au prea mult folos din adnotările, bune și numeroase, ale editorului.

Ar trebui o ediție românească.

Lipsește: o *crestomație* românească, ca manual auxiliar pentru studiul istoriei literaturii românești în cl. VIII gimn.

O înlocuiesc alegând și cefind părți din edițiile complete ale operelor.

Lipsește și o *gramatică* a limbii germane, scurtă și bine ordonată, pentru toate clasele superioare (V—VIII gimn.).

Dr. Al. Bogdan, profesor.

Cartea de cetire de V. Onișiu pentru cl. I II gimn. și reală, pe baza experienței ce am făcut-o în decursul anilor, o aflu prea grea pentru clasele acestea. De aceea la o nouă ediție aș dori să se schimbe, ținându-se cont de următoarele: a) să se împartă în 2 părți: materialul pentru cl. I și cl. II; b) piesele grele și prea lungi să se înlocuiască cu alte mai

De prezent tipăresc ediția III-a a *Gramaticii limbii române* pentru cl. I și II gimn. și reală.

În timpul cel mai scurt voi ajunge la ediția II a manualelor de *limba maghiară* pentru cl. III și IV.

Aceste două manuale vor trebui revidate temeinic. Unele piese de lectură sunt prea grele; lipsește dicționarul; materialul de teorie

scurte și mai ușoare; c) să se înmulțească numărul poeziilor potrivite.		nu e lucrat pe baza pieselor de lectură. În acest sens voiu să le schimb la o nouă ediție. Sunt însă aplicat a face acest lucru în colaborare cu careva dintre domnii colegi, cari ar fi aplicați la aceasta. Nic. Bogdan, profesor.
Gr. Pletosu: Logica nu corespunde cerințelor unui manual de școală: nici în privința metodei, nici a materiei, nici a limbii.	În cl. VII gimn. pentru studiul l. române, ne lipsește o carte auxiliară: Macbeth de Shakespeare, analizarea și comentarea. (E tradus românește de P. Carp).	Aș pregăti: 1. Manual de logică. 2. Analizarea și comentarea tragediei Macbeth de Shakespeare, întrebuițând traducerea d-lui P. Carp. Dr. Iosif Blaga, profesor.
Dr. C. Lacea, profesor.		
1. Cărțile de latină, preluate după Perthes de P. Budiu. 2. Sintaxa limbii latine de V. Goldiș. Cauzele: a) nu mai corăspund planului celui nou de învățământ. b) nu corăspund noului metod (direct) urmat la propunerea limbii latine.	1 Manual de stilistică, deprinderi statistice) latină. 2. Manual corăspunzător de antichități latine. 3 Dicționar corăspunzător latin-român și român-latin. 4. Ediții comentate românești de autori clasici. Mă ajut cu explicări sau manuale străine.	1. Carte de cetire latină după metoda direct (pentru cl. I și II g.). 2. Gramatica latină. 3. Sintaxă latină. 4. Stilistică latină. 5. Antichități romane. 6. Aș fi dispus să lucrez sau să colaborez la un dicționar corăspunzător latin-român și român-latin și la comentarea autorilor de școală. Nicolae Sulică, profesor.
Manualele de limba maghiară pentru cl. III și IV gimn. nu corespund pe deplin, fiindcă: a) unele piese sunt prea grele; b) lipsește vocabularul de lipsă la diferitele bucăți de cetire, iar școlarii neavând dicționare maghiare-române și române-maghiare,	Dicționare: a) maghiar-român; b) român-maghiar; a) român-german; b) german-român. Dicționarele cele existente sunt mult <i>prea costisitoare</i>, încât numai foarte puțini și le pot procura. Avem lipsă de dicționare ieftine.	Pregătesc de prezent un manual de literatură germană pentru cl. VII și VIII gimn. și o gramatică germană mai scurtă. Aș colabora bucuroș la alcătuirea de dicționare potrivite (germane și maghiare).

nu pot face prepararea materialului. Atât materialul de lectură, cât și poeziile nu sunt potrivit alese. Ortografia e cea veche.

*

În manualul de limba germană pentru clasa III gimn. sunt unele piese prea grele, cari ar fi trebuit prelucrate.

Dr. Ioan Bunea, profesor.

Manualul de istoria patriei de L. Mangold (în ducerea dată de V. Goldiş).

Defectul principal: nu se dă însemnătate cuvenită legăturilor istorice dintre patria noastră și principalele românești.

Istoria patriei pentru cl. VIII. Ne ajutăm cu traducerea hectografată a manualului unguresc de cl. VIII de L. Mangold.

Am în lucrare istoria evului mediu pentru cl. VI gimn.

Ioan Petrovici, profesor.

În cl. IV reală:

Geografia fizică de Silvestru Nestor, tipărită la Blaj, 1899.

Scăderi: împărțirea materialului, limba, terminii tehnici.

M'aș angaja să scriu «*Geografia fizică*» pentru cl. IV r. și a III gimn. în colaborare cu dl T. L. Blaga, prof. la gimn. nostru.

Gh. Chelariu, profesor.

Pentru istorie și geografie în clasele inferioare ale liceului și școalei reale sunt manuale corăsp.

Carte auxiliară de lecturi geografice.

Pregătesc însumi manuscrise după diferiți autori străini.

George Vătășan, profesor.

1. În cl. I gimn. geografia de *Laky-Făgărășianu și Moldovan*. Este bună.

2. În cl. II-III gimn. geografiile de *Dr. Ambr. Cheșianu*, cari de prezent sunt singurele aprobate de ministru. Defectele principale:

a) Un atlas geografic substituit prin atlasul de Kogutowicz;

b) Cărți de lectură geografică.

a) Nu se scoate în evidență legătura ce există între poziția geografică, clima, suprafața (relieful), produsele și ocupațiunea locuitorilor, țărilor și a continentelor, ci materialul este tractat după un șablon, împărțit în capitolele: «Suprafața», «râu-

rile» etc. Aşa că fiecare țară este tractată de câte 5 ori, din 5 puncte de vedere deosebite ;

b) Nu se ține cont de regiunile geografice (d. e. la Italia regiunea râului Po etc.), ci se spun generalități, cari nu se potrivesc pentru toate părțile țării;

c) Unele state, mai ales cele mai mici, sunt tractate de tot superficial, d. e. Belgia ;

d) Se dă prea puțină importanță geografiei economice ;

e) Sunt înșirate multe nume de localități, despre cari nu se spune nimic (d. e. Trient, Valencia, Cartagena, Rotterdam etc.) sau nu se spune adevărata lor importanță, d. e. Toulon nu are numai fortăreață, ci este port de răsboiu, Philadelphia este însemnată pentru industrie, New-Orleans pentru negoțul (exportul) de bumbac etc.

f) De altă parte numele râurilor Volturno din Italia și Manzanares din Spania pot lipsi dintr'un manual de geografie. Nu ar trebui însă să lipsească Brest, Liège, Astrachan etc.

g) Nu este indicat modul de pronunțare al numelor străine ;

h) Cuvinte ca «palațe», «scăldători», șesul este «adăpat» etc. să se înlocuiască cu altele.

i) Să se elimineze dovezile («probe») Diesterwegiane despre forma pământului — și aceasta se referă și la manualul de Laky—Fäg—Mold. , căci copiii de 10-12 ani din cl. I gimn. sau reală, cari în cl. IV prim. au învățat numai geografia Ungariei și n'au văzut marea, nici nu cunosc constelațiunile, mai bucuroși c. d. că este pământul rotund, decât să învețe de rost niște dovezi sau probe mai grele de priceput, decât ceace voim să dovedim cu ele.

În sfârșit la o nouă ediție, care cred că va apărea în curând, să i se dea cârții o extindere mai mare, fără de a spori mult numărul numelor și al numerilor.

D. Lupan, profesor.

1. În cl. I și II gimn. Elemente de botanică și Zoologie de G. Chelariu.

2. În cl. IV. gimn. *Botanica* de Dr. Ambr. Chețianu. Partea sistematică este greșită și necorăspunzătoare. Ori ce metod s'ar folosi, pe corectitate trebuie să se pună mai mare preț. Să nu se amestece ordinele cu familiile și să se determine mai precis diferite grupe (ordini, familii) sau specii.

3. În cl. V. gimn. manualul de *Zoologie* de Roth-Uilăcanu. E rău scris și necorăspunzător.

O «flora» școlară pentru determinarea plantelor.

Dr. prof. pens. *Ipolit Hasievicu* a tradus întreg manualul de *Schmeil Scholz*.* Originalul este foarte bun și după ce planul nostru de învățământ este aproape identic cu cel din Austria (la Zoologie), se poate prelucra ușor. — Presupun că aproape nu va întâmpina greutăți din motiv că originalul e german.

* Titlul: *Leitfaden der Zoologie*, von Prof. Dr. Otto Schmeil, bearb. von Eduard Scholz. F. H. Schimpf. Triest--Wien 1900.

4. În cl. VI. gimn. <i>Elemente de mineralogie, petrografie și geologie</i>, de Roth-Uilăcanu. Manualul este necorăspunzător, folosit din necesitate în lipsa oricărui alt manual, care să conțină materialul prescris pentru cl. VI. gimn.		D. Lupan, profesor.
	Lipsește manualul de Algebră și de Geometrie pentru cl. IV–VIII gimn. Substituit prin notițe.	De prezent nu am în lucrare nici un manual. M'aș angaja să lucrez aceste manuale — și în colaborare, — însă numai după ce misiunea regnicolă pentru reformarea instrucțiunii matematicelor și-a terminat lucrarea sa și ministrul a fixat planul cel nou. Înainte orice lucrare ar fi inutilă. A. Ciortea, profesor.
	Lipsește un manual de <i>algebră</i> pentru cl. IV. reală <i>Nu este substituit.</i> Pregătirea se face la prelegeri și acasă se fac numai teme.	<i>Nu lucrez de prezent la nici un manual.</i> Se pregătește o reformă a învățământului matematic din școalele medii. Până nu vom cunoaște în detalii această reformă, cred că nu e consult să se scrie un asemenea manual. După aceea însă m'aș angaja să lucrez în colaborare cu alții. Vas. Micula, profesor.
	1. Algebra pentru clasele IV–VIII gimn. 2. Geometria pentru clasele V–VIII gimn. Nu sunt substituite prin nimic.	Nu am de prezent nici un manual în lucrare. Deoarece învățământul matematicelor de aici stă sub reformă și materialul încă nu e precizat, aștept finalizarea chestiunii acesteia, apoi mă angajez a lucra în colaborare cu colegul A. Ciortea manualele

de Algebră și Geometrie
amintite înainte.

În colaborare cu dl G.
Chelariu mă angajez a lucra
un manual corespunzător
de *Geometrie fizică* pentru
cl. IV reală și III gimn.

Tit L. Blaga, profesor.

Manualele, cari le folo- Nu găsesc lipsa unui
sesc la studiul geometriei manual auxiliar.
î-mi sunt corăspunzătoare.

Pavel Percea, profesor.

III.

Școalele normale (Preparandiile).*

1. Arad (gr.-or.)

Cursul I.

Istoria testamentului vechiu. de Dr. Petru Barbu.
Istoria sfântă a testamentului nou, de Dr. Petru Barbu.
Psihologia, de Dr. Petru Pipoș.
Poetică și legendar poetic, de Dr. I. Rațiu și Alexandru Ciura.
Gramatica limbii române, de Nicolae Bogdan.
Dicționar ortografic al limbii române, de Stefan Pop.
Regule ortografice stabilite de Academia română în 1904.
Sztilizstika és olvasókönyv, de Bánoczi József és Weszely Ödon.
Rendszeres magyar nyelvtan, de Dr. Weszely Ödon.
Manual de limba germană, de Constantin Lacea.
Istoria universală, trad. de I. Popovici.
Geografia (fizică și matematică), de Némethy - Nicolae Mihulin.
Geometria, de Petru Cupcea, preot gr.-cat.
Biologia (manuscript), trad. de Nicolae Mihulin, de pe Mócar Miklós.
Cele 8 glasuri, de Trifon Lugoian, Arad.
Törtelmi iskolai atlasz, de Kogutowicz Manó.
Földrajzi iskolai atlasz, de Kogutowitz Manó.
Praktische Violinschule, de Viktor Herzfeld-Hohmann.
Tipic, de Dr. Iosif I. Olariu.

Cursul II.

Istoria bisericească, de Dr. Ilarion Pușcariu.
Psihologia, de Dr. Petru Pipoș.
Stilistică, de Ioan F. Negruțiu.
Poetică, de Dr. I. Rațiu-Alexandru Ciura.
Poética, Retorika és Olvasókönyv, de Bánoczi J.-Weszely Ödon.
Limba germană, de Dr. Constantin Lacea.

* Dela preparandia gr.-cat. din Oradea-mare n'am primit nici un răspuns la cele patru scrisori, pe cari li le-am trimis, așa că despre ea n'avem nici un fel de date.

Istoria universală vol. III, de Vasile Goldiș,
 Történelmi iskolai atlasz, de Kogutowitz Manó.
 Geografia universală, partea II, de Dr. Némethy K.—N. Mihulin.
 Földrajzi atlasz, de Kogutowicz Manó.
 Geometrie, de Petru Cupcea.
 Botanica, de Dr. Ambrosiu Chețianu.
 Elemente de zoologie, de Dr. Roth S. A. Uilăcanu.
 Cele opt glasuri, de Trifon Lugojanu.
 Tipicul, de Dr. Iosif I. Olariu.
 Octoih—Ceaslov.
 Praktische Violinschule, de Cristian H. Hohmann.

Cursul III.

Catehism pentru școalele preparandiale, de Simeon Popescu.
 Liturgica bisericeii ortodoxe române, de Simeon Popescu.
 Pedagogia, ed. II, de Dr. Petru Pipoș.
 Didactica, ed. V, de Dr. Petru Pipoș.
 Metodica, ed. IV, de Dr. Petru Pipoș.
 Organizațiunea învățământului popular, de Dr. Baló—Dr. Pipoș.
 Manual de stilistică, ed. IV, de I. F. Negruțiu.
 Elemente de istoria literaturii române, de Enea Hodoș, Sibiu.
 Poétika, rhetorica és olvasókönyv, II kiadás, de Bánóczi—Weszely.
 Poetică și legendar poetic, de Dr. Rațiu Ciura.
 Manual de limba germană, de Dr. Constantin Lacea.
 Istoria Ungariei, ed. II, de Mangold—Goldiș.
 Geografia Ungariei, de Dr. Némethy—Mihulin.
 Aritmetica generală și specială, ed. II, de Teodor Ceantea.
 Geometria, de Petru Cupcea.
 Fizică, de Tit Liviu Blaga.
 Chimie, mineralogie (manuscript), de Kovács—Mihulin.
 Strana, de Trifon Lugojan. Arad 1905.
 Cântări din Molitvelnic de Trifon Lugojan. Arad 1907.
 Tipicul bisericii ortodoxe orientale, de Dr. Iosif I. Olariu, ed. II, 1911.
 Octoih și Ceaslov din ediția tipografiei arhidiecezane.
 Praktische Violinschule, de Cristian Heinrich Hohmann.

Cursul IV.

Elemente de catihetică, de Dr. Petru Barbu.
 Statutul organic, Sibiu 1906.
 Istoria pedagogiei, de Dr. Petru Pipoș, ed. IV. Arad.
 Metodica, de Dr. Petru Pipoș, ed. IV.
 Elemente de istoria literaturii române, de Enea Hodoș, Sibiu 1912.
 A magyar nemzet irodalom története, de Szántó Kálmán, V kiadás.
 Manual de limba germană, de Dr. Constantin Lacea.
 Constituția patriei (manuscript), Csiky—Mihulin.
 Aritmetica generală și specială, de Teodor Ceantea, Arad, ed. II
 Geometria, de Petru Cupcea, Șimleu.
 Fizica, de Tit Liviu Blaga, Brașov.
 Strana și Cântări bisericești din Molitvelnic, de Trifon Lugojan.
 Manual de tipicul bisericii ortodoxe-orientale, de Dr. Iuliu Olariu, ed. II, 1911.
 Octoih—Ceaslov, tipografia arhidiecezană.
 Praktische Violinschule, de Cristian Heinrich Hohmann.

2. Blaj (gr. cat.)

Cursul I.

Principiile fundamentale sau generale ale religiei creștine de Dr. Vasile Suciu, ed. I. Blaj 1909.

Psihologia, precedată de Somatologie și urmată de Logica elem. de Dr. Petru Pipoș, ed. III. Arad, 1907.

Gramatica română pentru școlile primare și sec. de T. Cipariu și S. Nestoru, ed. VII. Blaj 1897.

Manual de stilistică de Ioan F. Negruțiu, ed. IV. Sibiu 1906.

Rendszeres magyar nyelvtan és stilsztika olvasókönyvvel de Dr. Bilinsky Lajos, ed. I. Budapest 1909.

Lehrbuch der d. Sprache de dr. Schuster și Novi. Budapest 1912 v. I.

Aritmetică generală și specială de Teodor Ceantea, ed. II. Arad, 1899; Geometrie pentru preparandie I. de P. Cupcea. Șimleu 1909.

Geografie fizică și matem. de N. Mihulin. Arad 1911 (sub tipar).

Egyetemes történet, Ó- és középkor de Dr. Bilinsky Lajos, ed. I., trad. de Aurel Gajia. Budapesta 1906.

Történelmi iskolai atlasz de Kogutowicz Manó. Budapest 1910.

Istorie naturală I Botanică de Dr. Ambr. Cheșianu, ed. I. Blaj 1907. --- Elemente de Zoologie de Dr. Roth și Uilăcan. Budapesta 1898.

Rajzminták de Várdai Szilárd. Budapest 1895.

Szépírási minták de Vajda Pál. Budapest 1889.

Octoii mic pe opt versuri, ed. IV. Blaj 1907.

Pentecostariu mic, ed. III. Blaj 1889.

Elemente de teoria muzicii de A. Sequens, ed. I. Caransebeș 1896.

Gyakorlati hegedű iskolája de Hohmann H. Ker. Budapest 1895.

Cursul II.

Principiile speciale sau dogmatice ale religiei creștine, ed. II. de Dr. Ioan Rațiu. Blaj 1895.

Psihologia, precedată de Somatologie și urmată de Logica elem. de Dr. Petru Pipoș, ed. III. Arad, 1907.

Poetică de Dr. Rațiu și Ciura. Blaj 1911.

Retorică și carte de cetire de G. Pletosu și I. Gheție, ed. II. Năsăud 1909.

Az írásművek ismertetése de Bartha József dr. și Prónai Antal dr.: I. kötet, ed. I. Budapest, 1909.

Lehrbuch der deutschen Sprache de dr. Schuster și Novi. Bp. 1912. v. II.

Aritmetică generală și specială de Teodor Ceantea, ed. II. Arad, 1899.

Geometrie pentru preparandie de Petru Cupcea, ediția I. Șimleu 1909.

Geografie universală de N. Mihulin. Arad, 1911.

Földrajzi iskolai atlasz de Kogutowicz Manó, ed. IX. Bp. 1910.

Egyetemes történet de Dr. Bilinsky Lajos. Ujkor, trad. A. B. Gajia ed. I. Budapest, 1906.

Történelmi iskolai atlasz de Kogutowicz Manó. Budapest, 1910.

Istoria naturală de Dr. A. Cheșianu. I. Botanica, Blaj 1907.

Elemente de Zoologie pentru clasele gimn. de Dr. Roth, Dr. Vangel și A. Uilăcanu, ed. I. Budapest, 1898.

Rajzminták de Várdai Szilárd, Budapest, 1891.

Szépírási minták de Vajda Pál, Budapest, 1889.

Octoii mic pe opt versuri, ed. IV. Blaj 1907.

Pentecostariu mic, ed. III. Blaj 1889.

Elemente de teoria muzicii de A. Sequens, ed. I. Caransebeș, 1896.

Gyakorlati hegedű iskolája de Hohmann H. Ker. Budapest 1895.

Cursul III.

Principiile morale sau etice ale religiei creștine de Dr. Vasile Suciu, ed. I. Blaj, 1909.

Pedagogie pentru preparandii de Dr. Petru Pipoș, ed. II. Arad, 1908.

Didactica pentru elevii institutelor pedagogice de Dr. Petru Pipoș, ed. IV. Arad 1905.

Metodica școlii populare de Dr. Petru Pipoș, ed. IV. Arad, 1908.

Organizația învățământului popular în Ungaria de Baló I. dr. și P. Pipoș Arad 1911.

Poetica de Dr. Rațiu și Ciura, 1911.

Retorica și Carte de cetire de G. Pletosu și I. Gheție, ed. II. Năsăud, 1909.

Az írásművek ismertetése de Bartha József dr. és Prónai Antal dr., II-ik kötet, ed. I. Budapest, 1909.

Német olvasókönyv de Horvay Ede, ed. I. Budapest, 1906.

Aritmetică generală și specială de Teodor Ceantea, ed. II. Arad, 1899.

Geometrie pentru preparandii de Petru Cupcea, ediția I. Șimleu, 1909.

Geografia Ungariei de Némethy și N. Mihulin, Brașov 1910.

Istoria Ungariei de L. Mangold și Vas. Goldiș Partea I. ed. II. Brașov 1901.

Elemente de mineralogie, petrografie și geologie de Dr. Roth și A. Uilăcan, ed.

I. Blaj, 1890.

Fizică pentru școlile sec. inf., de T. L. Blaga, ed. I. Brașov 1908.

Octoih mic pe opt versuri, ed. IV. Blaj, 1907.

Pentecostariu mic, ed. III. Blaj, 1889.

Elemente de teoria muzicii de A. Sequens, ed. I. Caransebeș, 1896.

Gyakorlati hegedű iskolája de Hohmann H. Ker. Budapest, 1895.

Földrajzi iskolai atlasz de Kogutovicz Manó, ed. IX. Budapest, 1910.

Történelmi iskolai atlasz de Kogutovicz Manó. Budapest, 1910.

Cursul IV.

Compendiul istoriei universale a bisericii catolice de Dr. Victor Smigelski, ed. I. Blaj, 1886.

Istoria pedagogiei pentru preparandii de Dr. Petru Pipoș, ed. III. Arad, 1907.

Elemente de istoria literaturii române de Enea Hodoș, ed. IX. Caransebeș, 1908.

A magyar nemzeti irodalom története de Dr. Barta József, Budapest, 1906.

Német olvasókönyv de Horvay Ede, ed. I. Budapest, 1906.

Aritmetică generală și specială de Teodor Ceantea, ediția II. Arad, 1899.

Geometrie pentru preparandii de Petru Cupcea, ed. I. Șimleu, 1909.

Constituțiunea patriei de Ioan F. Negruțiu, ed. III. Blaj, 1904.

Fizică pentru școlile sec. inf. de T. L. Blaga, ed. I. 1908.

Biologia și igiena omului de Dr. A. Juba — Dr. I. Beu. Sibiu, 1911.

Economia de Nicolae Pop (sub tipar).

Octoih mic pentru opt versuri, ed. IV. Blaj, 1907.

Pentecostar mic, ed. III. Blaj, 1889.

Tipic bisericesc de Aron Papiu (în manuscris).

Elemente de teoria muzicii de A. Sequens, ed. I. Caransebeș, 1906.

Gyakorlati hegedű iskolája de Hohmann H. Ker. Budapest, 1895.

3. Caransebeș (gr.-or.)

Cursul I.

Istoria testamentului vechiu și nou de Dr. Petru Barbu (Nec.)

Psihologia și Logica de Dr. Petru Pipoș, Arad.

Gramatica limbii române de Nicolae Bogdan, Brașov.

Rendszeres magyar nyelvtan, Szinnyi József, Budapest.

Sztilisztika, Báróczy és Wessely, Budapest.

Manual de limba germană de Dr. C. Lăcea, Brașov,

Istoria universală de I. Petrovici, Braşov.
 Geografia de Dr. A. CheŃianu, Blaj, Ńi manuscript.
 Aritmetică pentru Ńcoalele medii de Dr. Beke M. Ńi A. Ciorte, Ńi manuscript.
 Botanica de Dr. A. CheŃianu, Blaj.
 Economia raŃională de S. Vuia.
 Manual de tipic de Dr. I. Olariu, Caransebeş.
 Teoria elementară a muzicei de A. Sequens, Caransebeş.

Cursul II.

Istoria bisericească de Dr. P. Barbu, Caransebeş (Nec.)
 Didactica de Dr. P. Pipoş, Arad.
 Metodica de Dr. P. Pipoş, Arad.
 Gramatica limbei române de Nic. Bogdan, Braşov.
 Manual de stilistică de I. F. NegruŃiu, Blaj (Nec.)
 Rendszeres magyar nyelvtan de Szinnyei József, Budapesta
 Olvasókönyv de Szinnyei József, Budapesta.
 Rhetorika de Riedl Frigyes, Budapesta (Nec.)
 Manual de limba germană de Dr. C. Lacea, Braşov (Nec.)
 Istoria universală de Márki—Popovici, Sibiiu (Nec.)
 Geografia universală de Dr. Némethi—Mihulin, Arad.
 Geografia astronomică-fizică, manuscript.
 Geometrie pentru preparandii de Petru Cupcea, Ńimleul-Silvaniei.
 Zoologia de Roth—Vangel—Uilăcanu, Blaj (Nec.)
 Botanica de Dr. A. CheŃianu, Blaj (Nec.)
 Economia de I. Vuia, Arad.
 Economie naŃională, manuscript.
 Teoria elementară a muzicei de A. Sequens, Caransebeş.
 Tipic de Dr. I. Olariu, Caransebeş.

Cursul III.

Catehism de Dr. P. Barbu, Caransebeş.
 Pedagogia de Dr. P. Pipoş, Arad.
 Metodica de Dr. P. Pipoş, Arad.
 Poetica Ńi Legendar poetic de Dr. I. RaŃiu Ńi Al. Ciura.
 Manual de istoria literaturii române de Enea Hodoş.
 Poétika de Riedl Frigyes, Budapesta (Nec.)
 Manual de limba germană de Dr. C. Lacea, Braşov.
 Istoria Ungariei de Vasile Goldiş, Braşov.
 Geografia Ungariei de Dr. Némethy—Mihulin, Arad.
 Geometrie de Petru Cupcea, Ńimleul-Silvaniei.
 Elemente de mineralogie, petrografie Ńi geologie de Roth—Uilăcanu, Blaj.
 Chimia de A. Vlaicu, Braşov.
 Fizica de T. L. Blaga, Braşov (Nec.)
 Economia de I. Vuia, Arad.

Cursul IV.

Elemente de catehetică de Dr. P. Barbu, Caransebeş
 Statutul Organic, Sibiiu.
 Istoria pedagogiei de Dr. P. Pipoş, Arad.
 OrganizaŃia învăŃământului de Dr. Baló — Dr. P. Pipoş, Arad.
 Istoria literaturii române de Enea Hodoş, Caransebeş.
 Magyar irodalomtörténet de Szántó Kálmán, Budapesta.
 Manual de limba germană de Dr. C. Lacea, Braşov.
 ConstituŃia patriei de I. F. NegruŃiu, Blaj.
 Geometrie pentru preparandii de Petru Cupcea.
 Fizica de T. L. Blaga, Braşov.
 Biologia de Dr. Iuba—Dr. Beu, Sibiiu (Nec.)

4. Gherla (gr.-cat.)

Cursul I.

Catehismul cel mare de Ioan Alexi.
 Istoria biblică (test. vechiu și nou) de Maxim Pop.
 Psihologia — Somatologia — Logica de Dr. P. Pipoș.
 Gramatică și carte de citire de E. Hodoș.
 Stilistica de Ioan F. Negruțiu.
 Magyar nyelvtan és Stilistika de Dr. Bilinszky.
 Csillagászati és fizikai földrajz de Dr. Lévány Ede.
 Egyetemes történet de Dr. Bilinszky Lajos.
 Botanică de Dr. Ambrosiu Chețianu.
 Aritmetică de Teodor Ceontea.
 Gramatică germană de Dr. Octav. Prie.
 Gazdaságtan de Dr. Kiss Kálmán-Vénis Gyula.

Cursul II.

Catehismul cel mare
 Istoria biblică (Test. vechiu) de Max. Pop.
 Psihologia — Somatologia — Logica de Dr. P. Pipoș.
 Az írásművek ismertetése I. kötet de Bartha-Prónai
 Stilistică de I. F. Negruțiu.
 Poetică română de Dr. Rațiu-Ciura.
 Egyetemes földrajz de Farkas Sándor.
 Egyetemes történet de Dr. Bilinszky Lajos.
 Zoologie de Roth-Vangel-Uilăcan.
 Aritmetica de Dr. Teodor Ceontea.
 Geometria de Sárkány-Hossu-Viciu-dr. Rad.
 Gramatica germană de Dr. Oct. Prie
 Gazdaságtan de Kiss-Vénis.

Cursul III.

Ritual de Tit Bud.
 Istoria bisericească de Dr. Victor Smigelski.
 Pedagogia de Dr. Petru Pipoș
 Didactica de Dr. Petru Pipoș.
 Metodica de Dr. Petru Pipoș.
 Retorica de Gr. Pletosu și I. Gheție.
 Az írásművek ismertetése II. köt. de Dr. Bartha-Prónai.
 A magyar nemzet története de Farkas Sándor.
 Egyetemes földrajz de Farkas Sándor.
 Elemente de mineralogie etc. de Dr. S. Roth-Uilăcan.
 Aritmetica de Teodor Ceontea.
 Geometria de Sárkány-Hossu-Viciu-Rad.
 Manual de fizică de Abt-Hossu-Viciu.
 Gramatica germană de Dr. Oct. Prie.
 Gazdaságtan de Dr. Kiss-Vénis.

Cursul IV.

Istoria bisericească de Dr. Victor Smigelski.
 Istoria Pedagogiei de Dr. P. Pipoș.
 Igienă de Iuba-Beu.
 A magyar nemzet irod. története de Dr. I. Bartha.

Literatura română de E. Hodoș.
 Organizația școalei populare de Baló-Pipoș.
 A magyar nemzet története de Farkas Sándor.
 Magyar alkotmánytan de Dr. Csiky K.
 Aritmetică de Teodor Ceontea.
 Geometria de Sárkány-Hossu-Viciu-Radu.
 Fizică de Abt Hossu-Viciu.
 Gramatică germană de Dr. Oct. Prie.
 Gazdaságtan de Kiss-Vénis.

5. Sibiiu (gr.-or.)

Cursul I.

Istoria biblică pentru școalele medii inferioare și școalele civile. Cu 20 ilustrațiuni reproduse în format mic după biblia ilustrată de G. Doré din editura «Deutsche Verlags-Anstalt in Stuttgart» și o hartă a Palestinei. Ed. III. Sibiiu 1907.

Psihologia pedagogică pentru elevii de preparandie (Școală normală) de Emanuil Martig. Traducere. Sibiiu 1911.

Limba română. Curs metodic de gramatică românească pentru institutele pedagogice și școalele populare române de Dr. I. Pușcariu, arhimandrit. Ed. IV. Sibiiu 1906.

Carte de cetire pentru clasa III gimn., reală și pentru școalele superioare de fete de Virgil Onițiu. Brașov 1906.

Rendszeres magyar nyelvtan, tanító- és tanítónőképzőintézetek számára írta Dr. Weszely Ödön. A harmadik átdolgozott kiadás második lenyomata. Budapest 1909.

A magyar Sztilisztika és a közéleti fogalmazványok, tanító- és tanítónőképzőintézetek számára, szerkesztették és olvasókönyvvvel ellátták: Köveskúti Jenő és Sarudy Ottó áll. tanítóképző-intézeti igazgatók. II-ik javított kiadás. Budapest 1908.

Manual de limba germană întocmit de Dr. Constantin Lacea, Partea I. și II. Brașov 1904.

Istoria universală pentru clasele secundare de Vasile Goldiș, Vol. I. Evul vechiu, cu mai multe ilustrațiuni. Brașov 1892.

Aritmetică pentru școalele medii de Dr. Beke Manó, prelucrată de Aurel Ciortea, prof. Brassó 1905.

Istoria naturală pentru clasa IV gimn. de Ambrosiu Chețianu, I. Botanica. Blaj 1907.

Cântările bisericești după melodiile celor 8 glasuri ale sf. biserici ort., culese, puse pe note și aranjate de Dimitrie Cunțan, prof. la sem. «Andreian» arhid. Sibiiu.

Cântări religioase la cununii, la hirotoniri și la sfințirea bisericilor. Aranjate pentru cor de bărbați în 4 voci, executate la actul religios solemn al sfințirii bisericii catedrale gr.-or. din Sibiiu 1906.

Manual de cântări bisericești sau Octoihul mic. Sibiiu 1908.

Ciaslov (Orologion). Sibiiu 1901.

Dicționar de muzică, cu mai multe ilustrațiuni. T. Popovici. Sibiiu 1905.

Hohmann-Bloch hegedűiskola, módszeres magyarázatokkal és bővítésekkel külföldön tekintettel képző- és zeneintézetek használatára, átdolgozta Bloch József az orsz. magy. kir. zeneakademia rendes tanára, a hegedű tanár képzővezetője op. 45 Budapest.

Cursul II.

Manual de istorie bisericească pentru tinerimea de confes. gr.-or. din școalele medii și comerciale de Dr. I. Pușcariu. Ed. III. Sibiiu, 1907.

Pedagogia pentru preparandii (Școale normale) de Dr. Petru Pipoș. Ed. II. Arad 1909.

Manual de limba română. Elemente de stilistică și poetică și carte de cetire de E. Hodoș, Caransebeș 1912.

Poétika, Rhetorika és olvasókönyv a tanító- és tanítónő képző-intézetek II oszt. számára Szerkesztette Sarudy Ottó. Budapest 1904.

Limba germ. ca în cursul I.

Istoria Universală pentru școalele civile și superioare de fete, pe baza planului de învățământ din 1887 de Alexandru Márki. După ed. VI. în românește de I. Popovici Sibiu 1901.

Dr. Némethy Károly: Elemente de geografia univers. întocmită de Nicolae Mihulin. Partea II. Manual tipărit cu spesele Înalțului Minister reg. ung. de culte și instrucțiune publică Arad. 1911.

Planimetria desemnativă pentru cl. I a școalelor medii de Dr. L. Todor și Dr. A. Wegner, Tradusă de I. Hossu. Ed. III întocmită după ed. VIII a manualului orig. de Flaviu C. Domșa prof. gimn. Cu 143 fig. și 17 tabele. Blaj 1909.

Dr. Roth Samu. Elemente de Zoologie pentru clasele gimn. sup. de Dr. Vangel Jenő, trad. Alexandru Uilăcan. Budapest 1898.

3. Cursul III.

Învățătura dogmatică a bisericii ortodoxe. Partea generală și specială, întocmită pentru clasele sup. ale școalelor secundare și alte institute mai înalte de cultură de Calistrat Coca, Cernăuți 1898.

Plan de învățământ și îndreptar metodic pentru școalele confesionale gr.-or. române din Ungaria și Transilvania Sibiu 1911.

Didactică pentru elevii institutelor pedagogice de Dr. Petru Pipoș prof. Ed. IV. Arad 1905.

Retorică și carte de cetire pentru învățământul secundar de Greg. Pletosu și I. Gheție Ed. II. Năsăud 1900.

Poétika, Rhetorika és olvasókönyv, a tanító- és tanítónőképző intézetek III oszt. számára. Szerkesztette Sarudy Ottó. Budapest 1905.

Limba germană ca în cursul I.

Istoria Ungariei pentru clasele secundare inferioare, școalele pedagogice și civile de Ludowic Mangold. În românește de Vasile Goldiș. Partea I. pentru cl III gimn. și reală. Ed. II. Brașov 1901.

Dr. Némethy Károly. Geografia Ungariei trad. de N. Mihulin. Partea III. Manual ajutat de Exc. Sa Dl ministru reg. ung. al cultelor și instr. publice, conform ord. 147,066/909. Brașov 1910. Editura librăriei Ciurcu.

Matematica ca în cursul I.

Geometria ca în cursul II.

Fizică pentru școalele elem. inferioare de T. L. Blaga Brașov 1908.

Elemente de mineralogie, petrografie și geologie pentru cl. IV, gimn. de Dr. G. Roth. Trad. de A. Uilăcan. Blaj 1890.

Cursul IV.

Învățătura moralei creștine ortodoxe, pentru clasele superioare ale școalelor secundare și alte institute mai înalte de cultură, de Calistrat Coca, protopresb. și profesor de religii la școala reală superioară gr.-or. din Cernăuț. Cernăuț 1898.

Istoria pedagogiei pentru preparandii (Școale normale) de Dr. Petru Pipoș, profesor Ed. III. Arad 1907.

Organizațiunea învățământului popular din Ungaria, pentru cl. IV a preparandiilor (institutelor pedagogice) de Dr. Baló József, dir. preparandiei de stat din Budapesta. Ed. III corectată 1909. Trad. de Dr. Petru Pipoș. Manual editat cu ajutorul Exc. Sale D-lui ministru reg. ung. de culte și instr. publ. conform rezoluțiunii Nr. 589530/911, Arad 1911. Editura traducătorului.

Elemente de istoria literaturii de E. Hodoș, Caransebeș 1908.

A magyar irodalom története, iskolai használatra írta Dr. Wesszely Ödön. Budapest 1907.

Cunoștințe din constituția patriei și drepturile și datorițele cetățenești pentru școalele populare de I. Popoviciu. Ed. III. Sibiu 1909.

Stereometria desemnativă pentru cl. II a școalelor medii de Dr. L. Fodor și Dr. A. Wagner. Trad. de Iosif Hossu. Ed. III. Blaj 1903.

Biologia și Igiena de Dr. Juba Dr. Beu.

Fizică, Inv. practic și Economie, Limba germană, Cântări bisericești, Tipic, Muzica, vocală. Muzica instrum., Desemn, Caligrafia, Gimnastică, ca în cursul I.

Manuale auxiliare.

Cursul I.

Földrajz tanító és tanítóképző-intézetek használatára, az új tanterv szerint írta Dr. Némethy Károly 1 kötet. Csillagászati és fizikai földrajz, második javított kiadás. Az első osztály tananyaga 163 ábrával és 2 kronográfiái képpel. Budapest 1909.

Din lista aceasta a manualelor pentru preparandii se simte o mare lipsă de unitate. Sunt multe manuale, și între ele, puține bune.

Preparandia din *Arad* adaogă următoarele:

«Mancitatea și lipsa mare a manualelor e evidentă. În vara aceasta însă se vor tipări mai multe manuale, toate în traducere din limba maghiară, iar altele sunt date spre traducere de guvern. Încât privește introducerea unor manuale lucrate de secția școlară, înainte nu ne putem declara, ci așteptăm apariția acelor manuale.

Lista manualelor necorăspunzătoare și cari ne lipsesc în cl. I-IV :

Istoria universală c. I—II }
Istoria patriei c. III } acum le edă în traducere prof. A. Gajia din Blaj.

Geometria c. I—III de P. Cupcea.

Biologia c. I—II lucră prof. N. Mihulin și S. Evuțian (Caransebeș.)

Mineralogia și chimia c. III le are în manuscris (traducere) prof. N. Mihulin.

Botanica de A. Chețianu.

Zoologia de Roth - Wangel - Uilăcan } pe anul viitor nu se vor mai propune.

Matematica lipsește în c. I—IV.

Manual de Economie lipsește, c. I—IV.

Constituția c. IV de prof. N. Mihulin a subșternut guvernului traducerea manualului de Dr. Csiky Kálmán.

Manualul de l. germană de Dr. C. Lacea nu corespunde planului de învățământ, asemenea și

Istoria literaturii române, de E. Hodoș.

Dintre profesorii de aici nici unul nu se poate angaja la lucrarea altor cărți, parte că sunt ocupați cu «Monografia» institutului, parte că unele manuale le-au tradus alții, parte nu se pot angaja în lipsa speșelor de tipar.»

Preparandia din *Blaj* arată că-i lipsesc următoarele manuale bune

«Istoria universală a bisericii și Istoria particulară a bisericii gr.-cat. române. Gramatica limbei române. Somatologia. Matematica și Geometria. Istoria universală. Istoria naturală. Igiena. Manual de gimnastică».

și adaugă că următorii profesori se angajează să lucreze, fie în colaborare cu alții, fie singuri, manualele pentru preparandii:

«Ioan F. Negruț: Gramatica l. române, Constituția patriei, Manual de gimnastică Ștefan Pop: Gramatica română, Manuale de istorie, Antologie ori Istoria literaturii române etc.

Valer Suci: Manuale de matematică.

Nicolae Pop: Manual de economie».

Mai adaogă apoi:

«Precum este evident din lista manualelor, cari se folosesc în institutul nostru, noi am introdus manualele bune tipărite la Braşov, Sibiiu, Arad ş. a. Dorim să ajungem la unificarea învăţământului în institutele noastre române şi în posesiunea celor mai bune manuale din toate punctele de vedere.

Avem abia câteva institute pedagogice române, prin bunăînţelegere vom fi în stare să ajungem la manuale bune; vom asigura acoperirea cheltuelilor de edare şi cel puţin o modestă remuneraţie pentru autorii cărţilor de şcoală».

Pentru *Caransebeş* manualele necorespunzătoare sunt însemnate, la locul respectiv cu «Nec.».

Din scrisoarea direcţiunii preparandiei din *Gherla*, reţinem următoarele:

I) «Între manualele necorespunzătoare cu durere trebuie să amintim în locul prim chiar pe cele din limba şi literatura română.

Gramatica şi cartea de cetire de E. Hodoş, ce o folosim în cursul I, nu e folosivă.

Tot astfel nu e corespunzător manualul de literatura română de E. Hodoş, pe care-l folosim în cursul al IV-lea.

Aritmetica lui Ceantea o folosim în toate patru cursurile, dar nu e corespunzătoare.

Nu corespunde Geometria lui Dr. Sárkány-Hossu-Viciu Dr. Radu, deşi o folosim în cursurile II-IV.

Tot astfel nu e corespunzătoare Fizica lui Abt-Hossu-Viciu, folosită de noi în cursurile III-IV.

Botanica lui Dr. Cheţianu din cursul I.

Zoologia lui Dr. Roth-Vangel-Uilăcan din cursul al II-lea, şi

Elementele de Mineralogie de Dr. Roth-Uilăcan, nu corespund planului de învăţământ prescris pentru preparandii.

N'avem manuale româneşti pentru studiul Economiei şi pentru cantul figural.

Se poate observa deci cât de rău stăm cu manualele româneşti pentru institutele preparandiale! Manualele indicate ori nu corespund planului de învăţământ, ori sunt scrise cu o terminologie ieşită din uz, ori limbajul şi ortografia lor e necorespunzătoare

Profesorii acestui institut, fiind încă toţi începători, nedispunând de praxa recrută pentru de a putea scrie manualele bune din toate punctele de vedere, azi nu lucră la vreun manual.

Profesorul propunător de Fizică spune, că are traducerea românească a manualului de fizică editat pentru preparandiile maghiare de Dr. Kovács Lános. Tot dânsul află de bun manualul de Aritmetică a lui Ciorte-Bлага, care dacă ar obţine aprobare, ar fi bun pentru preparandii.

În lipsa manualelor corespunzătoare profesorii acestui institut s'ar putea eventual angaja să traducă din limba maghiară manualele bune, cari se folosesc la preparandiile maghiare. Şi fiindcă considerăm de o chestie foarte urgentă şi foarte importantă editarea manualelor bune pentru preparandii, aflăm de mai consult să se traducă manuale bune, decât să se amâne an de an aceasta chestie ce nu mai poate suferi amânare.

Din partea noastră declarăm, că, dacă secţia şcolară va eda manuale bune şi corespunzătoare, aprobate şi de forurile noastre bisericeşti şi de ministrul cultelor şi instrucţiunii publice, luăm asupra-ne angajamentul moral să introducem la institutul nostru acele manuale».

Din scrisoarea institutului pedagogic din Sibiu reținem:

«Manualele se pot introduce numai cu încuviințarea Preașen. Consistor, deci în aceasta privință nici un fel de angajament nu se poate lua.

Încât pentru compunerea de manuale declarația profesorilor este, că profesorul: Dr. V. Stan lucrează la manuale de limba română pentru școalele normale;

E. Todoran se angajează să lucreze manual pentru limba germană, eventual și maghiară.

Dr. P. Roșca se angajează să lucreze manual pentru Pedagogie.

A. Crișian s'ar angaja la pregătirea manualelor de matematică și fizică pentru școalele normale, și

I. Oțoiu se angajează să lucreze manual pentru Economie.»

IV.

Școalele civile de fete.

1. Arad (gr.-or.)

Clasa I.

Istoria biblică de G. Ludu și I. Dariu.

Gramatica română de Nic. Bogdan.

Carte de cetire de Virgil Onițiu.

Gramatica maghiară de Deme Károly.

Carte de cetire maghiară de Sebestyén Stetina Ilona.

Limba germană: I–II de Dr. C. Lacea.

Geometria de I. Dariu.

Geografia de I. Popovici - Márki.

Istoria naturală, I–II de G. Chelariu (Nec.)

Clasa II.

Istoria biblică de G. Ludu—I. Dariu.

Gramatica română de Nic. Bogdan.

Cetirea română de Virgil Onițiu. (corăspunde condiționat a).

Gramatica maghiară de Deme Károly.

Cetirea maghiară de Sebestyén Stetina Ilona.

Limba germană I-II. de Dr. C. Lacea.

Geometria de Ioan Dariu.

Geografia de Márki-Popovici.

Istoria naturală I-II de G. Chelariu (Nec.)

Istoria universală de Márki-Popovici (Nec.)

Clasa III.

Catehismul de Dr. P. Barbu.

Liturgica de Tr. Vașianu.

Stilistica română de Enea Hodoș.

Stilistica maghiară de Dr. Vajda Gyula

Limba germană III-IV de Dr. C. Lacea (Nec.)

Geometria de I. Dariu.

Geografia de Márki-Popovici.

Istoria Ungariei de Mangold-Goldiș. (Nec.)

Chemia de Ars. Vlaicu. (Nec.)

Istoria universală de Márki-Popovici.

Conversații germane de Dr. Endrey Ákos.

Clasa IV.

Catehism de Dr. P. Barbu.

Liturgica de Tr. Vațianu.

Literatura română de E. Hodoș. (corăspunde condiționat *b*).

Silistica de E. Hodoș.

Poetica maghiară de Dr. Szántó Kálman.

Limba germană de Dr. C. Lacea. (Nec.)

Conversații germane de Dr. Endrey Akos.

Geometria de I. Dariu

Istoria Ungariei de Mangold-Goldiș. (Nec.)

Istoria universală de Márki-Popoviciu.

Fizica de T. L. Blaga. (Nec.)

Biologia și Higiena de Dr. Iuba-Beu. (Nec.)

ad a). Corespunde, dacă în planul de învățământ se va lua Istoria în clasa II, la dincontra, Cartea de cetire să se amplifice cu pagini istorice, din istoria universală.

ad b). Corespunde, dacă va da mai multă atenție literaturii mai nouă.

Ne lipsesc manualele.

Aritmetica pentru clasele I-IV.

Economia de casă, cl. IV.

Pedagogia de casă cl. IV.

2. Beiuș (gr.-cat.)

Clasa I.

Catehism creștinesc de Dr. Izidor Marcu.

Gramatica limbei române de N. Bogdan.

Carte de cetire română de V. Onițiu I. (nu corespunde, după planul mai nou ar trebui).

Carte de cetire maghiară pentru cl. I. civ. de Sebestyén Stetina Ilona. Apoi gramatica maghiară de Nicolae Bogdan.

A magyar iskolai helyesírás szabályai, ediția nouă pentru școală.

Limba germână: Fiebel de G. Jauss (ar trebui o gramatică mică simplă).

Geografia de Dr. Márki-Popovici.

Aritmetica de Mocnik Vlăsa, partea I.

Planimetria desemnativă de Dr. Fodor-Hosszú; (alta după planul mai nou ar trebui).

Istoria naturală de Victor Borlan și Vasiliu Dumbrava I. II. (alta după planul mai nou ar trebui).

Clasa II.

Carte de cetire română de V. Onițiu p. II.

Gramatica limbii maghiare de N. Bogdan, partea II.

Cetire maghiară de Sebestyén Stetina Ilona pentru clasa II.

Limba germână: Fiebel de G. Jauss. Gramatică de O. Prie.

Geografia de Dr. Márki-Popovici, (alta ar trebui după planul mai nou).

Planimetria constructivă II. de Dr. Fodor-Hossu.

Religiunea, Gramatica română, Aritmetica și Istoria naturală ca în cl. I.

Clasa III.

Stilistica practică de I. F. Negruțiu (alta ar trebui).

Limba maghiară: Carte de cetire către stilistică de Novák.

Gramatica limbei germane de Popescu-Prie.

Manual de limba germână de C. Lacea (nu coresp.)

Istoria de Dr. Márki-Vlăsa partea II și III. (alta după planul nou ar trebui).

Geografie de Dr. Márky—Popoviciu.
 Aritmetică de Mocnik—Vlassa partea II și III.
 Stereometrie de Dr. Fodor—Hossu III. (vezi cl. I.)
 Chimie de A. Vlaicu (nu-i după plan, alta ar trebui).
 Religiiune și Limba română, ca în cl. II.

Clasa IV.

Istoria biblică de Gavril Pop.
 Literatura română de E. Hodoș, ediția nouă (nu-i după plan, alta ar trebui).
 Carte de citire română la Poetică de I. Kéri.
 Istoria literaturii maghiare de Dr. V. Bologa. Carte de citire către poetică:
 Költészetten de Novák I. prelucrată de Bognár.
 Gramatică germană ca în cl. II. Manual de limba germană de C. Lacea.
 (Nu coresp.)
 Istoria patriei de V. Goldiș. Istoria universală de Márky—Popoviciu, (alta ar trebui după planul mai nou).
 Geografie fizică și aritmetică de A. Chețianu, (ar trebui o fizică după planul mai nou scoasă și să fie în ea geografie fizică-matem. pe scurt).
 Aritmetică ca în cl. III.
 Stereometrie constructivă de Dr. Fodor—Hossu (vezi c. I.)
 Fizica de Tit Liviu Blaga, (ar trebui o Fizică după planul mai nou scoasă și să fie în ea Geografie fizică-matem. pe scurt).
 Igiena de Dr. Stefan Erdélyi (e prea vastă).
 Economia de G. Georgescu (nu coresp., ar trebui alta).

3. Blaj (gr.-cat.)

Clasa I.

Istoria biblică, de G. Pop.
 Compendiu de gram. rom., de T. Cipariu—Nestor.
 Carte de citire (pentru limba rom.), partea I, de V. Onițiu.
 Gramatica maghiară, de M. A. Ferențiu.
 Gramatica germană, de Dr. O. Prie.
 Geografie, partea I, de Dr. A. Chețianu.
 Botanică și Zoologie, de G. Chelariu.
 Aritmetică, partea I, de Mocnik—Vlassa.
 Planimetrie desemnată pentru clasa I, de Dr. Fodor—Wagner—Fl. Domșa.
 Atlas, de Kogutovitz.

Clasa II.

Catehism, de Dr. I. Marcu.
 Carte de citire, partea I, de V. Onițiu.
 Geografie, p. II, de Dr. A. Chețianu.
 Botanică și Zoologie. p. II, de G. Chelariu.
 Stereometrie desemn., de Dr. Fodor—Wagner—Iosif Hossu.
 Gramatica maghiară, Gramatica germană, Aritmetica și Atlas, ca în cl. I.

Clasa III.

Stilistica română, de I. F. Negruțiu.
 Istoria Ungariei, de V. Goldiș.
 Istoria universală, de I. Popovici.
 Chimie elementară, de A. Vlaicu.
 Geografie, p. III, de Dr. A. Chețianu.
 Aritmetică, p. II și III. de Mocnik—Vlassa.
 Catehism, Gramatica germană, Planimetrie și Atlas, ca în cl. I.

Clasa IV.

Catehism, ca în cl. II.
 Poetică, de Dr. Rațiu Ciura.
 Istoria literaturii române, de E. Hodoș.
 Fizică elementară, de T. L. Blaga.
 Biologie, de Dr. Iuba, trad. de Dr. I. Beu.
 Catehism, Istorie și Atlas, ca în cl. III.

4. Sibiiu (a Asociațiunii).

Clasa I.

Istoria biblică pentru școalele medii inferioare și școalele civile. Ediția III. Sibiiu 1907. (Pentru elevele gr.-or.)

Catehismul religiei creștine, întocmit pentru clasele gimnaziale inferioare de Dr. Izidor Marcu. Ed. II. Blaj 1905. (Pentru elevele gr.-cat.)

Carte de cetire pentru clasa I și II gimn. de V. Onițiu. Brașov 1905.

Carte de cetire și gramatică maghiară pentru școale civile de fete (Clasa I--II) de M. Ana Ferenciu. Sibiiu 1910.

Manual de limba germană întocmit de Dr. C. Lacea. Partea I și II. Brașov 1904.

Geografia pentru școale civile și superioare de fete, după edițiunea a V-a a originalului maghiar de A. Márki, în românește de I. Popovici. Sibiiu 1899.

Földrajzi iskolai Atlasz de Kogutowicz Károly Dr. Budapest 1912.

Curs elementar de Botanică și Zoologie pentru clasele inferioare ale școalelor medii de G. Chelariu. Partea I. Brașov 1901.

Aritmetică pentru școale civile de fete, clasa I de Gerevich--Gyöngyössi, în românește de Eugenia Tordășianu.

Clasa II.

Curs elementar de Botanică și Zoologie pentru clasele inferioare ale școalelor medii de G. Chelariu. Partea II. Brașov 1901.

Aritmetică pentru școale medii de Beke Manó, în românește de A. Ciortea.

Istoria biblică, Catehismul religiei creștine, Carte de cetire, Carte de cetire și gramatică maghiară, Geografie pentru școale civile, Földrajzi iskolai Atlasz, ca în cl. I.

Clasa III.

Manual de istorie bisericească pentru tinerețea de confesiunea greco-orientală din școalele medii și comerciale de Dr. Ilarion Pușcariu. Ed. III. Sibiiu 1907.

Confesiunea ortodoxă a bisericii catolice (sobornicești) și apostolice a răsăritului, din nou tradusă de Dr. Barbu Constantinescu. Sibiiu 1877.

Carte de cetire pentru clasa III-a gimnazială, reală și pentru școalele superioare de fete de V. Onițiu. Ed. II. Brașov 1906.

Manual de stilistică pentru clasa IV-a gimnazială, preparandii, școala reală, școala superioară de fete ș. a. de Ioan F. Negruțiu. Ed. IV. Sibiiu 1906.

Gramatică maghiară și Carte de cetire pentru școale civile de fete (Clasa III) de M. Ana Ferenciu. Partea II. Sibiiu 1912.

Manual de limba germană, întocmit de Dr. C. Lacea. Partea III și IV. Brașov 1906.

Istoria Ungariei de Herczeg--Farkas, în românește de Dr. Elonora Lemény. Partea I pentru cl. III-a civ. (Manuscris).

Chemia elementară anorganică și organică, prelucrată pentru gimnazii, școale reale, preparandii, școale civile etc. de Arseniu Vlaicu, Brașov, 1890. Pe lângă acest manual se întrebuințează și manuscris: Chemie și Mineralogie de Victor Stanciu, care s'ar putea tipări oricând pentru școale civile și preparandii

Catehismul religiei creștine, Geografia, Atlasul și Aritmetica, ca în cl. II.

Clasa IV.

Elemente din poetica română de Dr. V. Bologa. Partea I. Sibiiu 1892. (Epuisat).
 Istoria literaturii maghiare. Manual de învățământ pentru clasa IV-a a școalei
 civile de fete ș. a., de Dr V. Bologa. Sibiiu 1908.

Istoria Ungariei de Herczeg—Farkas, în românește de Dr. V. Bologa. Partea II
 (Manuscris).

Fizică pentru școalele secundare inferioare, de T. L. Blaga. Brașov 1908. Pe lângă
 acest manual — și manuscris pentru Geografia fizică, de Victor Stanciu, conform pre-
 scriselor planului de învățământ al școalei civile.

Biologia și igiena omului pentru uzul școalelor civile și superioare de fete, de
 Dr. Adolf Juba, în românește de Dr. I. Beu. Sibiiu 1911.

Istoria bisericească, Confesiunea ortodoxă, Catehismul religiunii creștine, Gra-
 matica maghiară și carte de cetire, Manual de limba germană și Constituția, ca în cl. III.

În legătură cu cele de mai sus, direcțiunea școalei din *Arad* mai
 scrie următoarele:

«Actualmente din colegiul profesoral al școalei noastre nimeni nu lucrează și nici
 nu se poate angaja în timp mai scurt să lucreze vr'un manual școlar. Vă tâlmăcesc
 însă părerea generală dela institutul nostru, că ar fi bine, dacă în viitor, Onor. secție,
 — luând inițiativa pentru unificarea învățământului tuturor școalelor noastre civile, —
 ar face să se asculte, înainte de tipărirea oricărui manual din viitor, părerea profesor-
 rilor de specialitate dela toate școalele române civile.

Noi de aici suntem gata să ne dăm tot concursul în direcțiunea aceasta și ne
 putem și angaja să introducem la școala noastră manualele trecute prin aceasta retorta
 a secției școlare și a profesorilor de specialitate pe cât timp nu va avea excepții
 nici Vener. Consistor, ca superioritate școlară diecezană.»

Direcțiunea școalei din *Beiuș* scrie:

«Trimit și lista manualelor sub %.

«E însemnat după fiecare manual, care nu corespunde, sau lipsește. *Precum se
 vede din lista aceasta mai toate ar trebui altele.*

Dela noi s'ar angaja cel mult cam deodată a traduce istoria ungurească după
 planul nou, ce se propune în școli civile de fete de stat: Elena Dr. Muntean-Fabian
 profesoare.

Amintesc, că aieva avem lipsă de manuale, ce ar fi întocmite după planul nou,
 și că școala noastră va introduce manualele prelucrate de secția școlară pentru școli
 civile românești de fete și aprobate de înaltul ministeriu.

Observ, că limba școalei în școala noastră în toate studiile e curat limba româ-
 nească, chiar și limba maghiară se propune românește, numai exemplele ungurești.
 Pentru aceea noi gramatica limbii ungurești ce se propune în Sibiiu, în școala civilă a
 Asociațiunii, nu o putem introduce, că aceea e curat ungurească. Numai titlul: fönév
 (substantiv), alt nimic românește.

Altcum la noi e necazul, că elevele la început îs mai versate în limba maghiară
 decât în limba română, pentru aceea ar trebui un legendar românesc, cu bucăți mai
 scurte, mai ușoare, și după planul mai nou.»

Direcțiunea școalei din *Blaj* scrie:

«Manualele înșirate, afară de Gramatica maghiară de dșoara M. A. Ferentiu pentru
 cl. I și II și Biologia de Dr. Iuba—Beu, nu sunt potrivite pentru școalele civile. Unele
 dintre ele nu sunt potrivite de loc, iar altele se pot întrebuiți cu prescurtări, schim-
 bări ori întregiri.

Ar fi de dorit lucrarea cât mai grabnică a manualelor de limba română.

Ne lipsesc:

Geografiile pentru cl. I, II și III. Ale dlui Dr. A. Chețianu sunt epuizate.

Gramatica limbii române pentru cl. II civilă. (Sintaxa).

Stilistica limbii maghiare pentru cl. III.

Poetica și istoria literaturii maghiare pentru cl. IV

Elemente de economie de casă și de pedagogie pentru cl. IV.

Următorii profesori se angajează la pregătirea următoarelor manuale:

Anastazia Pop: Poetica și ist. lit. magh. p. cl. IV. civ.

Aurel B. Gajia: Istoria p. cl. III. și IV. civ.

Mihail Șerban: Fizică și geogr. astronomică p. cl. IV. civ.»

Direcțiunea școalei din Sibiiu scrie:

«Observ cu stimă, că «lista manualelor necorăspunzătoare, pe care în lipsa altora mai bune, le întrebuițăm», nu o putem face, deoarece e greu să rostim o sentință atât de apodictică asupra actualelor manuale ce folosim. Vorba Românului: E rău cu rău, dar mai rău fără de rău!... Constat însă, că manuale nouă de învățământ, de obicei mai bune decât cele vechi, vom introduce cu plăcere la școala noastră, în mod succesiv, pentru cele mai multe obiecte de învățământ.

N'avem manual de astădată pentru: 1. *Geometrie* (în cl. I—IV). 2. *Economia de casă* (în cl. IV.) și 3. *Muzica vocală* (cântări, în cl. I—IV.).

Sunt în lucrare:

Aritmetica pentru cl. II. civ. (Partea II), de dna Eugenia Tordășianu, care se va da în curând la tipar. — Este continuarea manualului de aritmetică din cl. I. civ. (Partea I.), care s'a tipărit în editura Asociațiunii și s'a aprobat de ministrul regesc de culte.

Istoria Ungariei, de Herczeg—Farkas, în românește de Dr. Eleonora Lemény și Dr. V. Bologa, pentru cl. III și IV civ., pe care o folosim acum în manuscris, e înaintată On. Comitet al Asociațiunii din Iulie 1912, pentru reviziune și tipărire. Credem că se va da în curând la tipar, deoarece trebuința e arzătoare.

Carte de celire în legătură cu istoria literaturii maghiare, pentru cl. IV a școalei civile de fete ș. a., de Dr. Eleonora Lemény și Dr. V. Bologa. — Manuscris, se poate da oricând la tipar.

Chemia și Mineralogia, pentru cl. III. a școalei civ. de fete, de Victor Stanciu. — Manuscris, se poate da oricând la tipar.

Cu timpul, bine înțeles vom lucra și pentru alte manuale de învățământ, d. p. pentru limba română ș. a.

Manualele nouă de învățământ întocmite, conform planului de inv. al școalelor civile de fete, în limba română și aprobate de ministrul regesc de culte, introducem succesiv cu plăcere la școala noastră.»

V.

Din materialul de studiu publicat în capitolele II, III și IV se desprind o serie întreagă de probleme, cari privesc școalele noastre medii și și pe slujitorii acestora.

Profesorii noștri își desfășură activitatea în condiții foarte neprielnice. Puțini la număr, fără nici un fel de organizație, necesați să se conformeze unor planuri de învățământ adeseori certate cu pedagogia, cu firea și cu trebuințele poporului nostru, nesprijiniți de nimeni în mod efectiv, în schimb adesea împiedecați în realizarea planurilor lor bune — profesorii noștri, dacă ar fi mai slabi de înger, ar trebui să ajungă să-și urască cariera și să o privească, nu ca un apostolat — cum de fapt și-o privesc,

ci ca un simplu mijloc de trai. Și cu toate că, pe lângă acestea, ei sunt și mai slab salariați decât profesorii dela alte institute similare străine, profesorii noștri muncesc, și încă mai mult decât cei străini, atât în școală, cât și în afară de școală. Muncesc muncă grea și adeseori — dar nu din vina lor — muncă stearpă.

Oricine e în stare să le ușureze munca, e dator a o face, căci prin aceasta nu ajută numai pe profesori, ci ajută cultura noastră înșăși.

Secția școlară a «Asociațiunii» și-a înscris în programul său de muncă, printre multe altele, și «organizarea» muncii profesorilor noștri.

Dacă cetim cu băgare de seamă listele manualelor din cap. II—IV. ne bat la ochi o sumedenie de lucruri, pe cari e bine să le fixăm aci, pentru a medita mai serios asupra lor, și a le îndreptă apoi.

1. Mai întâi de toate ne bate la ochi mulțimea manualelor — atât românești cât și ungurești — pentru aceeași materie în aceeași categorii de școli. Pe de altă parte avem constatarea, că cele mai multe din aceste manuale nu sunt bune, și că profesorii dela singuraticile școli, fără nici o legătură între ei, lucrează fiecare ca să facă manuale corespunzătoare. O lipsă de unitate deci în străduințele de a îndreptă o stare de lucruri și — perspectiva unui noroc foarte problematic. Profesorii noștri se chinuesc ani de zile cu «manuscripte», în lipsa unui editor al manualelor, iar când în sfârșit găsește totuș un editor, bietul profesor trebuie să se umilească înaintea lui în tot chipul — ca și când ar cere milă pentru sine. Manualul tipărit odată se trece însă foarte cu anevoie, pentru că nu se vinde decât la câte o școală, două, și astfel ajunge de se învechește și ca material, și ca metod, și ca limbă. Ca o urmare directă a acestor împrejurări trebuie să considerăm d. e. faptul, că în cele mai multe școli de ale noastre și azi se mai predau științele naturale — cari an de an fac progrese enorme — după manuale de acum 20 de ani, rămase îndăiat în toate privințele.

Cu totul altfel ar fi, dacă profesorii noștri de aceeași specialitate dela toate școlile s'ar consulta împreună și, împărțindu-și sarcinile între ei, ar lucra astfel, într'o direcție hotărâtă, pentru stabilirea unei uniformități și stabilități. Necesitatea unei astfel de conlucrări o simte oricine cunoaște cât de cât școlile noastre și oricine cetește cu atențiune capitolele precedente.

De unde urmează că *cooperarea profesorilor noștri, în chestia manualelor, e absolut necesară*. Această cooperare e și *posibilă*, și pentru realizarea ei nici nu se cere timp îndelungat. Întâlnindu-se profesorii toți în ședința dela 30 Iunie, ei se vor putea grupa imediat după specialități, stabilind, fără vre-o greutate deosebită, condițiile de cooperare și apucându-se imediat de lucru.

2. O altă chestiune e aceea a *traducerilor de manuale*. De o vreme încoace s'a sporit într'un mod băttător la ochi numărul manualelor traduse după autori străini, mai ales maghiari, și, dupăcum se vede din listele de mai sus, el e pe cale de a se spori în măsură și mai mare de aci încolo.

Secția școlară trebuie să se ocupe principiar cu chestiunea: *dacă peste tot se poate sau nu admite din punct de vedere pedagogic, traducerea de manuale*, sau ar fi mai necesar să se lucreze *manuale originale*, sau să se *prelucreze* manualele străine, în conformitate cu trebuințele speciale ale școalelor noastre?*

3. În legătură cu aceasta este o altă chestiune mare, aceea a *mijloacelor materiale cu cari se tipăresc cărțile*. Editori se găsesc foarte cu anevoie și acestea remunerează cu totul insuficient munca autorilor, așa că uneori aceștia nu-și pot acoperi nici cheltuielile avute cu scrierea manualelor. Mizeriile pe cari le întâmpină fiecare autor — care în foarte multe cazuri e un autor de nevoie — îi fac pe foarte mulți profesori ca nici să nu mai încerce să lucreze vreun manual. Consistoriile nu pot sprijini în mod efectiv tipărirea, alte instituții tot asemenea. La unele școli, ce e drept, s'au creat fonduri cu destinațiunea anume ca să-i ajute pe profesori la tipărirea manualelor (Fondul «Coresi», Brașov și «Fondul pentru ajutorarea profesorilor» la seminarul din Sibiiu), dar ele sunt prea modeste pentru a putea însemna un lucru mai mare. În vremea din urmă a început să dea ajutoare și dl ministru al cultelor, și anume pentru tipărirea manualelor traduse din ungurește.

S'ar putea naște întrebarea: oare toți profesorii români n'ar putea înființa la «Asociațiune» un «fond pentru tipărirea manualelor»? În fiecare an secția școlară s'ar putea întruni de câteva ori, în diferite orașe, cu cari prilejuri ar putea aranja șezători literare, cu disertații pentru publicul mare, și cu cetiri. Din taxele de intrare s'ar putea aduna sume considerabile, cari ar înlesni măcar în parte tipărirea de manuale bune. Pe lângă venitul material, aceste șezători ar aduce și un însemnat câștig moral.

4. Dacă cercetăm mai de aproape listele de manuale, vedem că ne lipsesc, în general, manuale corespunzătoare pentru Religie și pentru Limba

* Regretatul Dr. Ioan Borcea, fostul referent al secției școlare († 1912), scria încă la 1903, când plaga traducerilor slabe, încă nu era atât de mare ca astăzi, următoarele cuvinte: «O observațiune întristătoare, pe care de sigur vor fi făcut-o mulți, este că sporște numărul manualelor traduse. Negreșit, literatura didactică la noi n'are condiții de dezvoltare mult mai favorabile decât de pildă, literatura propriu zisă, și nevoia ne silește adese-ori a face ceea-ce în teorie desaproabăm, după proverbul atât de românesc: *rău cu rău...*» Totuși cred că ne-am împacă mai bine cetind în fruntea cărții «prelucrată» și nu «tradusă». Dacă asupra materiei n'avem dreptul a dispune, cel puțin limba să fie a noastră. Dar fraza tradusă, chiar dacă ar isbuti să rămâie neinfluențată de originalul străin, totuși urmărindu-i prea de aproape construcția, expresia, până și lungimea, va deveni prea adese-ori meșteșugită, incoloră, improprie. Exemple se găsesc nenumărate în manualele noastre de istorie și de geografie. Sau ridicat destule voci în contra introducerii de piese traduse în cartea de cetire; oare două, trei piese traduse în cartea de cetire să aibă o importanță mai mare decât un manual întreg de istorie tradus? În genere, se poate admite ca principiu că limbei nu trebuie să i-se dea o atenție deosebită, decât în manualele de limba română? Acest curios principiu însă în adevăr pare a stăpâni literatura noastră didactică». (Programa a XVII a școlii civile de fete din Sibiiu, 1903, pg. 8—9).

română — adecă tocmai pentru două din cele mai însemnate și în același timp mai neglijate studii. Manualele de religie nu sunt corăspunzătoare nici ca metod, nici ca limbă. Ele mai mult înstrăinează, decât atrag spre religiositate. Câtă vreme în școalele secundare stăm astfel cu învățământul religios, n'avem dreptul să acuzăm pătura intelectuală a poporului nostru de indiferentism religios.

Tot așa stăm și cu unele manuale de istorie a literaturii române. Ni-ar trebui și o crestomație românească bună.

5. Rău stăm și cu manualele de limbă maghiară. Acestea, mai ales în clasele superioare, nici nu sunt făcute pentru școalele noastre, ci pentru școale străine și pentru elevi străini. Aceste manuale nu consideră de loc nici mediul din care au ieșit și în care trăesc elevii noștri, nici psihologia lor, nici cunoștințele lor. Ele sunt adesea și prea grele și nu aduc decât pagube adevăratului învățământ și educației.

6. Aceeași constatare și relativ la limba latină, greacă și germană. Aproape toate manualele pentru aceste limbi sunt ungurești. Dar e știut că o limbă străină n'o poți învăța prin ajutorul altei limbi străine, pe care nici n'o posezi cum se cade, ci numai prin intermedierea limbei materne. Autorii clasici îi avem numai în ediții ungurești, cu comentarii prea grele și nepotrivite cu copiii noștri. Ne trebuiesc ediții românești, cu comentarii potrivite cu trebuințele elevilor noștri.

7. Pentru limba greacă și latină ne lipsesc dicționare corespunzătoare. Se întrebuițează numai dicționare grecești-ungurești și latinești-ungurești, cu cari majoritatea elevilor se ajută foarte anevoie. Elevii noștri nu posed ambele limbi, româna și maghiara în așa măsură, încât să poată afla imediat pentru echivalentul unguresc al cuvântului grecesc sau latinesc pe cel românesc, și cei mai mulți vor trebui să caute cuvântul unguresc echivalent în dicționarul maghiar-român.*

* Mi-aduc aminte în acest punct de experiențe foarte crunte din viața mea de licean. Trecusem din cl. VI. a liceului de stat din Sibiu în cl. VII. a liceului românesc din Brașov. Limba maghiară o vorbeam destul de bine, dar limba literară românească îmi cauza greutate. Pentru limba greacă aveam un dicționar grecesc-nemțesc, nu mai știu de cine, — dar nemțește nu prea știam. Când nu știam un cuvânt grecesc — și aceasta se întâmpla la fiecare vers din Homer — căutam cuvântul în dicționar. De cele mai multe ori se întâmpla să nu cunosc cuvântul nemțesc pe care-l găseam; atunci îl căutam într'un dicționar nemțesc-unguresc (căci unul nemțesc-românesc n'aveam). Cuvintele ungurești le înțelegeam de obicei, dar uneori nu le puteam traduce românește, și atunci deschideam dicționarul unguresc-românesc al lui Barițiu, în care găseam un cuvânt *latinesc-românesc*, pe care-l înțelegeam mai tot atât de puțin ca și pe cel original grecesc.

Se înțelege că, în astfel de împrejurări, am învățat foarte puțină greacă și am îndrăgit prea puțin antichitatea clasică. Ce mi-a rămas după multa muncă grea? Doar amintirea celui mai greu an din viața mea, — încolo nimic. — De nu dădeam mai târziu peste Iliada dlui Murnu și peste traduceri din Odisee ale lui Coșbuc — azi aş avea poate — cele mai ciudate păreri despre Homer și despre învățământul clasic.

Edarea unor dicționare grecești-românești și latinești-românești se impune ca o mare necesitate atât din punctul de vedere al învățământului clasic, cât și din al învățământului peste tot.

8. La studiile suplinitoare de greacă (în Năsăud) se întrebuintează exclusiv manuale ungurești, — ceea ce e un paradox. Ce rost poate să aibă să se învețe clasicii elini în ungurește? Logica pretinde ca sau să-i înveți în original, sau în limba maternă proprie, dar nu într-o limbă, care nu e nici limba maternă a elevilor, nici limba de predare a școalei? — Și acest punct cred că are nevoie de a fi limpezit.

9. O mare lacună se constată pe terenul învățământului geografic. Lipsește o carte de cetire geografică, și lipsește un Atlas corăspunzător. În toate școalele, fără deosebire, se învață după Atlasuri ungurești. Se pare că în acest punct e o «convingere» generală, că așa ceva e și «natural». Și totuș acest lucru nu e de loc natural, decât pentru Unguri. Pentru noi Atlasul trebuie să fie în aceeași limbă ca și geografia, adică românește. Așa e și la Sași. Ei au un Atlas nemțesc, aprobat și de dl ministru, și apărut la 1911, având de autori pe profesorii din Sibiiu: Robert Csallner, Hermann Horedt și Otto Phleps. În acest Atlas localitățile din Ungaria sunt însemnate cu numele lor oficial (unguresc), sub care, în parantez, e dat și numele german. Hărțile celorlalte țări și continente sunt curat nemțești. — E timpul ca și la noi să se facă un Atlas românesc, care să poată fi întrebuintat și în familii, unde azi sau nu se găsește nici un Atlas, sau se găsește unul străin. — Profesorii noștri de geografie au în acest punct o foarte importantă problemă de rezolvit.

10. În școalele civile de fete se simte necesitatea unui manual de «Pedagogie de casă». Și lipsa aceasta trebuie împlinită cât mai curând, pentru că e o lipsă în adevăr mare.

*

Dacă ar fi să intrăm în amănunte, am putea înșiră încă cel puțin pe atâtea probleme cu cari ar trebui să se ocupe încă din prima ei ședință secția școiară. Dar, deocamdată poate că nu e necesar să se facă acest lucru. Prin venirea profesorilor la ședința secției școlare, lucrurile se vor desfășura dela sine în direcția necesară.

Și apoi, nici nu e bine să se fixeze programe prea vaste, de teama ca ele să nu rămâie numai pe hârtie. Mai bine programe mai modeste și lucrare mai serioasă.

Să sperăm, că profesorimea română, căreia *secția școlară i-a creat cadrele în cari poate lucra*, amintindu-și că are de rezolvit chestiunile amintite la pg. 3 a acestui studiu, se va grăbi să ducă deocamdată la bun sfârșit chestia manualelor, pentru care materialul de studiu îl are gata aici.

Să fie într'un ceas bun acest cel dintâiu pas al profesorimei române din Ungaria!

ACTE ȘI DOCUMENTE

culese și publicate de **Dr. Virgil Cioban** și **Dr. Silviu Dragomir**.

IX.

26 Februarie 1792.

Nota circulară a cancelarului aulic, contele Teleki, către cancelaria transilvană, privitoare la mai multe cereri ale celor doi episcopi ai națiunii române.¹

Nota des siebenbürg. Hofkanzlers Grafen v. Teleky, vom 26. Februar 1792.

Mit Überreichung des Protokolls vom 18. Februar a. c. d. 28-en Ad Nr. 623, 629, 630, et 631, bey dem I. Heft, sind die hier vorkommende höchste Handbillette und respective Resolutionen bey dem Staatsraths-Archiv vorzumerken; der übrige keiner Erinnerung unterliegende Inhalt dieses Protokolls hingegen wäre mit dienet zur Nachricht zu erledigen.

den 29. gelesen und nichts zu erinnern gefunden.

Izdenczy m. p.

Similiter Reischach m. p.

Eger m. p.

Res. aug.

Den Inhalt dieses Protokolls nehme Ich zur Nachricht.

Wegen Verhinderung Sr. Maj. meines Herrn Vaters

Franz m. p.

Nr. 628 Ref. Redl.

Allerhöchstes Billet an Grafen Teleki dd-o 10. febr. 1792.

Wie sie aus der Nebenlage ersehen werden, haben die 2 Bischöffe der wallachischen Nation das Ansuchen gemacht, womit ihnen die letzten Landtags Artikel in Abschrift mitgetheilt werden möchten; da nun ihr Begehren keinem Anstande zu unterliegen scheint, als können sie ihnen solche ohne weiteres ausfolgen lassen.

Nr. 629, Ref-te eod. an Grafen Teleki.

a. Billet dd-o ut supra

Durch die hier begehende Bittschrift haben die 2 wallachische Bischöffe im Nahmen ihrer ganzen Nation bey Mir das Ansuchen gemacht, womit bei Ersetzung der bei ihrer Hofstelle sowohl als bei der k. Tafel und dem Gubernium sich ergebende Dienstverordnungen auch auf ihre Glaubensgenossen nach Maass ihrer Fähigkeiten der Bedacht genommen werden möchte; da Mir nun diess ihr Begehren billig zu seyn, und keinem Anstand zu unterliegen scheint, als werden sie Mir den Vorschlag machen wie dieses einzuleiten und in welcher Proportion und Zahl künftighin bei Dienstvergebung auch auf die wallachische Nation Rücksicht zu nehmen.

Nr. 630. Ref-te eod. Auf eine Note des gr. Teleki, wegen dem: dass die ständische Vorstellung in Betreff der Propositionen der wallachischen Nation in Siebenbürgen dem Gouverneur, der von den wallachischen Bischöffen verlangte Artikel aber, ihnen Bischöffen keineswegs communicirt werden können, da selbe erst ad Maiestatem gelangen, ist laut dieses Exhibiti.

das allerhöchste *Placet* erfolgt.

Nr. 631 Ref-te eod: Note des Grafen Teleki, mittels welcher derselbe einseils anzeigt, dass demnächstens der Vortrag, wie die Eintheilung bei Dienstvergaben damit auch, nach Proportion, Wallachen in öffentl. Bedienstungen kämen, zu treffen seyn dürfte, werde erstattet werden; worüber das

Allerhöchste *Placet* erfolgt.

¹ Nr. 1117 ex. 1792.

X.

28 Martie 1792.

Raportul cancelariei aulice transilvane despre cererea celor doi episcopi, de a se aplică și indivizi români în oficiile camerale și montanistice. Decisiunea se amână până la rezoluțiunea preainaltă asupra articolului dietal 157, care tratează despre Români.¹

Die 2 wallachischen Bischöfe in Siebenbürgen bitten: womit bey Besezung des dortländigen k. Thesaurariats, oder wenn sich bey diesem oder beim Montanistico Apperturen ergeben, auf eine verhältnissmässige Zahl Wallachen der Bedacht genommen werden möchte.

Nachdem bereits eine Resolution (Prius 1117) vorhanden sey, auch an E. M. von ihr Kanzley ein noch unerledigter Vortrag (Circ. 1603) erstattet wurde: wienach auf Individuen wallachischer Nazon nach Maass der Eigenschafften der Bedacht bei Anstellungen eben so wie auf jene der übrigen siebenb-en Nazionen ohne Unterschied der Religion und zwar bei den unadelichen bis zur Beförderung an das Secretariat zu nehmen wäre, so unterziehe sie bloss ob

E. M. dieses zu bestätigen geruhen wollen.

Der Vortrag, auf welchen sich die siebenbürgische Kanzley bezieht, befindet sich eben jezt in der Circulation, nebst dem 157-ten Diaetal Artiki, so die Wallachische-Nazion zum Gegenstand hat; es wäre daher bis zu dessen Erledigung gegenwärtiger Vortrag bey der Staatsraths-Kanzley zurück zu behalten.

Izdenczy m. p.

Mit vorstehendem Antrage verstanden:

Similiter Reischach m. p.

Eger m. p.

Erledigt durch die über das Protokoll der in Siebenbürgens Landtagsangelegenheiten unterm 10-ten April l. J. Nr. 2488 abgehaltenen staatsrathliche Zusammentretung erflrossenen höchsten Resolution.

XI.

11 Aprilie 1792.

Raportul cancelariei aulice transilvane despre petițiunea nouă a episcopilor Ioan Bob și Gherasim Adamoviciu, care adresată în numele poporului românesc cuprindeă mai multe postulate. Cancelaria opinează, punct de punct, nefavorabil pentru Români și nu admite cererea lor de a țineă o adunare sub supraveghierea generalului-comandant din Ardeal, la care să ia parte deputați nu numai din statul militar, nobilitar, preotesc și cetățenesc, ci și din poporul de rând. Împăratul decide în sensul propunerii făcute de cancelarie.²

Gedachte beyde hier anwesenden wallachischen Bischöfe, welche sich auf die im März d. J. eingereichte Supplick, und die darin wegen einer gleichen Behandlung des wallachischen Volks mit den übrigen Nazionen Siebenbürgens gemachten Vorstellungen beziehen, bringen mittelst gegenwärtiger Bittschrift neuerdings im Namen der wallachischen Nazon verschiedene Beschwerden vor, und bitten am Ende derselben:

1-tens dass zu dem nächsten abzuhaltenden Landtage gleich den übrigen Nazionen auch von den Wallachen so wohl in den Komitaten, als in den Szekler Stühlen,

¹ 1889/313 din 1792.

² Nr. 2377 din 1792.

und dem Fundo Regio, dann in den Städten, und privilegierten Marktflecken, Deputirte, welche die ganze in Siebenbürgen zerstreut wohnende wallachische Nation vorstellen sollen, erwählt, abgeschicket, und bey dem Umstande, wo die Wallachen zusammengekommen zwey Drittheile der ganzen Bevölkerung Siebenbürgens ausmachten, und die gemeinen Lasten des Reichs beynahe in eben dem Verhältniss trügen, festgesetzt werden möchte, dass in Zukunft zwey Drittheile von den zu den Landtagen abzuschiekenden Deputirten aus dem Mittel der walachischen Nation gewählt und über dies auch Regalisten so wie aus der hungarischen Adelschaft aufgenommen werden sollen.

2-tens dass, nachdem zu den Bedienstungen bey den Hof und Landesstellen, wie nicht minder bey den Kreisen und Gemeinden bisher sehr wenig Wallachen aufgenommen worden seyen, selbe auch zu diesen Aemtern von allerley Gattung in dem nämlichen Verhältnisse, als sie die Gemeindelasten tragen, angestellt, und zu den bey den Dicasterien sich ergebender Erledigungen wallachische Individuen in so lange bis nicht die denselben verhältnissmässig gebührende Zahl angestellt seyn werde vorzuschlagen, bey den Kreisen und Gemeinden aber, wo die Aemter ambulatorisch seyen, und jedes zweyte Jahr gewöhnlichermassen restaurirt würden, in der hierwegen nächstens abzuhaltenden Versammlungen, die Wallachen zu den Bedinstungen in verhältnissmässiger Anzahl candidirt, und gewählt werden möchten, welchem Gesuche sie Bittsteller noch die Erklärung beysetzen, dass sie zur Vollständigmachung der Zahl der aus ihrer Nation anzustellenden Individuen jene Familien, welche zu der lateinischen Kirche, oder zu der reformirten übergetreten seyen, gerne zulassen wollen.

3-tens dass, da auch die nicht unirte griechisch-orientalische Religion, selbst nach dem eigenen Geständniss der Landesstände die freye Religions-Ausübung habe, demohngeachtet aber die Geistlichkeit derselben nicht alle die Benefizien, mit welchen die Geistlichkeit der übrigen Religionen versehen, geniesse, wiewohl selbe eine weit grössere Last als alle die übrigen trage, weil sie derjenigen Kirche vorstehe, zu welcher sich der grösste Theil der Einwohner Siebenbürgens bekenne, die Geistlichkeit der nicht unirten Wallachen all derjenigen Rechte, welche die übrige Geistlichkeit geniesse, fähig erklärt, und theilhaftig gemacht werden möchte.

Endlich fügen die obbesagten Bischöfe noch am Schlusse ihrer Bittschrift im Namen der wallachischen Nation das Gesuch bey, dass sie auf den Fall, als die zu ihren Günten zu schöpfenden allerhöchsten Entschliessungen durch die Zuthat einiger übel gesinnten unter werden (?) sollten, unter dem Schutz, und Vorsitz des kommandirenden Generalen in Siebenbürgen eine National Versammlung nach dem Beyspiele des illyrischen National Kongresses in Hungarn (zu welcher die Deputierte nicht nur aus dem Militare, Adelichen, Geistlichen, und Bürgern sondern auch aus dem Bauernstande zu wählen wären) halten, dabey alle Beschwerden, welche diese Nation in allen Theilen des Landes nach Verschiedenheit ihres Standes bisher erlitten habe, und noch leide, spezifisch aufnehmen und sich über die Mittel, wie diese Nation von Bedrückungen befreiet, in den Genuss der ihr gebührenden Rechte, und Benefizien zurückgesetzt, und das den unirten Wallachen ertheilte Leopoldinische Diplom vom Jahre 701 (Recht welchem auch der Pöbel der Wallachen unter die Stände zu rechnen komme, und welches sie auch auf die nicht unirte auszudehnen bitten) ehestens in Vollzug gesetzt werden könnte, berathschlagen, und die darüber zu verfassenden Protokolle zur allerhöchsten Schlussfassung vorlegen dürfen.

Die Kanzley bemerkt vorläufig, dass die obbemeldten walachischen Bischöfe nach der Zeuge Pr. 5630 erflossenen Allerhöchsten Entschliessung bey ihrer Ankunft nicht als National Deputirte, sondern bloss als privat Bittwerber die Erlaubniss erhalten hätten, hierher nach Wien zu kommen, demohngeachtet trügen sie kein Bedenken in der Bittschrift sich so zu unterschreiben, als wären sie in Angelegenheit ihrer Nation accreditirt, obschon dem walachischen Volk von der in seinem Namen eingereichten Bittschrift, und derselben Inhalt nichts bekannt seye, auch die Bischöfe von ihm keine Voll-

macht aufweisen könnten. Daher denn diese Anmassung der erwähnten Bischöfen im Allerhöchsten Namen ernstlich, und mit dem Bedeuten zu verheben wäre, dass, da selbe seit mehreren Monaten aus ihrer Diözes abwesend seyen, und all dasjenige was sie anzubringen gehabt, bereits eingereicht hätten, über ihre Wünsche und Gesuche aber bey der Erledigung der Diätal-Verhandlungen die Allerhöchste Entschliessung nächstens erfolgen würde, sie Bischöfe sich ehestens in ihre Diözesen nach Hause begeben, das walachische Volk zur Ruhe, Gehorsam und Verträglichkeit auf das nachdrücklichste ermahnen, und unter eigener Dafürhaftung von allen Ausschweifungen und Unruhen abhalten sollen.

Übrigens beziehet sich die Kanzley in Ansehung der von den gedachten Bischöfen, und Constitutionswidrigen Forderungen auf ihre Laut Priorium 5630 und 1603 erstatteten Vorträge, und erachtet in Betreff der angeführten Bittpunkten.

Ad 1-mum dass, nachdem die Walachen in Siebenbürgen kein abgesondertes Territorium hätten, auch vermög der Landes Constitution keinen besonderen politischen Körper ausmachten, sondern vermischt unter den übrigen Nationen wohnten, und daher Kraft des 6-ten Artikels vom Jahre 744 zu jener Nation in deren Mittel sie wohnen, gehörten, das Verlangen einer besonderen Repräsentazion des walachischen Volks durch die aus seinem Mittel zu wählende Deputierte, um so ungegründeter seye, als nach dem allgemeinen Grundsatz des Staatsrechts, das Jus Repraesentationis überall mit dem eigenthümlichen Besitze des Grundes verbunden seye, dessen sich das gemeine Volk, es möge aus Hungarn, Szekler, Sachsen oder Walachen bestehen, ohne die Grund-obrigkeiten ihrer Rechte, und Besizungen zu berauben, nicht anmassen könne. Wohingegen die walachischen Edelleute, welche zu der Klasse der übrigen Edelleute gerechnet werden, durch die Deputirte der Komitate, und Stühle, in welchen sie wohnen, representiert würden, und zu solchen Deputierten auch Walachen nach dem 6-ten Artikel des Jahres 744 gewählt werden könnten.

Ad 2-dum dass das Gesuch wegen Anstellung der Walachen zu allen Bedienstungen in Siebenbürgen durch das Articulum diaetalem 157 angetragene Allerhöchste Reskript erlediget werden dürfte.

Ad 3-tum beziehet sich die Kanzley auf ihre laut Priorium 1603 erstatteten und in der Re-Cirkulation befindlichen Vortrag, welcher durch das Staatsrätliche Conferentions-Protokoll bereits erlediget ist.

Was endlich die Schlussbitte der walachischen Nation betrifft, dass sie nämlich unter dem Schutz und Vorsitze des Kommandierenden Generals in Siebenbürgen eine National Versammlung nach dem Beyspiele des illyrischen National Kongresses in Hungarn abhalten dürfe, so glaubt die Kanzley, dass die Gewährung dieser Bitte bey dem Umstand, wo die Walachen in Siebenbürgen keine Illyrien wären und weder an den Privilegien, und Freyheiten, welche der illyrischen Nation ertheilt worden, einigen Antheil hätten, noch die Verfassung der illyrischen Nation sich zueignen könnten, die ganze siebenbürgische Landesverfassung durch die Bildung eines Status in Statu übern Haufen werfen, und auch in Rücksicht mehrerer politischer Verhältnisse bedenkliche Folgen nach sich ziehen dürfte.

Übrigens findet die Kanzley auch keinen Grund dazu, weil die walachischen Edelleute gleich den übrigen, allen Congregationen beywohnten, dem gemeinen Volke aber eine besondere National Versammlung zu gestatten wäre um so weniger rätlich, als hiedurch auch das gemeine Volk der übrigen Nationen zu ähnlichen Forderungen verleitet un gereizt werden würde.

den 3-ten May. dieser Vortrag ist vom mir gestern weiter in Circulandum befördert worden, im übrigen aber bin ich mit dem gründlichen Einrathen der Hofkanzley vollkommen einverstanden.

Izdenczy m. p.

Die Kanzlei bemerkt, 1-o dass da diese 2 Schriften ohne ihren Vorwissen in Druck gelegt, und verbreitet worden, so habe es nicht mehr in ihrer Macht gestanden die Kundmachung derselben zu verhindern, welches sie auch der Commission erinnert habe, den 3-ten May 1792. Das meiste, was hier vorkommt, ist schon bei den über die siebenbürg. Landtagsartikel gehaltenen, staatsrätlichen Zusammentretungen verhandelt worden. Mit dem Einrathen der Kanzlei bin ich übrigens verstanden.

Eger m. p.

Mit beziehung auf das Concertations Protocoll über die Siebenbürgischen Diätal Artikel, trete ich dem Einrathen der Hof Kanzley vollkommen bey.

Reischach m. p.

Resol. aug.

Ich begnehmige das Einrathen der Kanzley

Graf Hatzfeld m. p.

Franz m. p.

XII.

28 Aprilie 1792.

Raportul cancelariei aulice transilvane despre tipărirea în nemțește a unei broșuri scrise de un patriot român la observările injurioase făcute de un anonim asupra lui «Supplex libellus Valachorum». Cancelaria propune să nu se admită tipărirea acestei broșuri, deoarece cuprinde personalități, iar censorului Szekeres, care a propus admiterea ei la tipar și-a adus acuze neîntemeiate cancelariei transilvane să fie tras la răspundere. Împăratul decide în sensul acesta.¹

Dem Stof zu dieser Anfrage gibt eigentlich die Bittschrift, welche im Namen sämtlicher 7bürgischen Wallachen im vorigen Jahre E. M. überreicht, und mittlerweile unter dem Titel: Repraesentatio et humillimae preces universae in Transylvania Valachicae Nationis im Druk erschien. Bald hierauf erschien die nämliche Schrift mit Anmerkungen begleitet unter dem Titel: Supplex libellus Valachorum. ebenfalls im Druk. Da diese Bemerkungen beleidigende Ausfälle auf die Walachische Nation enthalten, so nimmt es nun ein patriotischer Walach auf sich seine Mitbrüder zu vertheidigen, und liefert nicht nur eine deutsche Übersetzung dieser Brochure, sondern will selbe auch mit Gegenbemerkungen, welche er im Manuskripte vorlegt, und um deren Zulassung es sich gegenwärtig handelt, begleiten.

Der Censor Szekeres bemerkt, dass gegen obige 2 lateinische Piecen die 7bürgische Kanzlei, ungeachtet ihr von Seite der Censurshofcommission diese Brochuren zur Abgebung ihrer Wohlmeinung mitgetheilt wurden, selbe dennoch ungeachtet der angezeigten beleidigenden Ausdrücke keine Einwendung gemacht habe. Was nun die deutsche Brochure belange, da habe er der Schrift selbst das: Admittitur ertheilt; was aber die Gegenbemerkung betreffe, welche am 23, 24 und 25-ten Bogen manche Persönlichkeiten enthalte, so könne er diese etwas muthwilligere Ausdrücke um so weniger für eine wahre Persönlichkeit ansehen, als der Verfasser der lateinischen Brochure sich nicht genannt hat, und vielleicht ganz unbekannt ist. Da übrigens der Verfasser der lateinischen Brochure mit Genehmigung des Gr. Esterhazy in Klausenburg, und der dirigirenden Hofstelle eine ganze Nation beschimpfe, der Verfasser der deutschen Gegenbemerkungen hingegen mit seinen härteren Ausdrücken nur einen einzelnen und ganz unbekannten Mann treffe: so erachte er Censor, dass diese Gegenbemerkungen als ein Zuwachs des Hauptwerkes um so mehr gewinnen werden können, als der angegriffene Theil gewöhnlich mehr Recht für sich hat.

¹ Nr. 2387 din 1792.

2-do dass, da der Censor Szekeres gegen den freyen Lauf derselben nichts einzuwenden hatte, so habe sie Kanzlei zwar beyde Piecen missbilliget, glaubte jedoch, die Kundmachung dieser Schriften als einer geschehenen Sache dulden zu müssen.

Bei dieser Lage nun, wo der Censor Szekeres so unbescheiden auftritt, und sich erlaubt sogar die Hofstelle zu beschuldigen, und Anträge macht, welche in den Gemüthern der verschiedenen Nationen Gehässigkeiten erregen, so könne sie Kanzlei bei gegenwärtigen Umständen, wo auch in Rücksicht des bevorstehenden Landtags die grösste Sorgfalt für die allseitige Beruhigung getragen werden muss, weder mit der Meinung des Censors sich vereinigen, noch ihr Ansehen mit den Anmassungen dieses durch den Hang für die Nation hingerissenen Censors compromittiren, vielmehr müsse sie um die höchste Entscheidung, und um eine angemessene Ahndung gegen den Censor wegen seiner Unbescheidenheit bitten.

Der Zensor Szekeres verdienet eine Ausstellung dass er die siebenbürgische Hofkanzley einer ihr keinerlei zur Schuld fallenden Handlung beschuldiget habe; die Gegenbemerkungen hingegen, von welchen Seite 1-o et 2-o des Kanzleyvortrags gehandelt wird, wären mit den Verboth zu belegen, und hierwegen mittelst eines Handbilletts das Erforderliche an die B. Ö. Hofkanzley zu erlassen, und dass dieses geschehen sey, der siebenbürgischen Hofkanzley zu bedeuten.

Einverstanden

Izdecncy m. p.

Eger m. p.

Similiter Reischach m. p.

Similiter Hatzfeld m. p.

Resol. aug.

Auf den Vortrag der Kanzley

Ich habe nach dem Einrathen der Kanzley das Nöthige bereits erlassen.

Allerhöchstes Handbillet an die B. Ö. Hofkanzley

Da in dem von einem walachischen Patrioten über die Brochure: *Supplex Libellus Valachorum* gemachten hier nebensiehenden Gegenbemerkungen in deutsche Sprache Persönlichkeiten enthalten sind, welche in den Gemüthern der in Siebenbürgen befindlichen verschiedenen Nationen Gehässigkeiten erregen, neue Gährungen veranlassen, und das Volk selbst zu Ausschweifungen verleiten könnten, so wird die Kanzley den Druck dieser Anmerkungen ohne weiterem mit dem Verboth belegen, zugleich aber auch dem Censor Szekeres der in seiner über dieses Werk erstatteten Wohlmeinung obige Gegenbemerkungen unterstützt, und der siebenbürgischen Kanzley ungegründet zugemuthet hat, als wenn sie die erste Piece vollkommen zugelassen, und die Beschimpfungen des Verfassers der lateinischen Anmerkungen selbst genehmiget hätte darüber die angemessene Ausstellung machen.

Hatzfeld m. p.

Franz m. p.

Ad 7. May 1792.

XIII.

28 Mai 1792.

Raportul cancelariei aulice către Împăratul Francisc despre procedura disciplinară în contra censorului Szekeres. Cancelaria propune și împăratul hotărăște, ca aceasta să se sisteze, deoarece censorul, un om de altfel harnic și capabil nu a comis nici o greșală.¹

E. M. haben auf den, von der siebenbürgischen Hofkanzley in Ansehung der von einem wallachischen Patrioten über die Brochure *Supplex Libellus Valachorum*, gemachten deutschen Gegenanmerkungen, Zeuge Prius 2387, erstatteten Vortrag, mittelst Handbillet zu entschliessen geruhet: Dass diese Anmerkungen ohne weiterem mit

¹ Nr. 2981 din 1792.

Verbothe zu belegen, und zugleich dem Zensor Szekeres, weil er in seinem Voto dieselbe unterstütze, und vorgebe, die siebenbürgische Hofkanzley habe die erste Piece vollkommen zugelassen, die angemessene Ausstellung zu machen seye.

In Folge dieses Allerhöchsten Befehls hat die Kanzley zwar dem Revisionsamte sogleich das Nöthige aufgetragen, und auch zugleich den Zensor Szekeres wegen seinem Benehmen und Vorgeben vorläufig zur Rede gestellt, dieselbe siehet sich aber in Ansehung des Szekeres, welcher in seinem Amte stets den Charakter eines ungemein arbeitsamen eifrigen, und äusserst genauen Zensors behaupte, und wegen der Kenntniss verschiedener wenig gewöhnlichen Sprachen bey dem Zensurs-Departement ein schätzbarer, und unentbehrlicher Mann seye, verpflichtet E. M. den ganzen Hergang der Sache folgendermassen vorzulegen:

Die beyliegende mit Bemerkungen begleitete lateinische Schrift Libellus Supplex Valachorum Transylvaniae seye bereits den 5-ten Dezember v. J. gedruckt, mit dem *Imprimatur* und der *Unterschrift des C. Esterhazy* versehen zur hiesigen Zensur gekommen. Nachdem aber die siebenbürg. Hofkanzley diese Schrift eben so wenig, wie jene vorher unter dem Titel: *Repraesentatio Valachicae Nationis* Erschienen, zum Verbothe angetragen, so habe die Zensurshofkommission auch keinen Verboth hierüber verfügen können, sondern es seye von dem damaligen Präses der Kommission die Zulassung der gedachten Schrift dem Revisionsamte mit den Worten: *Consulta Cancellaria Transylvanica aulica admittitur*, und seine Unterschrift bekannt gemacht worden.

Auf dieses habe Szekeres sich gefasst, und die in seinem über die jezt erschienenen Gegenbemerkungen abgegebenen Zensurs Voto enthaltenen Worte: *Dass die siebenbürgische Hofkanzley gedachte Schrift, ungeachtet der von ihm damals angezeigten Anstände vollkommen zugelassen habe*, niedergeschrieben, weswegen er dann um so mehr entschuldigt zu werden verdient, als das *admittitur* schlechterdings, und ohne irgend eine Einschränkung wirklich erteilt worden seye.

Was den weiteren Umstand betrifft, dass nämlich Szekeres in seinem Voto die mehrerwähnte Gegenbemerkungen unterstützt habe, so glaubt die Kanzley dieses als eine privat Meynung, welche die entgegengesetzte Entscheidung nicht zu hindern vermöge, und um so weniger für ahndungswürdig ansehen zu dürfen, als bisher jedem Zensor die Anführung der Gründe, worauf er seine Meynung stützt, gestattet gewesen und sowohl Szekeres, als die Zensoren überhaupt allzuschüchtern werden möchten, wenn ersterem über sein zwar freymüthiges, aber nach seinem bekannten bescheidenen Charakter wohl sicher in keiner ungeziemenden Absicht unter vielen Arbeiten niedergeschriebenes Gutachten, das gewiss für ihn höchst schmerzliche Loos treffen sollte, die Aeusserung der höchsten Unzufriedenheit zu erfahren.

Nach dieser aufgeklärten Beschaffenheit der Sache, und der Umstände ist die Kanzlei also des Erachtens, dass gedachter Zensor Szekeres nichts verschuldet habe, folglich E. M. nach höchst dero Gerechtigkeitsliebe geneigt seyn dürften denselben von der angeordneten ihm auf allerhöchsten Befehl zu machenden Ausstellung allerhöchst loszuzählen.

Bey so beschafenen Umständen dürfte das Einrathen der Hofkanzley die höchste Genehmigung zu erwarten haben, wovon die siebenbürgische Hofkanzley, welche zu der höchst anbefohlenen Ausstellung den Anlass gegeben hat (vid Prius sub Nr. 2387 1792) mittelst eines Handbilletts zu verständigen wäre.

Einverstanden

Izdenczy m. p.

Similiter Hatzfeld m. p.

Eger m. p.

Res. aug.

Bei dieser gegebenen Aufklärung der Sache hat er von der dem Zensor Szekeres zu machenden Ausstellung abzukommen.

Billet an die Siebenb. Hofkanzlei.

Da Ich aus einem Vortrag der B. Ö-en Hofkanzlei von 23-ten May lezthin ersehen, dass sich der Zensor Szekeres wegen Zulassung der lateinischen Brochure Supplex Libellus Valachorum hinlänglich gerechtfertiget hat, so habe Ich hiemit die siebenbürgische Hof Kanzlei davon verständigen wollen.

Hatzfeld m. p.

Franz m. p.

von Ofen angelangt d. 2-ten Juny 792

XIV.

16 Iunie 1792.

Raportul cancelariei aulice transilvane despre aplicarea observată la unii țărani români din comitatele Cluș și Turda de a emigră din țară. Cancelaria propune să nu se mai facă nici o cercetare, care ar putea da prilej la tulburări nouă acum, când toți s'au liniștit. Impăratul decide în sensul acesta.¹

Als in dem Vortrage (Pr. 1886) dieser Umstand E. M. angezeigt wurde, haben Allerhöchst dieselben das Eirathen dahin zu genehmigen geruhet, dass die Ursache dieser Auswanderungssucht von dem 7-bürgischen Gubernium untersucht, sodann über den Befund, und Erfolg ein ausführlicher Bericht abgefordert werden soll.

Aus den nun eingelangten Gubernialberichten, und den Ausserungen der Obergespanne des Koloscher und Tordaer Komitats erhellet, dass das Volk zur versuchten Wanderung bloss durch einige unter sich verbreitete falsche Gerüchte verleitet worden sey; als da sind z. B. der Höchstseelige Kayser Ioseph sey nicht gestorben, sondern aus der türkischen Gefangenschaft befreyet worden, und befinde sich gegenwärtig zu Wien am Leben: ferner würden diejenigen Hauswirthe, die ihre jetzigen Wohnörter vor dem Georgytag nicht veränderten, als unterthätige Insassen betrachtet werden. Wozu noch der Umstand gekommen, dass die Bauern einige Abgeordnete an das Generalkommando nach Hermannstadt, und an den Regimentskommandanten nach Nassod gesendet haben, von beyden aber an das Gubernium verbescheiden worden seyn. Nachdem aber einer von den Urhebern dieser verbreiteten ungegründeten Gerüchte (derer sich keine mehr haben entdecken lassen) nach Verdienst abgestraft, und die vorgehabte Wanderung durch die Wachsamkeit der Komitatsbeamten vollkommen vereitelt worden, und dermal alles ruhig ist: so hält das Gubernium einstimmig mit dem Obergespann des Koloscher Komitats dafür, dass es nunmehr bey veränderten Umständen um so weniger nöthig zu seyn scheine, eine weitere Untersuchung zu veranlassen, als dadurch dem ohnehin argwöhnischen Volk nur Gelegenheit zu allerhand irrigem Muthmassungen, und fernerer Verbreitung falscher Gerichte gegeben werden würde.

Mit welchem gegründeten Einrathen des Guberniums die Kanzley gänzlich verstanden ist.

Auch ich bin mit dem siebenbürgischen Gubernium ganz gleicher Meinung

Izdenczy m. p.

Allerdings einverstanden

Similiter Reischach m. p.

Eger m. p.

Res. aug.

Ich genehmige das mit dem siebenbürg. Gubernio vereinte Einrathen der Kanzlei.

Franz m. p.

ddo 28 Juny 792.

¹ Nr. 3313 din 1792.

XV.

13 Iunie 1792.

Raportul cancelariei aulice transilvane despre plângerea lui Grigorie Popoviciu, fost inginer în Bucovina și pe urmă în comitatul Zarandului. Acesta se plânge, că nobilii din Ardeal apasă poporul românesc și caută să excludă din funcții și adunările comitatelor pe Români, iar guvernul oprește atât pe preoți, cât și poporul de a țineă adunări. Mai departe enumără injuriile și pagubele ce i s'au făcut și roagă să fie numit inginer în comitatul Zarandului. Cancelaria îl respinge cu plângerile lui și îi recunoaște numai o despăgubire pentru perderile suferite. Impăratul aprobă aceasta.¹

Die Beschwerden des Popovits bestehen in folgenden: dass der 7bürg. Adel das Walachische Volk zu unterdrücken, es alle Individuen aus dessen Mittel von den Aemtern, und Komitatsversammlungen auszuschliessen suche, das Gub. aber sowohl dem Volke, als auch den Popen Zusammenkünfte zu halten verboten habe, dass weiters er Supplikant aus Nazionalhass, und wegen einer im Namen der Unterthanen wider die Grundherrschaft, und den Vice Gespan verfassten Klagschrift seines Amtes im Zaraader Komitate entsetzt, und verfolgt, wie auch sein Weib aus seiner Wohnung vertrieben, und ihm ein beträchtlicher Schaden, am Hause, Wirtschaft, und anderen Habschaften von 1015 frt. 50 kr. zugefügt worden sey; Er bittet daher, entweder beim Zarander Komitate als Komitats Ingenieur, oder auch irgend an einem andern Orte angestellt zu werden.

Da vermög der diessfalls verhandelten Untersuchungs-Akten vorstehende Beschwerden ganz ungegründet befunden worden sind, und Popovits vielmehr als ein bekannter Aufwiegler der Unterthanen dargestellt wird; So erachtet die Kanzlei einverständlich mit dem Gub. dass die dem Suplikanten abgenommenen Früchte und Geräthschaften, ihm oder seinem Weibe, wenn es, wie das Gub. es schon verordnet hat, noch nicht geschehen wäre, in Gegenwart eines Komitats Beamten in Natura, oder im Werthe ohne weiters zurückgestellt werden sollen. Im Ansehn seines Schadens aber, welchen er eben so wenig, als die erlittenen Beschimpfungen rechtlich erwiesen habe, wäre demselben ebenfalls nach dem Antrage des Gub. zur gerichtlichen Behauptung seiner Forderungen die Fiskal-Assistenz beizugeben, und den Beamten der Halmágyer Herrschaft ernst gemessen zu verheben, dass selbe bei der angeordneten Wegführung der Ehegattin aus dem Dorfe Fel Vatzá auf ihre schwächliche und kränkliche Umstände keine Rücksicht genommen haben, und wenn durch diese unvorsichtige Behandlung dem Bittsteller, oder seinem Eheweibe ausser den beim Dorfsrichter gebliebenen und zurückzustellenden Effecten noch ein anderer Schaden zugefügt worden wäre, so sollten die schuldtragenden Herrschafts-Beamten zum gänzlichen Ersatz desselben verhalten werden. Dem Bittsteller aber glaubt die Kanzlei, wäre mittelst Bescheides nebst Verhebung seiner ungegründeten Angaben, und Anzüglichkeiten zu bedeuten, dass er alsogleich nach Hause sich begeben, und nicht mehr unterlange, den Allerhöchsten Hof mit Unwahrheiten zu behelligen, sondern den anbefohlenen Ersatz seines erweislichen Schadens beim Gub. ansuche.

Was sodann die von ihm angesuchte Anstellung betrifft, da bezieht sich das Gub. auf die beiliegenden Aeusserungen des Protonotärs Cserei, und des V. Gespans Hollaki, dann des General Baron Entzenberg, und des Galiz. Gubern. aus welchen zu entnehmen ist, dass Popovits in Zarander Komitate wegen Mangel der erforderlichen Eigenschaften, und nicht aus Nazional Hass von Komitats Dienste ausgeblieben sey, dann

¹ Nr. 3373 din 1792.

dass er in der Bukovina als beedeter Moldanischer Dolmetsch wegen Anstiftung der dortigen Bojaren zu Beschweiführungen wider die Landesverfassung, dann wegen seines Ungehorsames abgeschafft und in sein Geburtsort relegiert worden sey; das Gub. erachtet daher, dass, da auch für das Zarander Komitat gar kein Ingenieur genehmiget worden wäre, sondern die diessfälligen Obliegenheiten verordneter massen, durch den Hunyader Komitats Ingenieur zu versehen seye, die Anstellung des Bittstellers, als Zarander Komitats Ingenieur, nicht statt finden könne, wie denn dieser Popovits als ein berüchtigter Aufwiegler mehr einer Bestrafung, als der Anstellung würdig sey.

Bei dieser Beschaffenheit ist demnach die Kanzlei des Dafürhaltens, dass dieser Popovits mit seinem Anstellungsgesuche lediglich abzuweisen wäre.

den 2. Iuly. Das Einrathen der Hofkanzley ist des höchsten Beyfalls würdig.

Izdenczy m. p.

Eod. Ich bin mit dem Einrathen der Hofkanzlei verstanden.

Similiter Reischach m. p.

Eger m. p.

Resol. Augus.

Ich genehmige das Einrathen der Hofkanzley.

Franz m. p.

den 4-ten Iuly 1792.

Școala de agricultură și meserii din Munții- apuseni.

«Asociațiunea» se ocupă de multă vreme cu gândul de a veni în ajutorul Românilor din Munții apuseni, cari sunt din ce în ce mai primejduiți în existența lor națională. În timpul din urmă s'a sulevat idea de a înființa o școală de agricultură și una de meserii în Câmpeni. Comitetul despărțământului Abrud-Câmpeni a studiat amănunțit chestiunea și a înaintat comitetului central al Asociațiunii următoarele rapoarte:

I.

Onorat comitet cercual!

Prin raportul meu prezent, vreau să mă achit de sarcina ce mi-a impus onor. Comitet cercual — în una din ședințele premergătoare, — incredințându-mi spre studiere chestia unei școale de meserii în Câmpeni.

Importanța ce o pot atribui acestei chestii m'a îndemnat să mă ocup în detalii, cu starea de azi a meseriilor din ținutul Câmpenilor; să mă ocup și să cercetez, de ce material brut dispunem noi, ce material se produce aici, prin urmare nu suntem siliți a-l importa? — Să cercetez apoi cauzele cari au contribuit și contribue și în prezent la stagnarea industriei noastre odinioară înfloritoare? — Apoi în necs cu înființarea școalei să arăt, ce stabilimente industriale, fabrici se vor putea creă în acest ținut, ca o urmare naturală a școalei de meserii? Și numai în urma acestora să prezint un plan privitor la înființarea mult doritei școale de meserii.

În înțeles mai restrâns, ținutul Câmpenilor e format din cele 10 comune aparținătoare cercului pretorial Câmpeni, anume: Câmpeni, Bistra, Certege, Săcătură, Neagra, Albac, Scărișoara, Ponorel, Vidra de jos și Vidra de sus. Gravitează spre Câmpeni comuna Sohodol, aparținătoare proto-presbiteratului Câmpeni, nu mai puțin pentru apropiere: Cărpinișul și Mușca, apoi și Abrud-satul, locuitorii cărei comune parte ca lucrători de pădure, parte ca comercianți sunt în contact continuu cu locuitorii din comunele cercului Câmpeni. Populația română a acestor comune se urcă la 47 mii suflete, iar numărul familiilor trece peste 9 mii.

Comuna Câmpeni parte pentru oficiile cari își au sediul acolo: judecătoria reg. de cerc; oficiul cărților fonduare; 3 oficii silvanale regești; 1 oficiu silvanal regesc cercual; preceptorat etc; parte pentru târgurile sale renumite, e un centru natural și al comunelor Lupșa, Ofenbaia și jur, comune situate pe valea Arieșului, numai puțin, al comunelor din jurul Abrudului.

Eu însă în raportul meu mă voi referi numai la cele 14 comune, cari formează ținutul propriu zis al Câmpenilor, locuitorii căror comune și în trecut s'au văzut îndemnați a îmbrățișa mai mult meseriile și economia de vite, decât agricultura, aici mai puțin rentabilă.

Ocupațiunea principală a locuitorilor din aceste 14 comune a fost întotdeauna industria, adică meseriile, învățate însă nu d-la meseriași pro-văzuți cu certificate industriale, ci dela părinții lor. Îndeosebi la locuitorii celor 10 comune din cari se formează cercul pretorial Câmpeni, s'a dezvoltat și prin anii 1850—1880, a ajuns la starea cea mai înfloritoare: ciubărăritul (văsăritul, adică fabricarea vaselor de lemn); apoi șindăritul, bărădășitul și firezăritul.

După stagnarea ce-a urmat îndeosebi în ramul văsăritului, a început a se desvoltă un ram nou al industriei de lemnărit, adică fabricarea din lemn de fag, de paltin, ulm, cireș, plop, carpin, răchită, mestecăn, ect., a uneltelor economice, precum: a furcilor de fân, a greblelor pentru adunarea paielor din pleavă, pentru adunatul fânului, — ca prinse după cai, — a toporăștelor de coasă, a troacelor diferite, a ploștelor, a părților de lemn din care se compune plugul, carăle, roțile; a jugurilor, a lopeților, a măturilor de mestecăn și ale altor multe unelte necesare în economie și industrie. S'a mai dezvoltat și ajuns la o stare înfloritoare co-jocăritul, apoi cusutul și croitul vestmintelor țărănești pentru bărbați și femei. Iar femeile se ocupă preste tot și'n toate aceste comune cu țăsutul pânzei de cânepă de in, de bumbac și cu țăsutul stofelor albe și sure de lână, a straelor și ale altor vestminte necesare țăranilor noștri.

Durere însă, că și această industrie adică țăsutul, se continuă nu ca meserie ci ca industrie de casă întocmai ca văsăritul, jocăritul și celelalte. E știut apoi că produsele industriei de casă lucrate tot cu unelte primitive ale moșilor și strămoșilor, nu pot concura cu produsele eșite din atelierile meseriașilor deprinși a se conforma gustului mai dezvoltat

al publicului cumpărător, deprinși cu întrebuințarea uneltelor și mașinăriilor cari le pot asigura spor în lucru și o executare mai măiastră a produselor.

Grupăți după ocupația principală ce o au susținătorii de familie din acest ținut, am compus pe baza datelor colectate și adunate din parte-mi; tabloul ce urmează, la care tablou baza o formează cele peste 9 mii familii din ținutul mai restrâns al Câmpenilor.

Cu industria de lemn ca ocupație principală se ocupă:

1. Văsari, adică ciubărari sau butnari	2110	susținători de familie români
2. Bărdași	680	„ „ „ „
3. Șindilari	430	„ „ „ „
4. Fabricanți de unelte economice. . .	150	„ „ „ „
5. Rotari	52	„ „ „ „
6. Măsari	40	„ „ „ „
7. Firezari	140	„ „ „ „

Deci se ocupă cu lemnăritul ca ocu-

pație principală 3602 „ „ „ „

Mai sunt a se lua în considerare ceice urmează industria lemnăritului numai ca ocupație secundară, într'aceștia putem cuprinde pe stânenari cari taie lemnele de foc în pădurile de fag, apoi pe cei ce se ocupă cu tăierea trunților (buștenilor) de brad, numărul cărora trece peste una mie susținători de familie. Putem cuprinde și pe cei aproape 900 cărauși susținători de familie, cari se ocupă exclusiv cu transportarea mărfurilor industriei de lemnărit, a grinzilor, coarnelor, lațurilor, șindilelor etc. Toți aceștia au ca ocupație laterală bărdășitul, șindilăritul apoi văsăritul. Deci, dacă vom adauge la numărul locuitorilor cu ocupația principală lemnăritul și pe cei amintiți mai sus, cari urmează industria lemnăritului ca ocupație secundară, vom afla că numărul industriașilor de lemnărit formează majoritatea susținătorilor de familie din acest ținut.

Tot după ocupația principală, în alte ramuri industriale putem grupa pe susținătorii de familie din acest ținut în modul următor:

1. Morari	120	susținători de familie români
2. Croitori	89	„ „ „ „
3. Ciobotari, pantofari și cărpaci . .	87	„ „ „ „
4. Cojocari	32	„ „ „ „
5. Fauri și potcovitori de cai . . .	69	„ „ „ „
6. Vărari	35	„ „ „ „
7. Lăcătuși	2	„ „ „ „
8. Orologieri	1	„ „ „ „
9. Argăsitori de piei	1	„ „ „ „
10. Strungari	1	„ „ „ „
11. Plevari	1	„ „ „ „
12. Frizeri	1	„ „ „ „

13. Tapisieri	1	susținători de familie români				
14. Măcelari	8	"	"	"	"	"
15. Luminari	2	"	"	"	"	"
16. Postăvari adecă proprietari de dube și vâltori	12	"	"	"	"	"
17. Cioplitori de piatră	1	"	"	"	"	"
18. Zidari	60	"	"	"	"	"
19. Căramidari	40	"	"	"	"	"
20. Olari	2	"	"	"	"	"
Suma	565	"	"	"	"	"

Numărul susținătorilor de familii, cari continuă aceste meserii, ca ocupație secundară e mult mai mare. Ba, mai sunt indivizi cari pricep să îndeplinească din nule coșuri pentru căruțe, vârșe pentru prinsul peștilor, sunt cari pregătesc cele mai frumoase bastoane, cari sculptează cruci de lemn, linguri de lemn etc. și alte multe meserii cunoscute din partea locuitorilor acestui ținut, cari locuitori însă continuă aceste meserii nu ca ocupație principală, ci ca ocupație secundară, deci nu-i puteam cuprinde în conspectul de mai sus.

Fără să exagerez, cu drept cuvânt pot afirmă, că două treimi a susținătorilor de familii din acest ținut sunt și azi meseriași, iar femeile și fetele lor fără deosebire, toate se pricep în arta torsului și a țesutului.

Spiritul de întreprinderi și spiritul comercial încă e destul de bine dezvoltat. Numărul comercianților, dacă între ei pot număra și pe cei ce transportă în spinare marfa pe la casele oamenilor, trece peste 2 sute. În grupa aceasta însă, n'am cuprins pe văsari și pe ceilalți meseriași obișnuiți a-și vinde nu numai produsele lor, ci și alte mărfuri. Restul susținătorilor de familii din acest ținut îl formează economii de vite, plugarii, minerii, ziuășii și căraușii.

Din mulțimea aceasta de meseriași, provăzuți cu certificate industriale avem numai:

- 20 bărdași
- 4 măsari
- 2 rotari
- 12 croitori
- 14 pantofari și ciobotari
- 1 cojocar
- 8 fauri
- 1 lăcătuș
- 1 frizer
- 1 tapesier
- 8 măcelari ♦
- 15 zidari
- 1 argăsitor de piei.

Suma 88

Încercările de a face pe ciubărari (văsari) să învețe meseria butnăritul, au avut ca urmare, că tinerii trimiși la învățătură în orașe străine, nu s'au mai reîntors în comunele lor, deschizându-și acolo ateliere. Astfel avem butnari originari din Vidra în Oradea-mare și în alte orașe din Ungaria. Cei stabiliți acolo se scuză, că pentru aceea au fost siliți să-și deschidă ateliere în orașe străine, pentru că în satele noastre n'au acel venit.

Urmarea e, că produsele celorce n'au certificate industriale nu se pot desface și vinde prin orașele și satele noastre din țară, unde sunt stabiliți butnari, de ai noștri, ci se pot vinde numai în târgurile de țară. Persecutarea muntenilor văsari și pe această temă e la ordinea zilei, putându-și valoră numai foarte anevoios mărfurile lor, deși sunt bine și solid lucrate. Urmarea se poate prevedea, văsarilor și alți meseriași își vor părăsi încetul cu încetul meseria moștenită dela părinții lor, vor emigra prin America și prin alte țări ca lucrători în diverse fabrici.

Cauza stagnării meseriilor din acest ținut o a-și putea descrie, reasumând în puține cuvinte cele amintite mai sus. Nici o meserie, ca industrie de casă nu poate prospera, produsele industriei de casă cu produsele meseriașilor în multe privințe nu pot concura, precum nici produsele meseriașilor nu pot concura cu produsele fabricilor. Produsele moșilor ciubărari puteau concura cu ale meseriașilor atunci, când lemnul îl primeau moșii aproape gratuit. Azi valoarea lemnului față de valoarea din anii, în cari ciubărăritul era în starea cea mai înfloritoare, s'a urcat enorm. Azi numai cu unelte perfecționate cari asigură un spor mai mare în lucru și numai prin întrebuințarea înțeleaptă a materialului scumpit, se poate restabili concurența, la care rezultat, vor putea muntenii noștri ajunge, numai învățând meseriile, când apoi se vor deschide iarăși piețele pentru produsele lor.

Munteanul îndemânatic și priceput în a face și cele mai frumoase și gingașe lucrări, fără a fi instruit de alții, a dat și în trecut dovadă că-i apt pentru meserii. Iar numărul cel mare al susținătorilor de familie industriași, e asemenea un argument, care pledează atât de elocvent pentru înființarea școalei de meserii în Câmpeni.

A neglijă și în viitor datorința ce-o avem de-a promova meseriile în ținutul nostru e, a comite un păcat național neiertat. Ori nu vedem noi, că până când meseriile sprijinite de invențiunile moderne și a tehnicei, a făcut progrese enorme, până atunci industria de casă a ținutului nostru se află aproape tot la acel stadiu, ca înainte cu 1000 de ani? Ori nu vedem noi cum a pătruns deja cartonul în satele noastre, corcindu-ne portul? Cum în lipsa de croitori pentru vestmintele femeiești și bărbătești din comunele mai muntoase, ca Scărișoara, Neagra, etc., locuitorii căror comune au fost siliți să-și procure o parte din vestmintele lor în Bihor; ca ținutul cel mai apropiat de ei, — astfel în îmbrăcămintea Scărișorianului aflăm o jiletcă înșinorată asemănătoare «Atilei» ungurești; iar în îmbrăcămintea femeii din Scărișoara aflăm o jachetă numită din partea lor «horhoană» asemănătoare unui surtuc husăresc.

Astfel, parte pentru a scăpa industria noastră de casă de nimicire totală, parte pentru a regenera portul țărănesc decăzut, parte pentru a desvoltă bunăstarea locuitorilor din acest ținut, parte pentru a pune stavilă emigrărilor, ce sunt la ordinea zilei, ni se impune datoria înființării școalei de meserii în Câmpeni și ni se impune datoria de-a promova meseriile și prin înființarea de cursuri complementare ambulante în comunele ținutului nostru.

Am cercetat diferite școale de meserii din patrie, dar nici una nu e întocmită astfel, ca să corăspundă cerințelor noastre locale.

La înființarea unor atari școale, va trebui neapărat, să se ia în considerare pe lângă necesitățile locale și o altă condiție, dela care depinde progresul acelei școale, anume: va trebui, să se ia în considerare, că de ce material dispune acel ținut, ce material se produce acolo și nu e necesar importul lui?

Economia de câmp abia în 2—3 comune ale acestui ținut e rentabilă. Pomăritul, grădinăritul și stupăritul pot fi rentabile, având însă în vedere situația climatică a acestui ținut, nu e permis să considerăm aceste ramuri economice de suficiente pentru asigurarea bunei stări a locuitorilor noștri, prin urmare nu putem considera aceste ramuri economice de ocupațiune principală, ci numai de ocupație secundară pentru locuitorii din ținutul nostru. Astfel ni se impune datoria de a îndemna pe tineretul nostru să îmbrățișeze cariera meseriilor rentabile.

Spiritul de întreprindere și comerț a locuitorilor acestui ținut, cari exportează și valorează obiectele industriei de casă, nu va scădea nici pe viitor, când va trebui să exporteze obiectele ieșite din atelierele meseriașilor, mult mai perfecte și mult mai valoroase.

Pentru ca acele obiecte, acele produse să poată concura cu produsele străine, e necesar să dispunem de material efin.

Vom promova și cultivă deci numai acele ramuri de meserii prin școala noastră, pentru cari meserii tot noi putem produce materialul suficient.

Cu oarecare greutate, mi-a succes să compun o consemnare aproximativ destul de exactă, a materialului ce produc munții noștri.

I. Oficiile silvanale au fost atât de gentile, ca să-mi deă informațiuni, că cele 14 comunități de avere a foștilor urbarialiști; apoi domeniile erariale și în fine cele 4 domenii private, cari împrejmuesc ținutul nostru, pe baza planurilor de manipulație a pădurilor, pot aduce în vânzare anual circa 160,000 cubici lemn de brad, 50,000 cubici lemn de fag; 15,000 cubici lemn divers, de carpen, frasin, ulm, paltin, cireș, răchită, plop, meșteacă, etc.

II. Pe locurile mlăștinoase și umede din apropierea Arieșului și a afluentelor lui, se produce anual după estimarea experților circa 150 până la 200 tone odraslă de salcă nobilă, potrivită pentru împletitul corfelor

diferite. Acest material se poate spori prin o cultură mai intensivă a salciei nobile, la mii de tone de vâlstare.

III. Ne stau la dispoziție dealuri întregi de marmură fină, exploatarea căreia d. e. în Sohodol, abia s'a putut începe și deja din lipsa de lucrători pricepuți a trebuit sistată.

IV. Dispunem de dealuri și munți de piatră potrivită pentru cuți, tocile și pietre de moară.

V. Se vând numai în Abrud, din ținutul nostru anual circa 10,000 piei de miel și oaie și circa 600 piei vite cornute, cari după ce se lucrează, se argălesc, se pregătesc din ele piei potrivite pentru cojoace, irhe și opinci, se vând iarăși locuitorilor din ținutul nostru.

VI. Avem la dispoziție lână, cânepa și inul necesar îmbrăcăminteii locuitorilor ținutului nostru.

VII. Și în fine trebuie să amintesc, că stupăritul stagnează și din cauza întrebuițării prea mari, a luminelor de parafină, astfel ceara în timpul din urmă a devenit necăutată. Cu toate acestea se produce în ținutul nostru anual circa 5 tone de ceară.

De cantitatea destul de mare a rășinei ce se produce, precum și a altor mărfuri și materiale ce sunt în abundență în ținutul nostru, nici nu amintesc de astădată.

Aceste produse, aceste mărfuri brute le iau de bază pentru lucrările școalei proiectate. Cu timpul însă sporindu-se meseriașii eșiți din școala de meserii, aceia pot fi îndemnați să se grupeze în societăți, fondând astfel stabilimente industriale (fabrici).

Cantitatea enormă de scânduri, ce se taie în cele aproape 140 fireze mânate de apă, se pot întrebuița la fabricarea mobilelor de casă a ferestrelor, ușelor. La timpul său înființarea unei fabrici de mobile în Câmpeni, sau jurul lui, ar fi foarte rentabilă ba s'ar impune chiar.

Varul, cimentul și asbestul, ce se află în abundență în dealurile acestui ținut, ar îndemna pe locuitorii deveniți meseriași și situați materialicește mai bine, să fondeze fabrici de eternit și de ciment.

Lutul potrivit pentru oale aflător în mai multe comune, ar da ansă la dezvoltarea olăritului.

Cremenea (flintul) și cuarțul aflător iarăși în mare cantitate, ar îndemna pe oameni să înființeze sticlării.

În modul acesta, prin școala de meserii s'ar pune bază sigură dezvoltării industriale și economice a locuitorilor din munți, prin care s'ar putea asigura mai ușor existența lor.

Din micul exposeu a materialului și mărfurilor ce le posedem, pot judecă, că meseriile cele mai rentabile pentru acest ținut sunt următoarele:

Butnăritul (văsăritul), apoi meseriile: de tâmplar, rotar, fabricarea uneltelor economice amintite deja, împletitul corfelor, strungăritul și sculptatul lemnului, fabricarea jucăriilor de lemn din resturile de lemn nefolo-

sibile, după ce mijloacele de comunicație prin deschiderea liniei ferate Abrud—Câmpeni—Turda s'a sporit, a devenit rentabilă sculptura marmorei și a altor pietre.

Meseria de croitor și cojocar, se impune ca o necesitate locală; iar pentru a da avânt stupăritului, se impune învățarea meseriei de lumânări, cari lumânărari să fabrice luminele de ceară necesare bisericilor noastre.

Școala de meserii înființândă, având despărțămintele amintite mai sus, ar primi ca elevi un număr de cel puțin 150 băieți și anume:

pentru butnărit (vășărit)	40	elevi
„ rotărit	10	„
„ fabricarea uneltelor economice	20	„
„ tâmplărit	10	„
„ strungărit și sculptura în lemn și fabricarea jucăriilor pentru copii	10	„
„ împletitul corfelor din nule	10	„
„ sculptatul marmorei	20	„
„ cojocărit și pregătirea irhei	10	„
„ croitorie	10	„
„ lumânărit	10	„

suma: 150 elevi.

Școala de meserii înființândă, pentru ca deja la începutul activității sale să poată desvoltă o activitate binefăcătoare, va aranjă cursuri complementare. Astfel de cursuri complementare se pot aranjă în anii primi la institut, ca cursuri ordinare, iar mai târziu în timpul feriilor ca cursuri complementare ambulante, în comunele ținutului.

Primul curs complementar s'ar începe la 1 Octomvrie și ar dură până la 30 Noemvrie, pentru cei ce voiesc a se perfecționa în împletitul corfelor.

Al doilea curs pentru butnari (vășari), cari au deja oarecare dexteritate în această meserie, s'ar începe la 1 Decemvrie și s'ar termină la 31 Ianuarie, când ciubărarii își pot părăsi mai ușor căminele lor. Scopul principal al acestui curs este, ca ciubărarii să-și câștige dexteritate în întrebuințarea și manauarea uneltelor mai perfecte.

Al treilea curs s'ar creă anume pentru femei, spre a-și câștiga dexteritate în arta țăsutului și în manauarea uneltelor mai perfecte. Acest curs s'ar începe la 1 Februarie și ar dură până la 31 Martie.

Al patrulea curs ar fi pentru cojocari și croitori, spre a-și câștiga dexteritate în croirea vestmintelor, în croirea cojoacelor, a căciulelor și în pregătirea irhei. Acest curs s'ar începe la 1 Aprilie și ar dură până la 31 Mai.

Numărul ascultătorilor unui atare curs complementar s'ar putea fixa la 30.

Elevii ordinari ai școalei de meserii ar fi să se primească pe timp de trei ani, excepții s'ar putea face cu elevii primiți în despărțământul pentru împletirea corfelor cari să fie primiți pe timp de doi ani.

Instrucția întocmai ca la alte școli de meserii s'ar începe la 15 Septembrie și ar dura până la 31 Iulie.

Atât instrucția teoretică, cât și cea practică ar fi să se dea în mod gratuit, iar susținătorii școlii din mijloacele ce le vor stă la dispoziție sau se vor crea ulterior, vor susține un internat pentru elevii ordinari ai școlii.

La școala de meserii pot fi primiți tineri de la etatea de 14 – 17 ani, cari sunt sănătoși și au absolvat cel puțin 4 clase elementare, eventual știu bine scrie și citi.

Materialul necesar atât pentru cursurile ordinare, cât și pentru cele complementare să-l dea institutul. Tot institutul se îngrijește de uneltele necesare, cari se pun la dispoziția elevilor și ascultătorilor cursurilor pe lângă răspundere materială.

Produsele atelierelor institutului, sunt ale institutului și se valorează în favorul lui.

Un institut, adică o școală de meserii întocmită astfel va trebui să aibă următorul personal:

1. Un director.
 2. Trei profesori, sau învățători cvalificați pentru obiectele: Desemn, Caligrafie, Comput, Fizică, Chimie, Geometrie, Geometria-descriptivă, Tehnologie și Contabilitate.
 3. Cătiheți.
 4. Un medic supraveghetor al stărilor sanitare.
 5. Un econom și vânzător al produselor eșite din atelierile institutului.
- Ca instructori practici și conducători de lucru în ateliere, vor fi:
Un măiestru vâsar și un măiestru butnar.

- „ „ rotar.
- „ „ pentru uneltele economice.
- „ „ tâmplar.
- „ „ strungar și sculptor de lemn.
- „ „ cojocar.
- „ „ lumânărar.
- „ „ împletitor de corfe.
- „ „ croitor.
- „ „ sculptor de piatră.

Ca suplent pentru cursurile complementare un măiestru țesător (tocaciu). Mai este necesar de a fi primiți în serviciul institutului 3 servitori. Institutul va fi supravegheat din partea unui comitet instituit pe un period de trei ani și constătător:

1. Din un președinte, denumit prin comitetul central al Asociațiunii.
2. Din un viceprezident ales din sânul comitetului de supraveghiere, prin acelaș comitet.
3. Din referent, care e directorul institutului.
4. Din un notar, ales de comitet.

5. Din 6 membri în comitetul de supraveghiere, aleși din partea comitetului cercual al despărțământului Abrud-Câmpeni al Asociațiunii.

În atelierele institutului elevii vor primi instrucție practică în 36 ore pe săptămână, în lunile de iarnă și în 42 ore pe săptămână pentru lunile de vară.

Planul detaliat al instrucțiunii practice pentru fiecare meserie în detal se va prezenta la timpul său pentru dezbateri și îndreptare personalului institutului. Totasemenea și planul instrucțiunii teoretice.

Un astfel de plan, pe baza planurilor altor institute și a ordinațiilor ministeriale, am pregătit și eu subscrisul, dar fiindcă nu-l pot cuprinde în cadrul acestui raport, și fiindcă e prea voluminos, nu-l prezent aci.

Instrucția teoretică se dă:

Din religie 2 ore pe săptămână pentru fiecare curs.

„ caligrafie 2 ore pe săptămână pentru fiecare curs.

„ desemn de modele 4 ore pe săptămână pentru fiecare curs.

Geometria descriptivă 2 ore pe săptămână pentru fiecare curs.

Comput pentru curs I, II, contabilitate pentru curs III, 2 ore pe săptămână.

Fizică, chimie, geometrie, tehnologie câte 1—1 oră pe săptămână. Absolvenții școlii vor fi provăzuți cu testimonii în regulă pe baza cărora vor putea intra ca calfe în ateliere străine. Școala de meserii va primi dreptul de publicitate, întrucât se va conforma planului de instrucție prescris.

Asemenea institutul va providea cu certificate corăspunzătoare și pe ascultătorii cursurilor complementare, cari apoi pe baza lor își pot deschide ateliere și pot cere certificate industriale.

Suținerea unui atare institut reclamă următoarele investiții:

I. pentru procurarea și înzestrarea atelierelor cu toate uneltele necesare și mobile;

Atelierul butnarilor (văsarilor)	. . .	cu 40 elevi cor.	2200.—
„ rotarilor		„ 10 „	700.—
„ pentru fabr. unelt. econom.	„ 20 „	„	1,500.—
„ tâmplarilor		„ 10 „	1,200.—
„ strungar. și sculpt. de lemn		„ 10 „	2,000.—
„ împletitul corfelor		„ 10 „	200.—
„ sculptatul marmorei		„ 20 „	1,000.—
„ cojocarilor		„ 10 „	500.—
„ croitorilor		„ 10 „	1,000.—
„ luminarilor		„ 10 „	600.—
„ pentru țăsut (curs complementar)	. . .	„	3,000.—

Suma . cor. 13,900.—

Mobile în salele de prelegeri și cancelarii precum

și recvizitele de învățământ, reclamă o sumă

de cel puțin cor. 5,000.—

Astfel aceste investiții ar reclama spesele, Suma . cor. 18,900.—

Iar cheltuelile anuale atunci când întreg personalul institutului e completat, ar fi:

salare	cor. 20,000—
încălzit și luminat	„ 4,000—
material de lucru	„ 15,000—
susținerea și repararea edificiului	„ 1.000—
Suma	cor. 40,000—

Față de aceste spese anuale, institutul ar avea venit din valoarea produselor institutului, care venit luându-se de bază spesele de cor. 15,000, pentru procurarea materialului necesar, s'ar putea stabili în cor. 20,000.

Deci deficitul anual al institutului s'ar putea stabili astfel:

Diferința între sumele de mai sus	cor. 20,000—
Deteriorarea uneltelor	„ 2,000—
Suma	cor. 22,000—

Acest deficit însă pe lângă o conducere înțeleaptă a institutului, va putea să dispară total din budgetul institutului, îndeosebi după ce numărul elevilor din anul al III-lea de școală s'a sporit.

Edificiul unui atare institut ar trebui să cuprindă:

4 sale de învățământ (dintre cari 1 sală pentru curs complementar).

1 cvartir pentru director constător din 4 odăi, cuină.

1 cancelarie.

1 sală de conferințe.

1 odaie pentru revizite și modele.

1 sală pentru expunerea și vinderea obiectelor produse.

1 magazin pentru aceste obiecte.

2 cvartire pentru servitori.

1 magazin pentru material.

11 ateliere, dintre cari 2 odăi pentru cojocari.

Întreg edificiul cu curtea ar cuprinde un teritoriu de 3024 m², și aproximativ ar costă circa 80,000 coroane.

Că de ce mijloace dispune onor. Comitet central al Asociațiunii, nu pot să știu fiindcă nu mi s'a comunicat.

Eu la croirea planului meu nici n'am avut să iau în vedere mijloacele, ci să prezint un plan pentru școala de meserii astfel întocmite, ca aceea să corăspundă tuturor cerințelor noastre.

Onor. Comitet central, având toate informațiile posibile la dispoziție și consultând și pe bărbații specialiști în această materie, va putea întocmi o școală de meserii în Câmpeni, cu un program și mai bogat, eventual va mai reduce ceva din planul ce-l prezint întocmind noul plan amăsurat mijloacelor de care poate dispune.

La tot cazul, ideia mareață de a creă mijloacele de existență, de a trezi la viață nouă un popor număros și viguros nu trebuie dată uitării. Căci nu e vorba de cele 14 comune numai, aduse în combinație în acest

raport. — ci de întreg ținutul «Munților-Apuseni» cu ținutul mai restrâns al Abrudului a cărui industrie, mineritul, a decăzut; cu ținutul Ofenbăii, unde locuitorii azi numai din economia de vite se mai pot susține.

Școala de meserii din Câmpeni, ar fi a întregului ținut al «Munților-apuseni» și ar contribui la dezvoltarea și bunăstarea nu numai a unui popor care numără 47 mii suflete, ci al unui popor român de 4—5 ori mai numărös, care trăește răslețit prin plaiurile și văile munților dintre Brad, Alba-Iulia și Turda; — Huedin, Vașcău și Hălmagiu.

Abrud-sat, la 3 Iulie 1912.

Iosif Gomboș.

II.

Onorat comitet cercual,

După încredințarea on. comitet cercual dela 26 Febr. 1912 mi-a revenit mie a face propunerea dorită cu privire la înființarea unei școale economice în comuna Câmpeni și optată de Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român și menită pentru ajutorarea poporului de pe teritoriul despărțământului Abrud-Câmpeni al numitei Asociațiuni.

Pentru acest scop am căutat însumi orientări necesare, cercetând școala economică din Mediaș susținută de universitatea săsescă și care corăspunde chemării sale, având școală cu 3 clase în 3 ani, cu profesori cualificați, edificii corăspunzătoare și teritor mare, pe cari se fac probe din orice fel de ram de economie: sămințe grase, poame, ierburi, vite. Dar edificiile costă la 200 mii coroane și susținerea anuală cam 20 mii cor.

După aceste orientări nu pot să propun înființarea unei școale economice dorită, care cere sume mari și e sub supraveghierea legii statului, ci am cugetat și pot propune numai *formarea unei ferme (economie de îndreptare) care ar putea fi de ajutorare locuitorilor numitului despărțământ* și care ar constă din o casă și măietoarile necesare cu un teritor de 10—15 jug., ce ar costă cam 20 mii coroane. Această fermă să fie condusă de un pricepător absolvent al unei școale economice și să se cultive: vite bune, nutrețuri, legume, lăptărie, altoi-pomi, la a căror susținere s'ar recere cam 6 mii coroane.

La această fermă s'ar aduce în fiecare câte 2 economi din fiecare comună, ca să vază și să se deprindă. Apoi s'ar țineă vite de prăsilă, cari se împart la câte un fruntaș cu răspundere, în fiecare comună, s'ar crește altoi și s'ar împarte cu sutele în fiecare comună și altele câte se mai pot produce și folosi în aceste locuri muntoase.

Indeosebi însă s'ar putea învăța progresul la o lucrare mai bună a pământului și astfel la ajungerea unei produceri mai bogată și mai bună.

Vr'un venit curat n'ar putea aduce aceasta fermă, căci acela ar trece la folosirea din partea locuitorilor.

Prin această părere, cred că am împlinit dorința on. Comitet cercual.

Am ținut cont la formarea acestei păreri și de informațiile ce le-am primit de unde a fost pornită dorința în această direcțiune.

Referitor la meserii se prezintă părerea încredințatului preot Iosif Gomboș.

Am căutat să pot face mai mulțămitor dar vederile câștigate nu mi-au permis.

Romul Furdui,
protopop.

III.

Proces verbal luat la 30 Decembrie 1912, în ședința comitetului cercual a despărțământului *Abrud-Câmpeni* al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român». Prezenți: R. Furdui, directorul despărțământului, Demetriu Goia, notar, Dr. Laurențiu Pop, Dr. Zosim Chirtop, Dr. Candin David, Iosif Gomboș și Pompiliu Piso.

Pentru îndeplinirea decisului comitetului central Nr. 30—1912 referitor la înființarea unei școale de agricultură și de meserii în comuna Câmpeni, pentru folosul locuitorilor din «Munții apuseni» la prezentarea rapoartelor comisiunei aleasă în ședința acestui comitet cercual dela 26 Februarie 1912.

Comitetul cercual se exprimă astfel:

a) Fiecare școală să fie organizată corespunzător, cea de agricultură cu un curs de un an, cu 2 profesori, cea de meserii cu un curs de 3 ani, cu un director și 3 profesori. Elevi: la agricultură 20 și la meserii 40.

b) Edificiile ar costă: cel pentru agricultură: 40 mii coroane și cel pentru meserii 100 mii coroane.

c) Susținerea școalei de agricultură: 8000 coroane și a școalei de meserii cu profesori și cu elevi 20.000 coroane. — Venitele acestor școale ar fi mici, pentru că produsele lor sunt mai mult modele și deprinderi.

Comitetul află foarte necesare aceste școale pentru ajutorarea și salvarea locuitorilor din aceste părți precum se vede și din rapoartele comisiunei exmise.

*

Asociațiunea și-a împlinit datoria, când a căutat să studieze amănunțit situația Românilor din Munții-Apuseni și felul de organizare al școalelor proiectate.

Instituțiunea noastră nu dispune, însă, de mijloacele materiale necesare pentru a și înființa numitele școale. Rămâne ca obștea românească să aprecieze îndeul importanța națională a unei acțiuni de ajutorare și de salvare a Românilor din Munții-Apuseni și să-i pună la îndemână Asociațiunii mijloacele materiale trebuincioase pentru a o putea realiza.

Facem deci apel la întreg publicul românesc și în special la Românii din Munții-Apuseni să facă Asociațiunii donațiuni pentru înființarea acestor școale.

DĂRI DE SEAMĂ.

Dr. Albert Amlacher: Rumes. Aus der Vergangenheit und gegenwart einer siebenbürgisch-sächsischen Dorfgemeinde. Hermannstadt 1912.

Cunoscutul cercetător harnic al istoriei Sașilor, d-l Dr. A. Amlacher, publică într-o broșură de 52 pag. o scurtă monografie istorică a Romosului «săsesc», a unui sat de lângă Orăștie, unde D-Sa este preot. Azi acest sat nu mai este al Sașilor, cari abia și-au putut mântui câteva case în el, ci este locuit aproape numai de Români. Monografia preotului săsesc de acolo ne va interesa prin urmare și pe noi, cuprinzând știri și informații, privitoare la Românii din Romos.

Autorul cuprinde într'un mic capitol știrile cele mai vechi despre Romos, luminându-le așa cum o fac aceasta Sașii în cărțile lor de istorie. Cu totul tratează istoricul comunei în 12 capitole. Pentru noi de mai mare importanță este cap. 4 în care se vorbește de lupta Sașilor cu Românii din Romos: Im Ringen mit den Volksfremden. Acești streini sunt Românii, cari — după dânsul — s'au strecurat în Ardeal abia după năvălirea Turcilor, cari i-au scos din patria noastră originară. Așa s'au așezat ei și în ținutul Orăștiei, unde au întemeiat trei sate Șebeșel, Romoșel și Cugirul. Ce-i drept, cartea d-lui Amlacher, nu urmărește vre-un scop științific, cu toate acestea nu atinge neplăcut *naivitatea* dânsului de a pune așezarea Românilor în părțile acestea după năvălirea turcească. Noi suntem menționați aici, pe teritorii, unde locuiesc acum Sași, într'un timp când nici nu eră încă vorbă de Turci în Europa. Tonul de elegie, care predominază cartea d-lui Amlacher, ne explică însă și teoriile d-sale.

În 1499 se amintește deja un Român din Romos Neagu, care datorează 40 galbeni ungurești banului din Craiova. În 1557 cer drepturi egale la posesia pământului, fiindcă și ei suportă în aceeași măsură sarcinile comunei și contribuie la plata rectorului școalei (gleicherweise die gemeindelasten tragen und zum gehalt des Schulrektors beisteuern). Judele regesc și universitatea săsească îi resping însă cu cererea lor. Citând un unic caz din 1566 a unui Român din Cugir, care a aprins o pădure a Sașilor, îi face autorul pe strămoșii noștri *Waldverwüster* und *Bodenräuber*. În 1697 comitele săsesc dojenește pe judele regesc din Orăștie, că nu apără îndeajuns pe Sași de asuprirea Românilor, cari începuseră a-i trata cu bățai și a-i scoate dela primăriile comunale.

Până către mijlocul veacului XVIII au ajuns Românii din Romos să întrecă cu numărul lor de trei ori pe Sași. În anul 1764, când s'a întemeiat granița militară în Ardeal, cam 800—1000 de Români din Cugir s'au așezat la Romos, fiindcă nu voiau să fie militarizați. De atunci Românii s'au întărit tot mai mult, câștigând tot mai mult teren. Din April 1896, când s'a luat de reprezentanța comunelor săsești hotărârea de a nu mai da în folosință pământul bisericii acelor Sași, cari își vând averile la Români, nu s'a mai înstrăinat nici o palmă de pământ săsesc.

Din tot cuprinsul cărții transpiră un adânc regret pentru trecutul unei comune săsești, care a ajuns în mâna Românilor. Pentru noi însă regretele acestea spun foarte mult și ne fac să-i iertăm d-lui Amlacher tonul, în care ne tratează. D.

*

Munții noștri. Țara Țopilor. Despre trecutul munților Apuseni ai Transilvaniei. Date adunate din autori, manuscrise și tradiții de Rubin Patiția sen. Partea I. Din cele mai vechi vremuri până la 1785.

Orăștie, «Tipografia Nouă» I. Moța 1912.

Între puținii intelectuali ai generației vechi, cari ne-au mai rămas, numele d-lui Rubin Patiția îl găsim pretutindenea, unde se vorbește de «munții noștri». Acești munți cari au fost odată pentru noi o adevărată cetate de apărare, de unde s'au pornit toate mișcările mai vijelioase ale poporului românesc din Ardeal, astăzi sunt pare-că uitați de

noi. «Nime nu s'a întrepris mai cu inimă la timpul său pentru ferirea răului, ba chiar și azi conducătorii și poporațiunea română ajunsă la o stare mai fericită, nu se gândesc a contribui la ajutorarea acelor munteni, cari cu jertfa de sânge și cu pierderea avuțiilor avute, au rupt lanțurile robiei, în care zăcu țărâniea din Ardeal și Ungaria. Chiar și ocârmuirea bisericească, în administrația proprie nu i-a ocrotit așa cum se cerea». Cu-vintele acestea ale autorului cuprind o meritată mustrare, peste care bine ar fi, să nu se treacă cu ușurință ce se obicinuește la noi.

Autorul însuș spune, că a scris această carte pe temeiul datelor adunate din autori, manuscrise și tradiții. Cele 167 pagini tratează despre cele dintâi știri, cari vorbesc de «Țara Țopilor», despre libertatea în Țara Țopilor, judecătoriile satești la ei, despre răscola Românilor din Munții Apuseni și din Cris la 1610 și pe urmă mai pe larg despre revoluția călugărului Sofronie, a cărui importanță autorul o știe aprecia corect. Partea cea mai mare a cărții o cuprinde însă istoria revoluției lui Horea, povestită după N. Densușianu într-o limbă ușoară, care o poate înțelege oricine.

D-l Patiția se pregătește să tipărească și partea a doua din istoria «munților noștri». Din parte-ne îi dorim să-și realizeze acest gând, cât mai curând, în speranța că ne va împropăta multe din amintirile sale, culese în viforul anilor de revoluție 1848/9, cari l-au avut de martor și luptător.

D.

Dr. Avram Sădean, profesor: Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre.

La 316 Noemvrie 1912 s'au împlinit 100 de ani dela înființarea institutului pedagogic din Arad, cu care ocaziune tinărul profesor Dr. Avr. Sădean a ținut o conferință cu titlul de mai sus, care s'a publicat și în broșură separată.

Luând în mână această cârtică modestă și fără pretenții și răsfoind printr'ansa, simțim trezindu-se în noi conștiința națională, văzând ea ne recheamă în amintire pe apostolii și martirii cei dintâi, cari s'au trudit din greu pentru luminarea fiilor de țaran veniți să studieze la școala de dascălie din Arad, unde li-se deschidea un larg ogor de muncă sufletească.

Paul Iorgoviciu, bărbatul erudit, «cel dintâiu între Românii Ardealului», care a studiat la universitatea din Paris, mândru de originea neamului său, în serviciul căruia se pune, ajungând fisc consistorial, luptă din răzputeri, pentru a obține dela împăratul permisiunea de a ridică și Românii un institut pedagogic, dar îi pune piedeci și curse patriarhul din Carloviț. Aruncat în temniță și mai pe urmă otrăvit, devine martirul cauzei noastre naționale.

Mai norocoși ca Iorgoviciu au fost frunțașii bănățeni: Ștefan Atanasievici din Lugoj, protopopul Gheorghe Petroviciu din Belinț, Petru Popoviciu și Dimitrie Țichindeal, cari abia la 1812, după multe lupte și petiții, capătă dela Francisc I dreptul de a ridică institutul pedagogic din Arad.

Primii profesori ai preparandiei denumiți de regele: Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici Loga, Ioan Mihuț și Dr. Iosif Iorgoviciu, *aprigi luptători* pentru drepturile limbii românești au fost adevărați apostoli.

După multe eforturi, în butul tuturor uneltirilor sârbești abia în 1822 le succede având în fruntea lor pe Moise Nicoară, a-și ridică teologia românească, iar mai târziu ca o încoronare a operii lor vine la Arad Nestor Ioanoviciu, primul episcop român.

Tuturor acelora cari voiesc să aibă câteva clipe de elevare sufletească și cari doresc să arunce o privire în trecutul sbuciumat al neamului nostru, le recomandăm să citească conferința d-lui Sădean, care ilustrează cu pricepere o pagină clară din istoria cultului nostru național.

De relevant este, că d-l Sădean a utilizat un prețios material necunoscut, care l-a găsit în arhivele din Budapesta și Viena.

T.

ÎNSEMĂRI.

Cursuri de analfabeți. «Asociațiunea» a fost între cele dintâi instituțiuni, cari în anii din urmă a îmbrățișat idea cursurilor de analfabeți, reușind să obțină rezultate destul de mulțumitoare. La sfârșitul anului trecut a adresat o circulară către toate despărțămintele, dându-le îndrumări amănunțite cum au să aranjeze cursurile de analfabeți și punându-le în vedere că la cerere va trimite gratuit tuturor comunelor abcedare pentru analfabeți de I. Bota și între preoții și învățătorii, cari vor dovedi prin direcțiunile despărțămintelor că au instruit mai mulți analfabeți în cursul iernii 1912/13, va împărți zece premii de câte 50 Cor.

În urma acestei circulare până la 1 Maiu n. a. c. au intrat următoarele cereri pentru obținerea premiilor:

1. În desp. *Alba-Iulia*, preotul Aurel Marcu din comuna *Dumitra*, cu începere dela 10 Februarie 1913, a ținut un curs cu 35 de analfabeți, pe cari i-a instruit în 60 de ore. La examenul ținut în 18 Aprilie 1913 s'au prezentat 17 inși, cari au dat probe mulțumitoare în scris și cetit. Cu premiul de 50 Cor., în caz când îl obține, plătește prima rată din taxa de membru pe vieață al Asociațiunii.

2. În desp. *Aiud-Teiuș*, d-nii Basiliu Morariu, preot, și Cornel Domșa, învățător, au ținut în comuna *Poiana-Aiudului* un curs de analfabeți cu 50 de ascultători, cari au făcut examen, în regulă, la 6 Aprilie 1913, dovedind progres mulțumitor. Cu ocazia examenului membrii Asociațiunii din comună s'au constituit în agentură și s'a înființat o bibliotecă populară. Premiul de 50 Cor. îl donează pentru biblioteca populară din sat.

3. În desp. *Bistrița*, d-nii Pavel Beșa, preot, și învățătorii Ioan Duca și Macedon Pop, din comuna *Borgo-mijloceni* au ținut un curs de analfabeți cu 28 de ascultători, cu începere dela 1 Decembrie n. 1912 până la 30 Martie n. 1913, când s'a ținut examen cu 25 de ascultători, dintre cari 15 au dovedit un progres pe deplin mulțumitor, iar 10 numai în parte mulțumitor.

4. În desp. *Brad*, preotul Nicolae Florea din *Rișca* a ținut un curs de analfabeți cu

34 ascultători, cu începere dela 1 Dec. 1912 până la 22 Martie 1913, când s'a ținut examenul cu 28 de învățatori, dintre cari 19 bărbați și 9 femei, dovedind aproape toți progres pe deplin mulțumitor. Cu ocazia examenului directorul desp. a împărțit între țărani 55 de broșuri și 2 Kg semințe de napi de nutreț.

5. În desp. *Dicio-sânmartin*, învățătorul Constantin Frâncu din comuna *Feișa* a ținut un curs de analfabeți cu 47 de ascultători, începând dela 1 Dec. 1912 până la 13 Aprilie 1913, când s'a ținut examenul cu toți ascultătorii, dintre cari 14 au învățat pe de deplin a scrie, ceti și socoti, iar restul numai în parte.

6. În desp. *Gherla*, învățătorul Iuliu Todoran din *Dârja* a ținut un curs de analfabeți cu 69 ascultători, cu începere dela 12 Febr. până la Paști. În 29 Aprilie s'a ținut examenul cu 50 de ascultători, dovedind un progres mulțumitor. Cu ocazia examenului s'a aranjat și o producțiune teatrală, s'a înființat o agentură a despărțământului și o bibliotecă populară.

7. În despărțământul *Indol*, învățătorul Augustin Pop din *Măgura*, a ținut un curs cu 30 de ascultători, cu începere dela 15 Dec. 1912 până la 30 Martie a. c., când s'a ținut examenul cu toți ascultătorii dintre cari 18 au învățat deplin a scrie, ceti și socoti, iar restul numai în parte.

8. În desp. *Murăș-Oșorheiu*, preotul Vasile Tătar din comuna *Chebelele-sântioana* a ținut un curs de analfabeți cu 18 adulți, cu începere dela 15 Dec. 1912 până la 23 Febr. a. c., când s'a ținut examen cu 12 adulți, dovedind toți progres mulțumitor. Cu ocazia examenului s'au împărțit cărți între popor și s'a înființat o bibliotecă populară. Preotul va întrebuița premiul pentru înzestrarea acestei biblioteci.

9. Tot în desp. *Murăș-Oșorheiu*, preotul Alexandru Brumariu din comuna *Ceauș* a ținut un curs de analfabeți cu 26 de adulți, cu începere dela 15 Febr.—23 Martie a. c. când s'a ținut cu toți examenul, 17 inși au învățat pe deplin a ceti, scrie și socoti, iar restul numai în parte.

10. În desp. *Teaca*, învățătorul Petru Radu din *Miloșul-mare*, a ținut un curs de analfabeți cu 44 adulți, cu începere dela 12 Dec. 1912 până la 9 Martie 1913, când s'a ținut examenul. Toți au dovedit un progres mulțumitor.

Comitetul central, în ședința sa ținută la 7 Iunie n. a. c., a votat câte un premiu de 50 Cor. instructorilor din cele zece des-

părțăminte și li-a mulțumit prin directorii despărțămintelor pentru munca desfășurată.

După ședința din 7 Iunie, biroul Asociațiunii a mai primit un raport dela despărțământul *Beclean* despre cursurile de analfabeți din comunele Enciu, Bidiu și Bendiș. Despre aceste cursuri se va vorbi mai amănunțit în raportul comitetului central către adunarea generală din Orăștie.

Partea oficială.

Ședința a VI-a a comitetului central, ținută la 7 Iunie 1913.

Prezident: *Andrei Bârseanu*. Notar: *Oct. C. Tăslăuanu*. Membri prezenți: *Dr. Ilie Beu, Dr. Lucian Borcea, Arseniu Bunea, N. Ivan, I. F. Negruțiu, G. Precup, Dr. Russu, R. Simu, N. Togan*, cassierul *I. Banciu* și conf. agr. *Aurel Cosciuc*.

Fundațiuni: (224—227 Nrii 1061, 1044, 1051 și 1021—1913). Se stabilește textul literilor fundacionale pentru fundațiunea George Filep. — Se decide a se încheia un contract de rentă cu vād. P. Murășan, dându-i-se K 30 lunar cât va fi în viață, în caz când cedează partea ei de moșie fundațiunii P. Murășan, și achitându-i datoria de K 600, cu care e însărcinată această moșie. — Asociațiunea nu-și dă învoirea la vânzarea moșiei din Reghin aparținătoare fundațiunii Ioan Pop Maior. — Dlui Ioan Lupu, student în medicină, i se votează bursa din fundațiunea Petran și pe anul școlar 1913/14.

Cursuri de analfabeți: (229 Nr. 1039—1913). Comitetul central votează câte un premiu de K 50 celor zece învățători și preoți, cari au ținut cursuri de analfabeți în cursul iernii trecute (vezi însemnări).

Despărțăminte: (230 Nr. 1014—1913). *Aiud-Teiuș*. S'au înființat trei agenturi în comunele Cacova, Aiudul de sus și Poiana. Conf. agr. al Asociațiunii a ținut prelegeri în 5 comune. În comuna Aiudul de sus dl Dr. Petru Meteș a ținut o prelegere despre dreptul ereditar (*șed. comit. cerc. din 21 Maiu 1913*).

— (232 Nr. 977—1913). *Brad*. Conf. agr. al Asoc. a ținut prelegeri în 4 comune (*șed. comit. cerc. din 26 Maiu 1913*).

— (233 Nr. 929—1913). *Gârbău*. S'a înființat câte o agentură și bibliotecă poporală în comunele Ciachi-Gârbău și Cernuc (*șed. comit. cerc. din 14 Maiu 1913*).

— (234 Nr. 945—1913). *Giurgeu*. Directorul desp., dl Elie Câmpean, raportează că în urma înființării vicariatului săcuesc al episcopiei gr. cat. maghiare, desp. nu poate desfășura nici o activitate. Se încredințează dl Ioan Urziceanu, notar în pensie, din Corbu să convoace o nouă adunare de constituire a despărțământului, făcându-se o nouă arondare.

— (235 Nr. 914—1913). *Sătmar*. A decis cu ocazia prelegerilor ce le vor ține teologii din Gherla să înființeze 20 de biblioteci poporale. I se trimit câte 20 ex. din toate publicațiunile de cari dispune Asociațiunea și K 50 ajutor pentru ținerea prelegerilor (*șed. comit. cerc. din 7 Maiu 1913*).

— (236 Nr. 919—1913). *Timișoara*. S'a decis să cumpere un schiopticon și mai multe broșuri pentru a se distribui ca premii școlarilor din comunele aparținătoare despărțământului (*șed. comit. cerc. din 27 Aprilie 1913*).

— (237 Nr. 1036—1913). *Tinca*. I se dăruiesc câte 5 ex. din toate publicațiunile de cari dispune Asoc. pentru a înființa biblioteci poporale.

— (238 Nr. 963—1913). *Turda*. I se dăruiesc câte zece ex. din toate publicațiunile de cari dispune Asoc. pentru a înființa biblioteci poporale.

Școala civilă de fete: (240—242 Nrii 970, 532 și 1041—1913). Ca delegat al comitetului central la examenele dela sfârșitul anului se numește dl Nicolae Ivan. Direcțiunea e invitată să întocmească o broșură ilustrată, în care să se deie informații despre școală și internat.

Muzeu și Bibliotecă: (243—247 Nrii 1011, 1040, 901, 902 și 987—1913). Colecțiile Muzeului s'au sporit cu următoarele obiecte: portrete Iosif Gall și soția sa, trimise de econoama lui Iosif Gall: — Un tablou, reprezentând un tip de sălișteancă, dăruit

de pictorul Cabadaieff; — o cheie, un amnar, și monede vechi de bronz, toate găsite în hotarul comunei Rodna veche, dăruite de Dr. Simion Filipoiu, candidat de avocat; — o căldărușă veche de aramă (1613) aflată în zidul unei case din Sibiu, cumpărată cu K 5; — Propovedaniile lui Petru Maior, dăruite de preotul Anania Decei din Hamba.

Asociațiunea membru onorar: (252 Nr. 1037—1913). Reuniunea învățătorilor români gr.-cat. din ținutul Hațegului a ales Asociațiunea membru onorar al ei.

Servitorul Asociațiunii: (256 Nr. 1043—1913). Servitorul Ioan Rociu a încetat din viață după un serviciu de 12 ani. Văduvei i se îngăduie a locui în actualul cvartir până la 1 Sept. a. c. și i se votează o gratificație de K 400. Biroul se autorizează a angaja o persoană potrivită, care să îndeplinească lucrările de servitor.

Concedii: (257 Nr. 1033—1913). Dlui R. Simu, arhivar al Asociațiunii, i se dă un concediu de o lună, cu începere dela 1 Iulie n. a. c.

Membri decedați: (223 Nr. 994 1913). Dr. Izidor Pop, avocat, membru fondator al Asociațiunii, a decedat în Lugoj.

Membri noi: (260: Nr. 1066—1913). Cassierul raportează că s'au înscris următorii membri noi:

- I. *Membri pe viață:* 1. «Arieșana», institut de credit în Turda, achitând taxa de K 200; 2. «Vatra», institut de credit în Cluj, achitând taxa de K 200; 3. «Grănițerul», institut de credit în Dobra, achitând taxa de K 200; 4. Reuniunea de cetire și cântări în Sângeorgiu (Năsăud), achitând prima rată de K 50.

Mai departe sau înscris membri pe viață, achitând fiecare câte K 10 și obligându-se a plăti taxa K 200 în rate anuale de câte K 20, următorii domni din Caransebeș: 5. Dr. Virgil Budințian, medic; 6. Dr. Cornel Cornean, secretar consistorial; 7. Ioan Dobromirescu, cassier al comunității de avere; 8. Dimitrie Jianu, funcționar al comunității de avere; 9. Petru Mihalescu, primforestier al comunității de avere; 10. Petru Florian, notar orășenesc; 11. Dr. George Lobonțian, avocat; 12. Ștefan Jianu, asesor consistorial; 13. Iuliu Vuia, dir.-învățător în retragere; 14. Sabin Evuțan, profesor seminarial; 15. Ilie Orzescu, profesor seminarial; 16. Dr. Vasilie Loichița, profesor seminarial; 17. Dimitrie Sgăvârdia, contabil consistorial.

- II. *Membri ordinari:* 1. Iacob Cornean, vice-notar în Csáktornya, cu sediul afară de despărțăminte; 2. Dr. Ioan Mateiu, coreferent școlar, Sibiu; 3. Dr. Valeriu Comșa, cand. de avocat în Lugoj, introdus la desp. Cincul-mare; 4. Corneliu Comanescu, inginer în București, aparținător desp. Brașov; 5. George Petrescu, proprietar în Târgu-Jiu, aparținător desp. Reghin; 6. Dr. Romul Olteanu, avocat în Zernești; 7. Ioan Băncilă, învățător pens., Tohanul nou, desp. Zernești; 8. Ilie Beu, preot Apoldul mic, desp. Mercurea; 9. Ioan E. Țieran, librar în Oravița; 10. Dumitru Gropșianu în Oravița; 11. Sabin Coroianu, protopop, Batiz; 12. Dr. Ștefan Darabanth, avocat în Sătmar; 13. Dr. Andrei Doboși, avocat în Sătmar; 14. Dr. Augustin Szilágyi, avocat în Sătmar; 15. Ioachim Ohergariu, preot în Teberes; 16. Ioan Silviu Selăgean, preot în Medișa; 17. Andrei Papp, preot în Homorodul de mijloc, — toți acești 7 din urmă aparținători desp. Sătmar; 18. Victor Chețe. birtaș în Gârbău, desp. Gârbău; 19. Teodor Danci, învățător în Glod, desp. Vișeu-Iza; 50. Procopie Motentan, preot în Arpástó; 21. Ioan Leményi, preot în Sajosárvár; 22. Ioan Mititean, preot în Szamoskocs, -- toți trei aparținători desp. Beclean.

Extras din procesul verbal al ședinței.

Oct. C. Tăslăuanu,
secretar.

Ședința a VII-a a comitetului central, ținută la 21 Iunie 1913.

Prezident: *Andrei Bârseanu*. Notar: *Oct. C. Tăslăuanu*. Membri prezenți: *Dr. Ilie Beu, Dr. V. Bologa, Ars. Bunea, N. Ivan, Dr. I. Lupaș. Dr. Ilarion Pușcariu, R. Simu, Dr. Vasile Suciu și N. Togan.*

Școala civilă de fete: (263 Nr. 1058—1913). Direcțiunea școalei civile de fete a Asociațiunii înaintază petiția D-șoarei Ana Broșteanu, în care cere, pentru bunul succes al școalei, să se institue cu începutul anului școlar 1913/14 o directoare definitivă a internatului. Comitetul central decide următoarele: 1. oferă postul de directoare a internatului uneia dintre domnișoarele Zina sau Aurelia Moga cu 1 Iulie n. a. c. cu retribuție anuală de K 1600, întreținere și locuință în internat; 2. numește pe actuala conducătoare a internatului, Dșoara Ana Broșteanu, cu începerea dela 1 Iulie n. c., subdirectoare a internatului, cu retribuția de K 1000 pe an, întreținere și locuință în internat.

Fundațiuni: (264—266 Nr. 1111, 1086 și 1057—1913). Pentru fundațiunea Dr. Ioan Nichita s'a plătit o taxă de moștenire în sumă de K 1913-02.— Suma de K 80 din fundațiunea G. Boeriu se va trimite în viitor direcțiunii desp. Șercaia să o împartă cu ocazia examenelor, ca premii, între 4 elevi ai școalei din Vad înrudiți cu fondatorul.

Despărțăminte: (268 Nr. 1088—1913) *Ceica*. În 4 comune s'au ținut zece prelegeri populare (*șed. comit. cerc. din 28 Mai a. c.*).

— (269—270 Nr. 1122, 1115—1913). *Cluj*. Despărțământul a decis să iee în administrație proprie Internatul Petran și să facă colectă în favorul internatului. Directorul își prezintă dimisia. E rugat să conducă mai departe despărțământul, iar dacă nu poate să convoace adunarea cercuală și să-și prezinte acolo dimisia (*șed. comit. cerc. din 22 Aprilie 1913*).

— (271 Nr. 1104—1913). *Șimleu*. Despărțământul are înființate 22 biblioteci populare, 4 însoțiri în Giurtelec, Agriș, Hidig și Sig. (*șed. comit. cerc. din 8 Mai și 5 Iunie 1913*).

Muzeu: (273 Nr. 1068—1913). Colecțiile Muzeului s'au înmulțit cu un blid vechiu de pământ, dăruit de Victor Onițiu, comerciant în Sibiiu.

Cărți cumpărate: (275 Nr. 1126—1913). Se cumpără 100 de ex. din publicațiunea «Serbările dela Blaj» cu prețul de K 350.

Extras din procesul verbal al ședinții.

Oct. C. Tăslăuanu,
secretar.

Ședința a VIII-a a comitetului central, ținută în 26 Iunie 1913.

Prezident: *Partenie Cosma*. Secretar: *Oct. C. Tăslăuanu*. Membrii prezenți: *Dr. V. Bologa, Arsenie Bunea, N. Ivan, Ioan F. Negruțiu, Dr. Il. Pușcariu, R. Simu și N. Togan.*

Școala civilă de fete: (280 Nr. 1142—1913). Secretarul administrativ raportează, că atât domnișoarelor Zina și Aurelia Moga cât și domnișoarei Ana Broșteanu li s'a comunicat deciziunile comitetului central din ședința extraordinară ținută la 21 Iunie a. c. *Domnișoarele Moga* răspund, în scris, că *refuză a primi postul de directoare a internatului*, iar *domnișoara Ana Broșteanu își prezintă dimisia irevocabil* cu începutul lunei Iulie a. c. și roagă comitetul central a designa persoana căreia să-i predea inventarul internatului și oficiul ce l-a avut în cursul anului școlar 1912/13. Totodată anunță, că se retrage din serviciul internatului și sora d-sale Emilia Broștean.

Comitetul central:

1. numește cu începere dela 1 Iulie n. a. c. directoară a internatului pe d-șoara Valeria Greavu, absolventă a institutului Ottetelișanu din România, a școalei de lucru de mână (Frauen-arbeitschule) din Sibiiu, a cursului normal menajer din Fribourg (Elveția) și actuala inspectoară a școalei de industrie și menaj din Sibiiu, — dându-i o retribuție anuală de K 1600.—, întreținere și locuință în internat.

Domnișoara Valeria Greavu e rugată să iee în primire toate obiectele din internat, specificate în inventar, precum și socotelile și registrele ce i le va predă d-șoara Broșteanu.

2. invită pe d-șoara Ana Broșteanu să rămână în serviciul internatului în calitate de subdirectoară, conform deciziei comitetului central din ședința trecută (21 Iunie a. c.).

3. invită direcțiunea școalei să aducă la cunoștința părinților numirea d-șoarei Valeria Greavu de directoară a internatului.

Extras din procesul verbal al ședinții.

Oct. C. Tăslăuanu,
secretar.

Literile fundaționale pentru „Fondul cultural Dr. I. Nichita”.

§. 1.

Fericitul Dr. Ioan Nichita, fost avocat în Șimleu, prin testamentul său făcut în Șimleul-Silvaniei la 25 Iunie 1896 a creat un fond prin următoarele dispoziții:

«Aceasta avere a mea precum și banii ce s'ar afla la moartea mea în număr sub condițiunile mai jos pomenite îi las «Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român» cu sediul în Sibiiu, pe care prin acest document o fac erede de meu universal, ca din asta să facă un fond cultural pentru ajutorarea școalelor gr.-cat. române sălăgene expuse și sărace și a bisericilor sărace greco-cat. române din Sălăgiu, care fond pe lângă controla «Asociațiunii» are să-l administreze banca «Silvania» din Șimleu. Un atare fond în germene există deja la numita bancă; din cauza slăbiciunii sale însă până acum e neapt spre funcționare. Fiindcă spre a acoperi lipsa școalelor române se cere un capital mai mare, dispun și voesc ca jumătate din venitul anual să se adauge către capital și numai jumătate să se folosească spre scopul menit. Aceasta procedură să se urmeze până atunci ce capitalul va atinge suma de una sută de mii floreni v. a. de aici încolo la capital să meargă numai una a patra parte de venit și și asta numai până atunci, când capitalul a crescut la două sute de mii floreni v. a. De aici înainte venitul anual, după detragera cheltuielilor, întreg să se folosească spre ajutorare. Vrând soarta așa ca lozul de stat austriac din 1864 să lovească câștigul principal ori alt câștig mai considerabil, cam 30 - 40 mii floreni v. a. atunci doresc ca capitalul fundațional să crească până la jumătate de milion, prin aceea că din venitul anual una a treia parte în tot anul să sporească capitalul. De aici încolo venitul anual întreg se va folosi pentru ajutorarea școalelor și a bisericilor greco-cat. române mai sărace din Sălăgiu». Dacă școalele noastre populare sau sătești s'ar statifica, Asociațiunea Transilvană din jumătate de venit a capitalului va împărți stipendii pentru tinerii români sălăgeni, cari vor studia la universitățile din Austro-Ungaria. La aceste stipendii întâietate vor avea cei consăngeni cu mine.

§. 2.

Averea fondului cultural Dr. Ioan Nichita, testată de fundator conform §-lui 1 în sensul decisului Nr. 1900 ö 1/64 a judecătoriei cercuale reg. din Șimleu se compune:

a) din următoarele acții:

1. 64 acții ale institutului de credit și economii «Silvania» din Șimleu cu Nrii 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 634, 635, 278, 280, 281, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 839, 1048, 279, 277, 1071, 1070, 1069, 1068, 1067, 282, 286, 1066, 1764, 1763, 1762 și 1761 în valoare nominală à Cor. 100 Cor. 6400.

2. 8 acții ale institutului de credit și economii «Economul» din Cluj, cu Nrii 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614 și 1615 à Cor. 100 Cor. 800.

3. 1 acție a institutului de credit și economii «Someșana» din Dej cu Nr. 97. Cor. 200.

4. 3 acții ale institutului de credit și economii «Albina» din Sibiiu cu Nrii 4832, 4697, 4696 à Cor. 200 Cor. 800.

5. 13 acții ale institutului de credit și economii «Selăgeana» din Jibou, cu Nrii 520, 521, 522, 523, 524, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, à Cor. 100 Cor. 1300.

6. 7 acții ale institutului «Szilágycseh és vidéke» din Cehul-Silvaniei cu Nrii 254, 262, 271, 272, 273, 274, 266 à 100 Cor. 760.

7. 10 acții ale institutului de credit și economii «Bihoreana» din Oradea-mare, cu Nrii 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, à Cor. 200 Cor. 2000.

8. 5 acții ale institutului «Ipar és gazdaságibank» din Zelay, cu Nrii 208, 468, 469, 277, și 278 à Cor. 100 Cor. 500.

9. 4 acții ale institutului «Középszolnokmegye zilahi takarékpénztár» din Zelay cu Nrii 776, 779, 1091 și 1092 à Cor. 100 Cor. 400.

b) din intravilanul și casa cuprinsă în cartea funduară Nr. 137 din Șimleu și vândute prin contractul din 30 Aprilie 1906 în suma de Cor. 21,000.

Suma aceasta a fost depusă la institutul «Silvania» din Șimleu, cu libelul Nr. 392. Total Cor. 33,900.

§. 3.

Conform dorinței fundatorului, în acest fond se contopește și «Fondul cultural Sălăgean» creat de institutul de credit și economii «Silvania» în Șimleu. Fondul cultural Sălăgean se compune din:

a) 14 acții ale institutului de credit și economii «Silvania» din Șimleu cu Nrii 170, 171, 442, 815, 897, 1194, 2063, 2064, 2065, 2422, 2617, 2618, 2619, 2623, à Cor. 100 Cor. 1400.

b) 1 acție a institutului de credit și economii «Bihoreana» din Oradea-mare Nr. 2369 Cor. 200.

c) 2 acții ale institutului de credit și economii «Sălăgiana» din Jibou cu Nrii 204, 205, à Cor. 100 Cor. 200.

d) numerar depus spre fructificare la institutul «Silvania» Cor. 147-17. Total Cor. 1947-17, care sumă s'a pus la dispoziția «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» în Sibiiu, spre a-l contopi cu «Fondul cultural Dr. Ioan Nichita» și să-l întrebuințeze spre acelaș scop și după acelaș normativ sau litere fundamentale.

§. 4.

Acest fond creat de Dr. Ioan Nichita împreună cu «Fondul cultural Sălăgean» se va numi «Fondul cultural Dr. Ioan Nichita» și se va întrebuința pentru ajutorarea bisericilor și școalelor greco-cat. române din comitatul Sălăgiu.

§ 5.

Administrarea averii fundamentale se va face prin Comitetul central al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», iar în caz dacă aceasta s'ar desființa, sau nu ar voi să îngrijească mai departe de administrare, — averea fundațiunii va trece în administrația Diecezei gr.-cat. române a Gherlei, luând aceasta toate drepturile și datorițele «Asociațiunii».

§ 6.

Realitățile fundațiunei se vor vinde la timp potrivit, și averea întreagă se va plasa în hârtii de valoare ori ca depozite spre fructificare după dispozițiile ce le va lua din caz în caz comitetul «Asociațiunii».

Depozitele fundamentale se vor plasa la institutele române de bani din Sălăgiu, în primul rând la institutul de credit și economii «Silvania» din Șimleu.

§ 7.

Pentru administrarea corectă a fondului cultural răspunde «Asociațiunea» pentru literatura română și cultura poporului român», respective Comitetul fundațional local, iar când eventual va intra în administrația Diecesei gr.-cat. din Gherla respective a capitolului ei, toată răspunderea materială trece asupra acestora.

Pentru a putea exercita dreptul de controlă superioară ce i se cuvine guvernului «Asociațiunea» sau eventual Dieceza Gherlei i-va înainta la sfârșitul fiecărui an extrasul socotelilor despre modul de întrebuințare a venitului fundațiunii.

§ 8.

Din venitul curat al fondului se vor putea distribui în fiecare an 50%, iar restul se va capitaliza până când fondul va ajunge la valoarea de Cor. 100,000, în răstimpul când fundațiunea va crește dela Cor. 100,000 la Cor. 400,000 din venitul curat se vor distribui în fiecare an 75% iar restul se va capitaliza. De aici încolo anual se va putea distribui venitul întreg.

§ 9.

Distribuirea sumei disponibile din venitul fundațiunei se va face prin un Comitet compus din 7 membrii sub prezidiul vicarului gr.-cat. român al Silvaniei. Ceilalți 6 membrii se vor numi de comitetul central al «Asociațiunii» dintre fruntașii români gr.-catolici din comitatul Sălăgiu.

§ 10.

Comitetul constituit în conformitate cu dispozițiile §-lui 9 va distribui sumele disponibile în sensul §-lui 8 după buna lui chibzuială, având a destina $\frac{2}{3}$ păți pentru scopuri școlare și culturale în genere, iar $\frac{1}{3}$ parte, în special, pentru scopuri bisericești.

§ 11.

Din partea destinată pentru scopuri pur bisericești se vor da ajutoare bisericilor greco-catolice române din comitatul Sălăgiului pentru a-și edifica din nou sau a-și repara biserici, spre a-și cumpăra realități destinate pentru dotarea preoților slab dotați pentru cumpărarea sau edificarea din nou a caselor parohiale.

§ 12.

Din partea destinată pentru scopuri școlare și culturale se vor împărți ajutoare școalelor gr.-cat. române sărace din comitatul Sălăgiului:

- a) spre a-și procura realități cu menirea ca pre acelea să se edifice școale sau ca acelea să se întrebuințeze ca grădină de pomărit;
- b) Spre a-și edifica sau a-și repara școalele;
- c) Spre a-și procura cărți școlare, de rugăciuni pentru școlari și recvize de învățământ și a înființa biblioteci școlare;
- d) Spre a întregi salarii învățătorului.

§ 13.

Dacă școalele populare s'ar statifica și ajutoarele prevăzute în § 10 nu s'ar putea plasa pentru scopurile numite, din aceasta parte de venit se vor creă burse pentru tineri români sălăgeni, cari studiază la universitățile din patrie sau străinătate.

Tineri cari studiază la universități din străinătate vor putea beneficia de bursă numai după ce vor fi urmat sau terminat universitățile din patrie și numai pe un timp anumit.

§ 14.

Aceste burse se fixează în suma de Cor. 400—800 pentru fiecare student universitar.

§ 15.

La aceste burse vor avea întâietate consăngenii fondatorului și atunci dacă n'ar fi născuți sălăgeni.

§ 16.

Comitetul fundațional ca organ al «Asociațiunii» în toate afacerile fondului:

a) îngrijește ca averea și venitele fondului și ajutoarele votate bisericilor și școalelor, să se manipuleze corect și să se întrebuițeze conform dorinței fondatorului și în sensul acestui act fundațional;

b) Comitetul central al «Asociațiunii» face propuneri relativ la înaintarea intereselor fondului;

c) În primul semestru al anului, subterne comitetului central al «Asociațiunii» spre censurarea socotelilor anului trecut și bugetul anului viitor;

d) deodată cu bugetul subterne și planul de împărțire al bursei respective al ajutoarelor pentru biserici și școale.

§ 17.

Membrii comitetului fundațional în solidum sunt răspunzători pentru manipularea corectă a averii, și respective a venitelor, ce comitetul central al Asociațiunii îi încredințează spre distribuire ca ajutoare.

§ 18.

Comitetul fundațional pentru a rezolvi afacerile va ține în fiecare an cel puțin o ședință. Președintele poate convoca o ședință extraordinară de câteori va afla de trebuință.

La mandatul comitetului central al «Asociațiunii» sau la cererea în scris alor trei membri din comitetul fundațional, președintele e obligat a convoca în termen de cel mult 15 zile ședință extraordinară.

§ 19.

Programul ședinței se comunică deodată cu convocatorul membrilor comitetului.

§ 20.

În ședințele comitetului fundațional se pot lua deciziuni valabile dacă sunt prezenți cel puțin trei membri.

Fiind voturile egale hotărăște votul preșidentului.

§ 21.

Procese verbale luate în ședințele comitetului fundațional se înaintează comitetului central al «Asociațiunii». Decisiunile luate se pot executa numai după ce sunt aprobate din partea comitetului central.

§ 22.

Membrii comitetului nu primesc nici o remunerațiune pentru administrarea fondului și pentru participarea la ședințele comitetului afară de secretar, a cărui remunerațiune anuală se statorește în suma de 20 coroane.

§ 23.

Acest fond va plăti, ca taxă de administrare, fondului general al «Asociațiunii» 5% din venitul anual.

§ 24.

Fundațiunea va fi reprezentată față de autorități în cazuri de proces și, și afară de proces, prin președintele «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român».

În caz de deosebire între cele două texte, cel unguresc e hotărîtor.

§ 25.

Aceste litere fundanționale s'au făcut în 5 exemplare, dintre cari se păstrează câte unul la ministrul reg. de culte și instrucție publică din Budapesta, la «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» în Sibiiu, la episcopia gr.-cat. din Gherla, la «Silvania», institut de credit și economii în Șimleu și la comitetul fundanțional în Șimleu.

Sibiiu, din ședința comitetului central al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», ținută la 9 Decembrie 1911.

Andrei Bârseanu,
președinte.

Oct. C. Tăslăuanu,
secretar.

Alimpii Barbolovici, vicarul sb. a silvic., vicepreședinte. *A. Cosma, Dr. Victor Deleu, Vasile Oros, Vasiliu Păscășiu, G. Papiu, Eugeniu Pop.*

Nr. 11431—1912.

Se aprobează.

Gherla, din ședința consistorială, ținută la 28 Decembrie 1912.

Dr. Vasile Hosszu,
episcopul Gherlei.

Ioan Ivasco,
vicar capitular subst.

16682 sz.

Jováahagyom.

Budapesten, 1913. évi márczius hó 8-án.

A miniszter rendeletéből:
(semn. indescifrabilă).

(L. S.)

Biblioteca Poporală a Asociațiunii

cuprinde în anul 1913 următoarele broșuri:

În Ianuarie Nr. 23 *Vieța unei mame credincioase* (cu 2 chipuri) de Dr. I. Lupaș.

În Februarie Nr. 24 *Leonard și Gertruda*, cartea I. (cu 1 chip), de Pestalozzi, tălmăcită de V. Gr. Borgovan.

În Martie Nr. 25 *Isprăvile lui Păcală*, partea a II-a de P. Dulfu.

În Aprilie Nr. 26 *Cum să trăim?* Povețe doctorești, partea a II-a de Dr. A. Dobrescu, medic.

În Mai Nr. 27 *Leonard și Gertruda*, cartea a II-a de Pestalozzi, tălmăcită de V. Gr. Borgovan.

În Iunie Nr. 28 *Cântece din bătrâni*, cartea a II-a de V. Alexandri.

În Septembrie Nr. 29 *Povestiri din viața țăranilor*, cartea a II-a, de Ioan Pop Reteganul.

În Octombrie Nr. 30 *Ingrășarea sau gunoarea pământului*, de A. Cosciuc.

În Noembrie Nr. 31 *Arghir și Elena*, de I. Barac.

În Decembrie Nr. 32 *Carte de rugăciuni*, și Nr. 33 *Calendarul Asociațiunii pe 1914*, întocmit de Oct. C. Tăslăuanu.

